

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
UNIVERSITY OF PIRAEUS

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Διπλωματική Εργασία

« Η συμφωνία Ευρωπαϊκής Ένωσης – Τουρκίας, ως αποτέλεσμα της
Μεταναστευτικής – Προσφυγικής κρίσης 2015 – 2016 »

Κατσιάμπουλα Αριάδνη Α.Μ. : ΜΘ14013

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια : Μπόση Μαρία

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, 2017

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια αποτύπωσης των παραγόντων και του υπόβαθρου πάνω στο οποίο στηρίχτηκε η συμφωνία της Ε.Ε. και της Τουρκίας αναφορικά με την από κοινού αντιμετώπιση της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης που ξεκίνησε το 2015. Διερευνήθηκαν οι βαθύτεροι (αιτίες) και οι συγκυριακοί (αφορμές) παράγοντες που οδήγησαν στην ανάγκη για την συμφωνία αυτή. Παράλληλα έγινε μια βασική παρουσίαση των δύο ουσιαστικών πτυχών της συμφωνίας αυτής, της φύσης του προσφυγικού και μεταναστευτικού ζητήματος και των σχέσεων Ε.Ε. και Τουρκίας. Η εκτενής θεωρητική προσέγγιση και βιβλιογραφική αναφορά πάνω στα δύο αυτά επιμέρους θέματα κρίθηκαν απαραίτητες για την καλύτερη κατανόηση της ίδιας της συμφωνίας, η οποία παρουσιάστηκε αυτούσια και αναλύθηκε, ειδικά ως προς την εφαρμογή της στο τελευταίο κεφάλαιο. Η εργασία έκλεισε με μια παράθεση συμπερασμάτων πάνω σε όλες τις πτυχές της μελέτης γύρω από και πάνω στη συμφωνία αυτή, με βασικά συμπεράσματα την ανεπαρκή προσέγγιση της Ελλάδας και της Ευρώπης στο ζήτημα, την ιδιοτελή προσέγγιση της Τουρκίας και την προδιαγεγραμμένη πορεία της συμφωνίας προς μια αναποτελεσματική εφαρμογή, βάσει των δύο παραπάνω συνιστωσών προσεγγίσεών της. Παρ' όλα αυτά, αποτελεί μια σημαντική βάση για την βελτίωση των όρων, τόσο στην αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών, όσο και στη συνεργασία Ε.Ε. και Τουρκίας.

Λέξεις κλειδιά: Μετανάστης, πρόσφυγας, συμφωνία, Τουρκία, Ευρωπαϊκή Ένωση

ABSTRACT

In this paper, an attempt is made to identify the factors and the background on which the EU and Turkey joint treatment for the refugee and immigration crisis that started in 2015 was based. The underlying causes and the conjunctural factors that led to the need for this agreement were investigated. At the same time, a basic presentation of the two essential aspects of this agreement, of the nature of refugee and migratory issues and of the EU - Turkey relations, was made. The extensive theoretical approach and bibliographic reference of these two sub-themes were necessary for a better understanding of the agreement itself, which was presented in its entirety and analyzed, especially regarding its application, in the last chapter. The paper ends with the presentation of a series of conclusions on all aspects of the study of the agreement, with the basic conclusions being the inadequate approach of Greece and Europe to the issue, Turkey's self-evident approach and the prescribed course of the agreement towards an ineffective implementation, based on its two component approaches. Nevertheless, it is an important basis for improving the conditions of both the policies addressing migratory flows and the cooperation between EU and Turkey.

Λέξεις κλειδιά: Immigrant, refugee, agreement, Turkey, European Union

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	
ABSTRACT.....	ii
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	iii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
Σκοπός της εργασίας.....	1
Βασικά θέματα της εργασίας.....	1
Διάρθρωση της εργασίας.....	2
Κεφάλαιο 1 ^ο – Εισαγωγή στις έννοιες Μετανάστης και Πρόσφυγας.....	4
1.1 Εισαγωγή.....	4
1.2 Διεθνείς Συνθήκες και ορισμοί.....	5
1.3 Η μετανάστευση ως κοινωνικό και γεωπολιτικό φαινόμενο.....	9
1.4 Η ιστορικότητα των προσφυγικών ροών.....	14
1.5 Συμπεράσματα Κεφαλαίου.....	18
Βιβλιογραφία 1 ^{ου} Κεφαλαίου.....	20
Κεφάλαιο 2 ^ο – Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία.....	22
2.1 Εισαγωγή.....	22
2.2 Από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο Τουρκικό Κράτος.....	22
2.3 Ελλάδα – Κύπρος – Τουρκία.....	26
2.4 Σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας.....	29
2.5 Συμπεράσματα Κεφαλαίου.....	31
Βιβλιογραφία 2 ^{ου} Κεφαλαίου.....	32
Κεφάλαιο 3 ^ο – Παράγοντες εμφάνισης μεταναστευτικού και προσφυγικού ζητήματος.....	33
3.1 Εισαγωγή.....	33
3.2 Αναταραχές στον Μουσουλμανικό κόσμο.....	34
3.3 Η δημιουργία των προσφυγικών πληθυσμών & ροών.....	39
3.4 Συμπεράσματα Κεφαλαίου.....	46
Βιβλιογραφία 3 ^{ου} Κεφαλαίου.....	47
Κεφάλαιο 4 ^ο – Η μεταναστευτική και προσφυγική κρίση του 2015.....	49
4.1 Εισαγωγή.....	49
4.2 Μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας.....	50

4.3	Ο ρόλος της Τουρκίας στην ένταση των μεταναστευτικών ροών	55
4.4	Η αντίδραση της Ε.Ε. και της διεθνούς κοινότητας	58
4.5	Τα δεδομένα της κρίσης	60
4.6	Συνέπειες και επιπτώσεις της κρίσης	63
4.7	Συμπεράσματα Κεφαλαίου	68
	Βιβλιογραφία 4 ^{ου} Κεφαλαίου	69
	Κεφάλαιο 5 ^ο – Η συμφωνία Ε.Ε. και Τουρκίας	73
5.1	Εισαγωγή	73
5.2	Σύντομο Ιστορικό	73
5.3	Παρουσίαση βασικών σημείων συμφωνίας	76
5.4	Επιπτώσεις του αποτυχημένου πραξικοπήματος στην Τουρκία	78
5.5	Αποτελέσματα μέχρι σήμερα και κριτική	79
5.6	Συμπεράσματα Κεφαλαίου	80
	Βιβλιογραφία 5 ^{ου} Κεφαλαίου	82
	ΕΠΙΛΟΓΟΣ	84
	Το αύριο της προσφυγικής κρίσης και της συμφωνίας Ε.Ε. – Τουρκίας	84
	Συμπεράσματα πάνω στη μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας	84
	Συμπεράσματα πάνω στην πολιτική διαχείρισης κρίσεων της Ε.Ε.	85
	Γενικά συμπεράσματα	86
	Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα	86
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	88

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της εργασίας

Στην παρούσα εργασία θα επιχειρηθεί να δοθεί ένα σαφές πλαίσιο μελέτης της Συμφωνίας που υπογράφηκε ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία με αντικείμενο την αντιμετώπιση της Μεταναστευτικής και Προσφυγικής κρίσης τη διετία 2015-2016, μια κρίση η οποία συνεχίζει να δημιουργεί αποσταθεροποιητικές τάσεις, όχι μόνο στην περιοχή της Νοτιοανατολικής και ευρύτερης Μεσογείου, αλλά και συνολικά στο Δυτικό κόσμο και τις σχέσεις του με το τόξο των μουσουλμανικών χωρών από τα βόρεια παράλια της Αφρικής μέχρι την Μέση Ανατολή και το Βόσπορο. Το πλαίσιο αυτό θα βασιστεί στην αποσαφήνιση των όρων Μετανάστης και Πρόσφυγας. Ως, δηλαδή, δύο φαινόμενα με κοινή καταγωγή και χαρακτηριστικά, αλλά και με σαφείς και ουσιώδεις διαφοροποιήσεις, οι οποίες εν τέλει οδηγούν στην ανάγκη διαφοροποίησης και της φιλοσοφίας και μεθοδολογίας αντιμετώπισής τους.

Ουσιαστικά, μέσα από την παρούσα εργασία, η συμφωνία Ε.Ε.-Τουρκίας θα σταθεί η αφορμή για μια πιο ενδελεχή μελέτη των φαινομένων αυτών, όπως εκδηλώθηκαν στην κρίση του 2015-2016 και πριν από αυτή, καθώς και τους τρόπους αντιμετώπισης που επιλέχθηκαν και την αποτελεσματικότητα αυτών. Στην παρούσα εργασία, δηλαδή, θα γίνει προσπάθεια αποτίμησης της διεθνούς πρακτικής πάνω στο ευρύτερο ζήτημα του Μεταναστευτικού και του Προσφυγικού, μέσα από τη μελέτη περίπτωσης της Συμφωνίας Ε.Ε.-Τουρκίας.

Τα συνολικά συμπεράσματα της παρούσας εργασίας, που θα παρατεθούν στο τέλος, θα προβάλουν τα βασικά συμπεράσματα από τη μελέτη της Συμφωνίας Ε.Ε.-Τουρκίας στο ευρύτερο διεθνές και ιστορικό (χωρική και χρονική διάσταση) διττό θέμα της Μετανάστευσης και του Προσφυγικού και θα δίνουν περιθώριο για την περαιτέρω διερεύνηση βέλτιστων δυνατών προτεινομένων διορθωτικών και επιπλέον ενεργειών.

Βασικά θέματα της εργασίας

Για να επιτευχθεί ο βασικός σκοπός της παρούσας εργασίας, η μελέτη δηλαδή της Συμφωνίας της Ε.Ε. με την Τουρκία για το διττό θέμα του Μεταναστευτικού και του

Προσφυγικού στη Μεσόγειο θα καλυφθούν ορισμένα βασικά θέματα, τα οποία θα επιμεριστούν στα αντίστοιχα κεφάλαια.

Βασική θεματική θα είναι η διάκριση και ο ορισμός των εννοιών Μετανάστης και Πρόσφυγας, η σύγκριση των οποίων, όπως θα διαφανεί παρακάτω στην παρούσα εργασία, έπαιξε και συνεχίζει να παίζει ρόλο στην δημιουργία αντιξοοτήτων, εμποδίων και κρίσιμων γεγονότων και καταστάσεων κατά την διεθνή αντιμετώπιση των φαινομένων της μετανάστευσης και του προσφυγικού.

Φυσικά, οι έννοιες αυτές θα τοποθετηθούν στο ευρύτερο πλαίσιο των κοινωνικών και γεωστρατηγικών διαστάσεων τους, ως παράγοντες αποσταθεροποίησης και δημιουργίας της επόμενης βασικής θεματικής, της κρίσης που προέκυψε το 2015 και 2016 στην Ανατολική Μεσόγειο σχετικά με τις προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές.

Ακολούθως, η τρίτη βασική θεματική έχει να κάνει με τους άμεσα εμπλεκόμενους στο όλο ζήτημα, δηλαδή την Τουρκία, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις μεταξύ τους σχέσεις. Τέλος, η κεντρική θεματική της εργασίας θα είναι η Συμφωνία μεταξύ των προαναφερθέντων εμπλεκομένων για το κυρίως ζήτημα που πραγματεύεται η παρούσα εργασία.

Διάρθρωση της εργασίας

Η ανάλυση των βασικών θεμάτων της παρούσας εργασίας με τέτοιο τρόπο ώστε να εκπληρώνονται οι σκοποί της θα γίνει μέσω της παρακάτω διάρθρωσης.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα γίνει μια εισαγωγή στις έννοιες του Μετανάστη και του Πρόσφυγας, μέσα από την παρουσίαση βασικών τους χαρακτηριστικών και διεθνών ορισμών τους. Συγκεκριμένα, θα παρουσιαστεί η μετανάστευση ως κοινωνικό και γεωπολιτικό φαινόμενο, καθώς και η ιστορικότητα των προσφυγικών ροών, ενώ στο κεφάλαιο θα παρατεθούν και οι σημαντικότερες συνθήκες και συμβάσεις που αφορούν αμφότερους τους όρους, σε μια προσπάθεια αποσαφήνισης των ορισμών των δύο αυτών εννοιών.

Ακολούθως, στο δεύτερο κεφάλαιο θα γίνει η παρουσίαση της θεματικής των εμπλεκόμενων στο κυρίως θέμα της εργασίας, δηλαδή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας. Συγκεκριμένα, θα γίνει μια σύντομη ανασκόπηση της εξέλιξης του Τουρκικού κράτους κατά την πρόσφατη ιστορική περίοδο, δηλαδή από την Οθωμανική

Αυτοκρατορία και την πτώση της έως τον Ερντογάν και τις προσπάθειές του αμφισβήτησης του κοσμικού χαρακτήρα του τουρκικού κράτους, καθώς και των σχέσεών της με τα κράτη της Ελλάδας και της Κύπρου, αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο σύνολό της.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα μπουν οι ιστορικές και πολιτικές βάσεις της εμφάνισης του μεταναστευτικού και προσφυγικού ζητήματος, μέσα από την ανάλυση των μεταναστευτικών ροών Αφρικανικών και Ασιατικών πληθυσμών στην Ευρώπη και, κυρίως, των αναταραχών στον Μουσουλμανικό κόσμο που επέφερε η Αραβική Άνοιξη, όπως ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία και η εμφάνιση του Ισλαμικού Κράτους. Θα γίνει, επίσης, προσπάθεια διατύπωσης της γεωπολιτικής στάσης της Τουρκίας και του Ερντογάν στη δημιουργία των προσφυγικών πληθυσμών, όπως και της στάσης των λοιπών γειτονικών κρατών.

Το τέταρτο κεφάλαιο αφορά την κρίση που προκάλεσε η όξυνση του μεταναστευτικού και προσφυγικού ζητήματος τη διετία 2015-2016. Σε αυτό το κεφάλαιο αναλύονται τόσο η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας, όσο και ο ρόλος της Τουρκίας στην αναζωπύρωση των μεταναστευτικών ροών, καθώς και η αντίδραση της Ε.Ε. και της διεθνούς κοινότητας στην κρίση. Θα παρατεθούν αριθμητικά δεδομένα της κρίσης, ενώ θα παρουσιαστούν και οι ουσιαστικότερες συνέπειες αυτής.

Η συμφωνία Ε.Ε. και Τουρκίας αποτελεί τη θεματική του πέμπτου κεφαλαίου. Μετά την παράθεση ενός σύντομου ιστορικού και των βασικών σημείων της συμφωνίας, θα παρουσιαστεί το μέχρι και την συγγραφή της παρούσας εργασίας χρονικό εφαρμογής της. Σημαντικό μέρος της ανάλυσης της συμφωνίας θα αποτελέσουν οι επιπτώσεις στην εφαρμογή της του αποτυχημένου πραξικοπήματος του καλοκαιριού του 2016 στην Τουρκία και η υπόθεση των 8 Τούρκων αξιωματικών, επίδοξων πραξικοπηματιών, που διέφυγαν στην Ελλάδα.

Στο τελευταίο κεφάλαιο θα δοθεί ως επίλογος και βάσει της πρότερης ανάλυσης μια πρώτη πρόβλεψη για το αύριο της προσφυγικής κρίσης και της συμφωνίας Ε.Ε.-Τουρκίας, αλλά και μια κριτική απέναντι στη μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας και την πολιτική διαχείρισης κρίσεων της Ε.Ε.. Το κεφάλαιο θα κλείσει με τα γενικότερα συμπεράσματα της μελέτης περίπτωσης της Συμφωνίας Ε.Ε.-Τουρκίας και με την παράθεση προτάσεων για περαιτέρω έρευνα.

Κεφάλαιο 1^ο – Εισαγωγή στις έννοιες Μετανάστης και Πρόσφυγας

1.1 Εισαγωγή

Η ανάδυση της ανθρωπότητας ως μια μοναδικής και πρωτόγνωρης πάνω στον πλανήτη δύναμης παραγωγής πολιτισμού και γνώσης ξεκίνησε μέσα από τις κακουχίες των πρώτων νομαδικών πληθυσμών των πρώιμων ανθρώπων. Βασικό χαρακτηριστικό της ανθρώπινης εξέλιξης υπήρξε η ανίχνευση όσο το δυνατόν ιδανικότερων τόπων και περιοχών για την σταδιακά μονιμότερη εγκατάσταση, με βασικότερη επιδίωξη την ανεύρεση τροφής και, ακολούθως, την ασφάλεια από τα καιρικά φαινόμενα, τα αρπακτικά και σαρκοβόρα ζώα, αλλά και άλλους ανθρώπους που τυχόν θα διεκδικούσαν την εκάστοτε περιοχή.

Καθώς οι ανθρώπινες κοινωνίες εξελίσσονταν και περνούσαν από τα βασικά στάδια της πυραμίδας των ανθρώπινων αναγκών του Maslow, στα ανώτερα, στην κοινωνική ολοκλήρωση και την αυτοπραγμάτωση, τόσο οι άνθρωποι έτειναν να συνδέονται απαρέγκλιτα και για γενιές ολόκληρες με έναν τόπο, δημιουργώντας τα πρώτα κύτταρα συλλογικών ταυτοτικών εννοιών όπως το έθνος. Αυτή η μακροχρόνια παραμονή, όμως, δε έμενε πάντα ασάλευτη και σταθερή, καθώς η βασική ανάγκη για επιβίωση συχνά δεν καλύπτονταν πλέον σε έναν τόπο, είτε για καθαρά οικονομικούς λόγους, είτε λόγω βίαιων καταστάσεων (διωγμοί, πόλεμοι κλπ.) και επέβαλε μετακινήσεις.

Κατά την αρχαιότητα, όπως διαφαίνεται στα περισσότερα ιστορικά βιβλία για την εποχή, αυτές οι μετακινήσεις οφείλονταν σε μεικτούς παράγοντες, καθώς προσπάθεια για επιβίωση και εν γένει για οικονομική δραστηριότητα πλήττονταν από διωγμούς και πολεμικές ενέργειες. Πολύ συχνά, δε, οι μετακινήσεις αυτές δεν ήταν καν εκούσιες, καθώς οι επιτιθέμενοι νικητές μιας πολεμικής σύρραξης καθιστούσαν σκλάβους τους επιζώντες της περιοχής που κατέκτησαν και τους διαμοίραζαν στον ζωτικό τους χώρο.

Από την άλλη πλευρά, οι συνεχείς εξερευνήσεις νέων περιοχών και οι αλληλεπιδράσεις εξερευνητών και εμπόρων με γηγενείς πληθυσμούς δημιουργούσαν τις προϋποθέσεις για συνεχείς και αμφίδρομες μετακινήσεις πληθυσμών, σε μικρό κυρίως βαθμό και για καθαρά εμπορικούς λόγους.

Θα πρέπει να φτάσει ο μελετητής στην εποχή των αποικιοκρατιών και των μεγάλων ανακαλύψεων και εξερευνήσεων από τους Δυτικούς για να διαπιστώσει και πάλι μαζικά μεταναστευτικά ρεύματα σε νέους προορισμούς, στο μέτρο και το μέγεθος των πρώτων εκείνων μετακινήσεων πληθυσμών των πρώιμων ανθρώπων. Και θα πρέπει να φτάσει στις απαρχές του 20^{ου} αιώνα για να βρει την πρώτη προσπάθεια αποσαφήνισης της έννοιας του πρόσφυγα, ενός ακούσιου μετανάστη, θύμα διωγμών και πολέμων.

1.2 Διεθνείς Συνθήκες και ορισμοί

Όμως, για να μπορέσει να γίνει μια σαφής αποτύπωση των δύο διακριτών αυτών φαινομένων, των μεταναστευτικών ροών ανθρώπινων πληθυσμών για λόγους οικονομικής επιβίωσης και των προσφυγικών ροών, δηλαδή ροών που δημιουργούνται από την ανάγκη για αποφυγή όρων φυσικής εξόντωσης (διωγμοί, πόλεμοι κλπ.), πρέπει να διατυπωθεί με σαφήνεια και με βάση τη διεθνή εμπειρία ο ορισμός εκάστοτε φαινομένου. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορεί να γίνει σαφής διαχωρισμός των χαρακτηριστικών και των περιπτώσεων αμφοτέρων.

Η πρώτη ουσιαστική διεθνής προσπάθεια για την υιοθέτηση μιας κοινά αποδεκτής ορολογίας αναφορικά με τους πρόσφυγες, καθώς πρόκειται για μια ιδιαίτερη μορφή μετανάστευσης, ουσιαστικά, αποτελεί η «Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων»¹, μαζί με το «Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων»², τα οποία αποτελούν συμβάσεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Η ορολογία περί των προσφύγων είναι η σημαντικότερη βάση για τη μελέτη των δύο φαινομένων, καθώς η μετανάστευση θα μπορούσε να θεωρηθεί ένας περιεκτικός όρος πολλαπλών διαστάσεων, με το προσφυγικό να αποτελεί μια από αυτές τις διαστάσεις, με ιδιαίζουσες όμως κοινωνικές, πολιτικές και ανθρωπιστικές προεκτάσεις.

Το Πρωτόκολλο ουσιαστικά συμπληρώνει τη Σύμβαση, η οποία δημιουργήθηκε λόγω της ανάγκης διευθέτησης των ζητημάτων σχετικά με τις προσφυγικές ροές που προέκυψαν μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η βασική διαφορά των δύο είναι πως στη Σύμβαση περιλαμβάνονταν περιορισμοί στον ορισμό των προσφυγικών ροών, καθώς αναφέρονταν σε συγκεκριμένες περιπτώσεις της πολεμικής και

---

¹ Ολόκληρη η σύμβαση, η οποία υπεγράφη στις 28 Ιουλίου 1951, στη Γενεύη, βρίσκεται εδώ:
<https://www.unric.org/html/greek/pdf/refugeeconvention-GRE.pdf>

² Ολόκληρη η σύμβαση, η οποία υπεγράφη στις 31 Ιανουαρίου 1967, στη Νέα Υόρκη, βρίσκεται εδώ:
<https://www.unric.org/html/greek/pdf/refugeeconvention-GRE.pdf>

μεταπολεμικής περιόδου, κάτι που διορθώθηκε με την γενίκευση των όρων που επέφερε το Πρωτόκολλο.

Η Σύμβαση δεν προέκυψε αυτοτελώς και χωρίς ιστορικό προηγούμενο, καθώς ουσιαστικά μέσα από τα άρθρα της επικαιροποιούνταν όλες οι προηγούμενες προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας, μέσω του οργανισμού της Κοινωνίας των Εθνών, κυρίως μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, να δημιουργηθεί μια σειρά επίσημων όρων σχετικά με τη διαχείριση των εκάστοτε προσφυγικών ροών. Όμως, οι συγκεκριμένες συμφωνίες, πρωτόκολλα και άλλα έγγραφα βασίζονταν στη συγκεκριμενοποίηση των περιπτώσεων πληθυσμών προσφύγων βάσει και διαφόρων ταυτοτικών χαρακτηριστικών (κυρίως την εθνικότητα), οδηγώντας σε μια περισσότερο περιπτωσιολογική διάρθρωση, παρά σε μια γενικευμένη, διεθνώς αποδεκτή ορολογία. Αυτήν την περιπτωσιολογία κληρονόμησε και η Συμφωνία του 1951, με τον περιοριστικό αυτό χαρακτήρα της να διορθώνεται με το Πρωτόκολλο του 1969.

Βασικό σημείο της Σύμβασης αποτελεί το πρώτο άρθρο της, στο οποίο γίνεται μια ακριβής αποτύπωση του όρου πρόσφυγας:

«Είναι ένα άτομο που βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του ή του τόπου κατοικίας του, έχει δικαιολογημένο φόβο δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή λόγω πολιτικών πεποιθήσεων και εξαιτίας αυτού του φόβου δίωξης αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να απολαμβάνει την προστασία αυτής της χώρας ή την επιστροφή σε αυτήν.»³

Η μεταπολεμική περίοδος βρήκε τον κόσμο μπροστά σε μια πρωτοφανή κατάσταση. Από τη μία πλευρά βρίσκονταν μια καθημαγμένη Ευρώπη, με αρκετές άλλες ακόμα ανά την Υφήλιο περιοχές να έχουν δεχτεί τεράστια πλήγματα (π.χ. Ιαπωνία), με τις ανάγκες για φυσική και οικονομική ανοικοδόμηση να είναι γιγαντιαίες. Από την άλλη, ο διαμοιρασμός του κόσμου ανάμεσα στους Δυτικούς και την Σοβιετική Ένωση δημιουργούσε σημαντικό δυναμικό ανάμεσα σε διάφορες περιοχές διαφορετικών πολιτικών αποχρώσεων. Παράλληλα, εκτοπισμένοι από τις θηριωδίες των Ναζί πληθυσμοί βρίσκονταν μετέωροι, με σημαντικότερη ίσως ιστορικά την περίπτωση των Εβραίων, οι οποίοι πρακτικά εξοβελίστηκαν από την Ευρώπη.

Αυτό το σκηνικό, οδήγησε στην ανάγκη για μια πιο οργανωμένη και σαφή πολιτική εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας αναφορικά με το προσφυγικό ζήτημα. Είχαν προηγηθεί

³ Από το κείμενο του ΟΗΕ «Σύμβαση της Γενεύης του 1951: Ερωτήσεις και απαντήσεις», εδώ: <https://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/General/Geneva1951faq.pdf>

κι άλλες περιπτώσεις μαζικών προσφυγικών ροών, κυρίως λόγω των διωγμών των μη μουσουλμανικών πληθυσμών των περιοχών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, με τις γενοκτονίες των Αρμενίων, των Ποντίων και άλλων Χριστιανικών και Ελληνικών πληθυσμών, καθώς και με την Μικρασιατική Καταστροφή, όπου οι ανταλλαγές πληθυσμών αποτέλεσαν μια χαρακτηριστική περίπτωση οργανωμένης διαχείρισης προσφυγικών ροών.

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών προσπάθησε να απαντήσει στην ανάγκη αυτή. Όμως, η μέχρι τότε εμπειρία δεν είχε επιτρέψει την πρόβλεψη τυχόν προβλημάτων με την σύγκυση ροών ανθρωπίνων πληθυσμών διαφορετικών αιτιών και διαφορετικών σκοπών, όπως οι διακριτές περιπτώσεις των προσφύγων και των οικονομικών μεταναστών.

Σε αυτό συνέβαλλε ίσως το γεγονός πως οι μεταναστευτικές ροές ήταν για δεκαετίες δεδομένων χαρακτηριστικών σε ότι αφορά τους τόπους προέλευσης και προορισμού, καθώς κύματα Ευρωπαίων έφευγαν από την Γηραιά Ήπειρο προς τις Νέες Χώρες, όπως η Βόρεια και η Νότια Αμερική και η Αυστραλία. Η οικονομική μετανάστευση, κατά την μεταπολεμική περίοδο, πήρε ιδιαίτερη μορφή, καθώς η Ευρώπη βρισκόνταν σε φάση ανοικοδόμησης και χώρες με βιομηχανική παράδοση απορροφούσαν στην προσπάθεια ανάταξης της οικονομίας τους το εργατικό δυναμικό φτωχότερων χωρών. Οπότε, οι μεταναστευτικές ροές με οικονομικούς όρους όχι απλά δεν αποτελούσαν πρόβλημα, αλλά ήταν και ιδιαίτερα επιθυμητές, καθώς η κινητικότητα ενδοευρωπαϊκά του εργατικού δυναμικού δημιουργούσε συνθήκες διαμοιρασμού του παραγόμενου πλούτου στην ήπειρο.

Όμως, καθώς η Δυτική Ευρώπη άρχισε να παρουσιάζει αναπτυξιακό κορεσμό, κοσμογονικές αλλαγές συντελούνταν στην ευρύτερη γειτονιά της. Οι χώρες του λεγόμενου Ανατολικού Μπλοκ εισήλθαν στην ελεύθερη αγορά, οι πετρελαιοπαραγωγές χώρες της Ασίας και της Αφρικής απέκτησαν διεθνή πολιτική δύναμη και οι εντάσεις ανάμεσα στις σχέτες και τα δόγματα του ανερχόμενου μετά από αιώνες Ισλάμ δημιουργούσαν και δημιουργούν αποσταθεροποιητικές τάσεις. Για αυτό και ο Δυτικός Κόσμος και η Διεθνής Κοινότητα σιγά σιγά άρχισαν τις προσπάθειες ακόμα πιο σαφούς διάκρισης ανάμεσα στον πρόσφυγα και κάθε άλλη μορφή μετακίνησης μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων ανθρώπων.

Τον ρόλο αυτής της συνεχούς παρακολούθησης των όρων και των ορισμών των προσφυγικών ροών έχει αναλάβει πρακτικά η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Ο διαχωρισμός ανάμεσα στους πρόσφυγες και τους διαφόρων ειδών

(οικονομικούς κυρίως) μετανάστες είναι εδώ και χρόνια προτεραιότητα του οργάνου αυτού του ΟΗΕ, καθώς τα μεγέθη των ροών και η συμβατότητά τους ή μη με τους γηγενείς πληθυσμούς και τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά των χωρών υποδοχής οδηγούν σε υψηλή αναγκαιότητα πόρων, καθιστώντας τη διαχείριση των διαθέσιμων, εν τέλει, πόρων επιτακτική.

Παράδειγμα αυτής της προσπάθειας είναι ορισμένα σημεία στο διευκρινιστικό έγγραφο «Σύμβαση της Γενεύης του 1951: Ερωτήσεις και Απαντήσεις», όπου, μεταξύ άλλων, γίνεται μια περιεκτική συζήτηση αναφορικά με τη διαφοροποίηση οικονομικών μεταναστών και προσφύγων. Γίνεται επί παραδείγματι αναφορά στα *«εκατομμύρια οικονομικών ή άλλων μεταναστών»*, οι οποίοι *«τα τελευταία χρόνια επωφελήθηκαν από τη βελτίωση στην επικοινωνία για να αναζητήσουν μια καλύτερη ζωή σε άλλες χώρες, κατά κύριο λόγο δυτικές»* και οι οποίοι *«δεν θα πρέπει ωστόσο να συγχέονται με τους πρόσφυγες οι οποίοι τρέπονται σε φυγή φοβούμενοι για τη ζωή τους και όχι απλώς για οικονομικούς λόγους»*. Επιπροσθέτως, η Ύπατη Αρμοστεία καθιστά σαφές πως ο διαχωρισμός των δύο αυτών προβλημάτων είναι σημαντικός, αφού σε ένα ευνομούμενο κράτος πρέπει *«τα θέματα των προσφύγων να αντιμετωπίζονται μέσω των διαδικασιών ασύλου και να διαχωρίζονται από τα προβλήματα της μετανάστευσης»*.

Η Ύπατη Αρμοστεία θέτει ως βασικό χαρακτηριστικό του διαχωρισμού ανάμεσα στους πρόσφυγες και τους οικονομικούς μετανάστες την εθελοντική φύση της φυγής των οικονομικών μεταναστών από τη χώρα τους, *«προς ανεύρεση μιας καλύτερης ζωής»*. Αντίστοιχα, οι πρόσφυγες εξαναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα, ώστε να διασώσουν τη ζωή τους, λόγω φόβων δίωξης τους. Ο φόβος αυτός, η απειλή δίωξης, είναι ένας ακόμα σημαντικός όρος που πρέπει να αποσαφηνιστεί, ώστε να μην υφίσταται κατάχρηση αυτής της λεπτομέρειας κατά τις διαδικασίες αίτησης ασύλου. Αυτό επιδιώκεται και στο «Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες και τα κριτήρια καθορισμού του καθεστώτος των Προσφύγων», το οποίο είναι ένα συνεχώς επικαιροποιούμενο έγγραφο, βασισμένο στη Σύμβαση του 1951 και στο Πρωτόκολλο του 1967.

Στην τελευταία έκδοση του Εγχειριδίου, παραδείγματος χάριν, λαμβάνει σημαντική έκταση η διευκρίνηση του όρου «δεδικαιολογημένος φόβος διώξεως». Πρόκειται για έναν βασικό όρο σε ότι αφορά το σαφή καθορισμό των Προσφύγων. Κατά το Εγχειρίδιο, ο σύνθετος αυτός όρος μπορεί να διαχωριστεί σε ένα υποκειμενικό και ένα αντικειμενικό μέρος, τα οποία συνυπάρχουν. Η ενδιάθετη κατάσταση του φόβου την οποία βιώνουν οι αιτούντες άσυλο αποτελεί το υποκειμενικό μέρος, με τον όρο

«δεδικαιολογημένος» να αποτελεί το αντικειμενικό μέρος του σύνθετου όρου. Με την συνύπαρξη αυτή, δίνονται τα απαραίτητα εργαλεία στα κράτη υποδοχής να διαχειρίζονται με αποτελεσματικότητα και εγκυρότητα τις ροές ανθρωπίνων πληθυσμών, υποψήφιων προσφύγων και αιτούντων ασύλου. Η αντίστοιχη παράγραφος του εγχειριδίου είναι σαφής:

«Η διατύπωση εξαιτίας «δεδικαιολογημένου φόβου διώξεως» - για τους λόγους που παρατέθηκαν – υποδηλώνοντας ένα συγκεκριμένο κίνητρο, αποσυνδέει αυτόματα κάθε άλλο λόγο φυγής από τον ορισμό. Εξαιρεί θύματα πείνας ή φυσικής καταστροφής, εκτός εάν έχουν δικαιολογημένο φόβο δίωξης για κάποιον από τους λόγους που προαναφέρθηκαν.»

Κλείνοντας την παρούσα υποενότητα με το παραπάνω απόσπασμα, γίνεται σαφές πως ο πρόσφυγας πρόκειται για μια πολύ συγκεκριμένη κατηγορία ανθρώπων υπό μετακίνηση, η οποία δεν μπορεί να περιλάβει γενικά και αόριστα οποιονδήποτε μετανάστη ή άλλου είδους μετατοπιζόμενο μεμονωμένο άτομο ή ομάδα ή πληθυσμό ανθρώπων. Τέτοιες προσπάθειες, όπως θα διαφανεί και παρακάτω στην παρούσα εργασία, βασίζονται σε μια κατάχρηση των ανθρωπιστικών αξιών του Δυτικού Κόσμου, αλλά συνήθως εξυπηρετούν αλλότριους σκοπούς από αυτόν της προστασίας όσων έχουν πραγματικά ανάγκη.

1.3 Η μετανάστευση ως κοινωνικό και γεωπολιτικό φαινόμενο

Όπως αναφέρθηκε, ο άνθρωπος, από τις πρώτες περιόδους που καταγράφηκε η δράση του ως homo sapiens, παρουσίασε μια φυσική ροπή στη μετανάστευση και την επιμειξία, καθώς είναι το μοναδικό ζωντανό μέλος του ζωικού βασιλείου το οποίο δεν έπαψε ποτέ να μεταναστεύει και να επιμειγνύεται (Κασιμάτη, 2003). Η μετανάστευση, είτε αναφέρεται σε άτομα, ομάδες ή πληθυσμούς, βρίσκεται σε όλες τις ιστορικές περιόδους της ανθρωπότητας και σε πληθώρα κοινωνιών και πολιτισμών. Αυτή η πολυεπίπεδη και συνεχής παρουσία του εν λόγω φαινομένου στην ανθρώπινη ιστορία έχει υπάρξει πεδίο αντιπαραθέσεων και συγκρούσεων, κοινωνικών και πολεμικών, μέσα από τις διαταράξεις των κοινωνικοπολιτικών συσχετισμών και των, επιβληθέντων βιαίως ή λόγω ανάγκης, πολιτιστικών και φυσικών επιμειξιών.

Στη βάση της κοινωνιολογικής προσέγγισης, η μετανάστευση δεν μπορεί να καταγραφεί ως ένα κοινωνικό φαινόμενο συνεχές σε ότι αφορά τη φύση και τα

χαρακτηριστικά από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή, τόσο αναφορικά με τους ίδιους τους μετανάστες, όσο και αναφορικά με τις αντιδράσεις των κοινωνιών που τους υποδέχονται (αλλά και όσων τους «χάνουν»). Σε ότι αφορά τον Δυτικό κόσμο, και ειδικά την περίοδο από τη Βιομηχανική Επανάσταση και μετά, οι μετακινήσεις αυτές θεωρήθηκαν ως κάτι φυσιολογικό, έως και απαραίτητο, έτσι ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες της συνεχώς αναπτυσσόμενης μεταποιοητικής βιομηχανίας και της ίδιας της ελεύθερης αγοράς σε εργατικά χέρια, αλλά και, κυρίως, την ανάγκη των πληθυσμών για εργασία, άρα επιβίωση και οικονομική ανέλιξη. Το σύνολο του οικονομικού και κοινωνικού συστήματος νομιμοποίησε τη μετανάστευση ως μια διεργασία αύξησης της παραγωγικότητας, μείωσης του κόστους και ανάπτυξης της οικονομίας. Όμως, με την εξέλιξη και επικράτηση όλο και νεότερων τεχνολογιών, οι σύγχρονες δυτικές κοινωνίες σταδιακά είδαν μια βαθμιαία απαγκίστρωση της παραγωγής από την ένταση εργασίας, δηλαδή πλέον ο βιομηχανικός εργάτης άρχισε να αντικαθίσταται από μηχανές, όπως πριν δύο αιώνες ο αγροτικός εργάτης. Αυτή η δρομολογημένη εξέλιξη έχει μετατρέψει την μετανάστευση πλέον σε ένα περισσότερο κοινωνικό, παρά οικονομικό ζήτημα.

Για αυτό και, πλέον, στη σύγχρονη μορφή της μετανάστευσης έχουν εισχωρήσει έντονα κοινωνικά στοιχεία. Η διάχυση της πληροφορίας στην παγκόσμια πλέον κοινότητα έδωσε μια «οπτική» πρόσβαση στους ανά την υφήλιο πληθυσμούς σχετικά με τα οφέλη του να ζεις στον Δυτικό κόσμο, χωρίς όμως να λαμβάνεται υπόψη ο αναπτυξιακός κορεσμός της Δύσης. Οι δομικές κοινωνικές αλλαγές που συνετελέστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες σε όλο τον πλανήτη είχαν εν πολλοίς στη βάση τους την προσέγγιση του Δυτικού τρόπου ζωής. Όμως, οι υπάρχουσες κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές αρχές και ιδέες των διαφόρων πληθυσμών δεν ήταν πάντα συμβατές με τον Δυτικό τρόπο ζωής, κάτι που δημιουργούσε εγγενή προβλήματα στην επέκταση των μεταναστευτικών ροών. Ειδικά όταν σε οικονομικό επίπεδο, σε ότι αφορούσε τις ανάγκες για εργατικά χέρια, η μετανάστευση είχε όλο και λιγότερο ενδιαφέρον. Οπότε, σταδιακά, ο μετανάστης συνδέθηκε σε πολλές σύγχρονες δυτικές κοινωνίες με τον κίνδυνο της ανεργίας για τους τοπικούς πληθυσμούς και υπέστη περιθωριοποίηση και ρατσισμό ακόμα, μετατρέπόμενος από λειτουργικό μέρος της βιομηχανικής ανάπτυξης σε μια ιδιαίτερη κοινωνική κάστα, η οποία εύκολα δαιμονοποιούνταν και, στο πλαίσιο της ιδεολογίας της ατομικής ευθύνης, εύκολα χαρακτηρίζονταν με έντονα αρνητικούς χαρακτηρισμούς σχετικά με την οικονομική της εξέλιξη και πορεία. (Παραδεισιάνος, 2015)

Όλες οι παραπάνω μεταβολές σημειώθηκαν τον 20ό αιώνα που έχει χαρακτηριστεί ως «ο αιώνας της μετανάστευσης» (Λαζαρίδη & Αμίση, 2001), αφού σε αυτόν

σημειώθηκαν οι πλέον μεγάλες και σημαντικές πληθυσμιακές μετακινήσεις παγκοσμίως, όπως και τεράστιες αλλαγές στην πληθυσμιακή σύνθεση του πληθυσμού πολλών περιοχών της γης, βιαίως ή ειρηνικά τελεσθέντες. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων αυτών που μετακινήθηκαν αποτελούν οικονομικοί μετανάστες, μετακινήσεις οι οποίες είναι τόσο συχνές και έντονες που πλέον προκαλούν πληθώρα αντιδράσεων στις χώρες υποδοχής τους. Οι αντιδράσεις αυτές έρχονται ως επιστέγασμα των υπάρχουσών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι πολίτες των σύγχρονων κοινωνιών, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται αυξητικές τάσεις σε ρατσιστικές εκδηλώσεις και φαινόμενα ξενοφοβίας.

Στην προηγούμενη υποενότητα έγινε μεγαλύτερη αναφορά στους ορισμούς του πρόσφυγα. Σε ότι αφορά αμιγώς την μετανάστευση, αυτή ορίζεται ως *«η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου ή ενός κοινωνικού συνόλου»* και *«είναι η διαδικασία εκείνη που συνεπάγεται τη μηχανική (ή τεχνητή) ανανέωση και φθορά ενός πληθυσμού, σε αντίθεση με τις άλλες δύο διαδικασίες (γεννητικότητα, θνησιμότητα), που έχουν σχέση με τη φυσική ανανέωση και τη φθορά ενός πληθυσμού»*. (Μουσούρου, 1991)

Ακριβώς επειδή τα μεγέθη των μεταναστευτικών ροών είναι συνήθως τέτοια που μπορούν να επηρεάσουν τη σύνθεση, πολιτισμική και κοινωνική, των χωρών υποδοχής, έχει υιοθετηθεί διεθνώς ως βασικό χαρακτηριστικό διαχωρισμού των εκάστοτε περιπτώσεων μετανάστευση την νομιμότητα αυτών. Πρακτικά δηλαδή, η μετανάστευση διακρίνεται κυρίως σε σχέση με το καθεστώς εισόδου και παραμονής στη χώρα υποδοχής, σε νόμιμη και σε παράνομη Μετανάστευση.

Ως νόμιμοι μετανάστες χαρακτηρίζονται όσα άτομα έχουν εισέλθει και παραμένουν νόμιμα σε μια χώρα, με την παρουσία τους σε αυτή και την ακριβή τους ταυτότητα καταγεγραμμένα από αρμόδιες αρχές, και τα οποία κατέχουν νόμιμες άδειες παραμονής και εργασίας. Ειδικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι πολίτες της έχουν το δικαίωμα της ελεύθερης μετάβασης και εγκατάστασης σε οποιαδήποτε από τις χώρες μέλη.

Από την άλλη, ως παράνομοι μετανάστες ορίζονται οι αλλοδαποί οι οποίοι εισήλθαν σε μια χώρα εξ αρχής χωρίς τα απαραίτητα νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα και μέσω νόμιμων οδών (οδικοί σταθμοί συνόρων, αεροπορικά κλπ.) ή, αν και εισήλθαν νόμιμα, έχουν εκπέσει της νομιμότητας λόγω λήξης των αδειών ή και εγγράφων τους ή για λόγω άλλων μεταβολών. παραμένουν παράνομα στη χώρα, ως αντικανονικοί μετανάστες. (Καρύδης, 1996)

Πρακτικά, η νόμιμη και η παράνομη μετανάστευση αποτελούν ένα ενιαίο φαινόμενο, αφού η κύρια αιτία που οδηγεί στα φαινόμενα παράνομης μετανάστευσης είναι ο κορεσμός στις δυνατότητες μιας χώρας υποδοχής να αποδεχτεί περαιτέρω μετανάστες (διαθέσιμες θέσεις εργασίας, κόστος πρόνοιας κλπ.). Ιστορικά, η παράνομη μετανάστευση εμφανίζεται ως κοινωνικό φαινόμενο μαζί σχεδόν με την έννοια της νομικής υπόστασης ενός κράτους και εν γένει την έννοια της συντεταγμένης και καθολικά αποδεκτής διαχείρισης σαφώς ορισμένων συνόρων ανάμεσα σε γεωγραφικά ορισμένες οντότητες με ξεχωριστή κοινωνικοπολιτική διάρθρωση. Η μετανάστευση, δηλαδή, σε μια περιοχή εξαρτάται από την πολιτική του κράτους που κατέχει την εν λόγω περιοχή.

Βασική αιτία εμφάνισης των φαινομένων της μετανάστευσης, όπως προειπώθηκε, είναι η επιβίωση και, κυρίως, η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, μέσω της μετάβασης σε περιοχές που εξασφαλίζουν μια τέτοια βελτίωση (από την μετοίκηση σε πιο εύφορες περιοχές των πρώτων ανθρώπων μέχρι τη σύγχρονη μετάβαση σε βιομηχανικές χώρες από αγροτικούς πληθυσμούς). Με βάση αυτήν τη διαπίστωση, μπορούν να αναλυθούν περαιτέρω οι παράγοντες που προκαλούν και ενισχύσουν το φαινόμενο αυτό. Μια μεγάλη σχολή στη μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης είναι αυτής της ανάλυσης των παραγόντων βάση του διπόλου push και pull (απώθηση- έλξη), το οποίο διαχωρίζει τους παράγοντες μετανάστευσης σε αυτούς που αφορούν το γιατί κάποιος φεύγει από τον τόπο του (push) και σε αυτούς που αφορούν το γιατί πάει σε κάποιον άλλο (pull). (Green, 2004)

Η θεώρηση αυτή όμως βασίζεται περισσότερο σε όρους αντίδρασης, παρά σε αυτούσιους παράγοντες, για αυτό και δεν προκρίνεται, αφού η επιστημονική κοινότητα προτιμάει μια πιο κλασική προσέγγιση κατάταξης των παραγόντων, βάσει των ειδικών και ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους. Από αυτήν την επιλογή προκύπτουν ορισμένες βασικές κατηγορίες παραγόντων:

- Φυσικοί παράγοντες: Παράγοντες που δυσχεραίνουν την ίδια την επιβίωση και άπτονται των μεταβολών και των φαινομένων της φύσης, όπως μακροχρόνιες ξηρασίες, πλημμύρες και σεισμοί. Η επιρροή τους συνδέεται και με την τεχνολογική και βιομηχανική εξέλιξη της χώρας προέλευσης, καθώς καταδεικνύουν την εξάρτηση των κατοίκων από τη φύση.
- Οικονομικοί παράγοντες: Συνήθως βασικοί παράγοντες είναι οι όροι απασχόλησης (μισθός, μορφή κλπ.), τυχόν εγγενή προβλήματα και εμπόδια

αυτής (τεράστιες αποστάσεις ανάμεσα στις εστίες απασχόλησης και στους οικισμούς), καθώς και η ίδια η επάρκεια των θέσεων εργασίας.

- Πολιτικοί παράγοντες: Η διακριτική μεταχείριση ενάντια (ή και υπέρ) συγκεκριμένων ομάδων πληθυσμού εντός της επικράτειας για λόγους τόσο πολιτικούς, όσο και φυλετικούς, θρησκευτικούς, κοινωνικούς κλπ. μπορεί να οδηγήσει σε μαζικές ροές μετανάστευσης. Τυχόν βίαιες διώξεις σε αυτό το πλαίσιο μπορούν να ενταχθούν στο ζήτημα του πρόσφυγα, ξεφεύγοντας από τα όρια της μετανάστευσης.
- Κοινωνικοί παράγοντες: Πολλές φορές εμφανίζονται παράγοντες που ενισχύουν την μετανάστευση και αναφέρονται στο ευρύτερο πλέγμα της κοινωνικής καταξίωσης, όπως αυτή μπορεί να επέλθει μέσω της επιτυχούς πορείας στο εξωτερικό.
- Ψυχολογικοί παράγοντες: Τέλος, ψυχολογικοί παράγοντες, όπως ο τυχοδιωκτισμός, η φιλαποδημία και ακόμα και ο μιμητισμός, μπορούν να παίζουν σημαντικό ρόλο στην απόφαση κάποιου να μεταναστεύσει.

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες μπορεί να υποστούν πολλαπλασιαστική επιρροή από εσφαλμένες προσδοκίες για τον τόπο προορισμού, λόγω (πολλές φορές εσκεμμένης) παραπληροφόρησης. Το συγκεκριμένο ζήτημα ενδιαφέρει ιδιαίτερα την παρούσα εργασία, όπως θα διαφανεί και παρακάτω.

Κλείνοντας την αναφορά στην μετανάστευση ως γενικό φαινόμενο, είναι σκόπιμο να καταγραφούν ορισμένοι τρόποι διάκρισης και ταξινόμησης της μετανάστευσης. Ακολουθούν τα πιο συνήθη κριτήρια

- 1 Το κράτος ως γεωγραφική περιοχή αναφοράς: Με βάση αυτό το κριτήριο η μετανάστευση χωρίζεται σε διεθνή (μετακίνηση από κράτος σε κράτος ή αποδημία και μετοικία) και σε εσωτερική (μετακίνηση εντός των ορίων ενός κράτους ή εκδημία και εισδημία). Οι περιπτώσεις παλιννόστησης και επαναπατρισμού καταγράφονται ως διεθνής, ενώ ο εξαστισμός ως εσωτερική μετανάστευση.
- 2 Προβλεπόμενη διάρκεια παραμονής: Η μετανάστευση διαχωρίζεται σε μόνιμη και προσωρινή. Στην δεύτερη μορφή μετανάστευσης ανήκει η παρεπιδημία, προσωρινή δηλαδή παραμονή σε έναν προορισμό για βιοποριστικούς λόγους.
- 3 Μεταβολή του τρόπου ζωής (ή μη): Εάν ο τρόπος ζωής του μετακινούμενου αλλάζει δραστικά (καινοτόμος μετανάστευση), όπως π.χ. αλλαγή από αγροτικός

εργάτης σε βιομηχανικό εργάτη, ή όχι (συντηρητική μετανάστευση) είναι ένα σημαντικό κριτήριο, τόσο σε οικονομικό, όσο και σε πολιτιστικό επίπεδο.

- 4 Μέγεθος μετακινούμενου πληθυσμού: Ανάλογα με το μέγεθος των μετακινούμενων πληθυσμών, η μετανάστευση διακρίνεται σε ανεξάρτητη (είτε ατομική, είτε ομαδική) και σε μαζική (ανταλλαγή πληθυσμών κλπ.).
- 5 Πρόθεση: Με αυτό το κριτήριο διακρίνονται τρεις μορφές μετανάστευσης:
  - ο Εκούσια: Προϊόν ελεύθερης απόφασης των μετακινούμενων.
  - ο Αναγκαστική: Λόγω ηθελημένης δημιουργίας δυσμενών συνθηκών διαβίωσης σε βάρος κατηγοριών ατόμων ή μερίδας του πληθυσμού.
  - ο Βίαιη: Επιβάλλεται συνήθως από τις δημόσιες αρχές ενός κράτους, πολλές φορές και με βίαια μέσα (π.χ. μετατοπίσεις, εποίκισμοί, απελάσεις κλπ.). Οι πρόσφυγες ουσιαστικά αποτελούν υποπερίπτωση αυτής της διάκρισης των μετακινούμενων πληθυσμών.

Τα ως άνω κριτήρια δεν είναι τα μόνα, αλλά είναι ίσως τα σημαντικότερα για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας και για την ανάλυση των γεγονότων και των ενεργειών των εμπλεκόμενων στο θέμα της Συμφωνίας Ε.Ε. – Τουρκίας για το μεταναστευτικό και προσφυγικό ζήτημα. Κι αυτό γιατί προσφέρουν ένα θεωρητικό πλαίσιο κατανόησης των επιχειρημάτων των διαφόρων πλευρών σχετικά με τις ευθύνες της κρίσης του 2015, τα συμφέροντα πίσω από την ίδια την κρίση και τις λύσεις που, εν τέλει, προκρίνονται

1.4 Η ιστορικότητα των προσφυγικών ροών

Έχοντας καταγράψει τον διεθνή ορισμό του πρόσφυγα και έχοντας αναλύσει το φαινόμενο της μετανάστευσης, είναι σημαντικό να κλείσει η παρούσα ενότητα με μια πιο ιστορική προσέγγιση της έννοιας του πρόσφυγα, ειδικά αφού πρόκειται για ένα θέμα που απασχόλησε για πρώτη φορά πρακτικά, θεωρητικά και θεσμικά την ανθρωπότητα τον 20ό αιώνα, οπότε και οι συγκυρίες οδήγησαν στις πρώτες τόσο μαζικές ροές προσφύγων, ειδικά στον Δυτικό κόσμο και περίξ αυτού. Για αυτό και η παρακάτω παρουσίαση θα κινηθεί περισσότερο γύρω από ροές που αναφέρονται στην ευρύτερη περιοχή των εμπλεκόμενων στην μελέτη περιπτώσεώς μας μερών, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή, και της Τουρκίας.

Οι μεγαλύτερες προσφυγικές ροές στην περιοχή αυτή εμφανίστηκαν κατά κύριο λόγο το πρώτο μισό του 20ού αιώνα και σε δύο βασικές διακριτές περιόδους, οι οποίες έχουν ως επίκεντρο τους δύο Παγκοσμίους Πολέμους.

Στην πρώτη περίοδο, αυτήν του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, συμπεριλαμβάνονται στην ανάλυση τόσο οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, όσο και η Ελληνική εκστρατεία στην Μικρά Ασία, η οποία κατέληξε άδοξα με την Μικρασιατική Καταστροφή. Σημαντικότερα σημεία σχετικά με τις προσφυγικές ροές αποτελούν οι πολλαπλές μεταβολές στα κυριαρχικά δικαιώματα επί εδαφών της Βαλκανικής χερσονήσου, καθώς και οι εκτοπίσεις πληθυσμών από τα εδάφη της Τουρκίας, τόσο από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, όσο και από το Τουρκικό κράτος των Νεότουρκων του Κεμάλ.

Ως Βαλκανικοί Πόλεμοι ορίζονται οι συγκρούσεις που έλαβαν χώρα τη διετία 1912-1913 στη Βαλκανική χερσόνησο και αποτέλεσαν το αποτέλεσμα και αποκορύφωμα των εθνικών ζυμώσεων που συντελούνταν σε αυτήν ήδη από την έναρξη του 20ου αιώνα και σε συνέχεια των ανακατατάξεων του 19^{ου} αιώνα (π.χ. Ελληνική Επανάσταση και σύσταση Ελληνικού Κράτους), με κυρίαρχα γεγονότα τον Μακεδονικό Αγώνα, την προσπάθεια δηλαδή των Ελληνικών πληθυσμών να ακυρώσουν την προσάρτηση της Μακεδονίας, Οθωμανικής μέχρι τότε επαρχίας, στην εξαρχία της Βουλγαρίας, καθώς και την ανάδειξη νέων ανεξάρτητων κρατών, όπως η Σερβία, το Μαυροβούνιο, η Βουλγαρία, αλλά και το Νεοτουρκικό Κομιτάτο στην περιοχή της Μακεδονίας. (Δημαράς et al, 2012)

Οι Βαλκανικές χώρες, όπως έχει καταγραφεί, αποτελούσαν τα αντιπαλεούμενα μέρη μιας σειράς πολέμων δια αντιπροσώπων (proxy wars), υποκινούμενων από τις τότε μεγάλες δυνάμεις, όπως η Αυστρία και η Ρωσία κυρίως. Οι αναταράξεις και ο εθνικός αναβρασμός στην περιοχή οδήγησε εν τέλει σε δύο διαδοχικούς πολέμους. Ο Α' Βαλκανικός Πόλεμος αφορούσε την σύμπραξη των χωρών της Ελλάδας, της Σερβίας, του Μαυροβουνίου και της Βουλγαρίας ενάντια στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και την κατάληψη σημαντικών εδαφών (π.χ. η Θεσσαλονίκη και τα νησιά του ΝΑ Αιγαίου από την Ελλάδα, η Ανατολική και η Βόρεια Θράκη από τη Βουλγαρία και Μακεδονικά εδάφη, όπως το Μοναστήρι, από τη Σερβία). Αντίστοιχα, κατά τον Β' Βαλκανικό Πόλεμο είδαμε συγκρούσεις ανάμεσα στους μέχρι πρότινος συμμάχους του Α' Β.Π., καθώς η Βουλγαρία, στην προσπάθειά της να καρπωθεί περισσότερα εδάφη, συγκρούστηκε με τη Σερβία και, λόγω συμμαχίας της τελευταίας, και με την Ελλάδα. Ταυτόχρονα, όμως, είχε ανοικτά μέτωπα και με τη Ρουμανία, όπως και με την

Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οποία ανακατάλαβε τα ιστορικά Ελληνικά εδάφη της Αδριανούπολης και της Ανατολικής Θράκης από τη Βουλγαρία. (Δημαράς et al, 2012)

Η σύντομη αυτή παρουσίαση των πολεμικών συγκρούσεων και εδαφικών ανακατατάξεων της περιόδου αυτής αποτελεί απαραίτητη βάση για την κατανόηση των προσφυγικών ροών της εποχής. Οι επαναλαμβανόμενες, ασταθείς εναλλαγές στο κυριαρχικό καθεστώς μεγάλων επαρχιών, από παλαιότερα και νεοσύστατα κράτη και έθνη, είχαν ως αποτέλεσμα τη συνεχή μετακίνηση μεγάλων πληθυσμών αμάχων από κάθε εθνική ομάδα, καθώς έβλεπαν να περνάνε από χέρι σε χέρι τα πατρογονικά τους εδάφη. Είναι χαρακτηριστικό πως μόνο από την πλευρά των Τούρκων καταγράφονται άνω των 170.000 προσφύγων κατά την διετία των Βαλκανικών Πολέμων.

Πέρα όμως από τις πολεμικές συγκρούσεις, αιτία δημιουργίας προσφυγικών ροών είναι και εσωτερικές και βίαιες ζυμώσεις εντός των διαφόρων κρατών. Τέτοιας έντασης, ώστε να εμφανίζεται για πρώτη φορά στην ιστορική διαλεκτική ο όρος γενοκτονία. Ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε πρώτα από έναν Πολωνό δικηγόρο (Λέμκιν, 1944), ώστε να περιγράψει τα εγκλήματα των Ναζί κατά των Εβραίων, έναν όρο που εμπνεύστηκε από τη μελέτη αντίστοιχων εγκλημάτων, λίγες μόλις δεκαετίες νωρίτερα, όπως η γενοκτονία των Αρμενίων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ένας όρος τον οποίον η διεθνής κοινότητα έχει υιοθετήσει για να περιγράψει μαζικές εγκληματικές δράσεις αφανισμό, φυσικό και πολιτιστικό, τεράστιων εθνικών, φυλετικών και θρησκευτικών πληθυσμών.

Αν και οι Δυτικοί την περίοδο της αποικιοκρατίας κατηγορούνται για τις μαζικές διώξεις τοπικών πληθυσμών (όπως οι αρπαγές των παιδιών των Αβορίγινων⁴ στην Αυστραλία και η εξόντωση ουσιαστικά των αυτοχθόνων Αμερικάνων, τόσο από τους Ισπανούς στην Λατινική Αμερική, όσο και από τους λοιπούς Ευρωπαίους στην Βόρειο), η συστηματική ενασχόληση με το ζήτημα, και αναδρομικά, ξεκίνησε με την γενοκτονία των Αρμενίων. Η έναρξη αυτής της εγκληματικής ενέργειας των Τουρκικών αρχών τοποθετείται χρονικά περίπου στο 1915, αν και πρόκειται προφανώς για προϋπάρχοντα σχεδιασμό, καθώς η ηγεσία της Αρμενικής κοινότητας της Κωνσταντινούπολης είχε υποστεί νωρίτερα διώξεις. Πρόκειται για μια αναγνωρισμένη γενοκτονία από σειρά χωρών διεθνώς, σε αντίθεση με τις αντίστοιχες Ελλήνων και άλλων λαών, όχι φυσικά χωρίς αντιδράσεις από την Τουρκική πλευρά, η οποία επιχειρεί να δικαιολογήσει ιστορικά την πράξη αυτή με στρατιωτικούς και κυριαρχικούς όρους.

---

⁴ "Sorry Day and the Stolen Generations", στο <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/sorry-day-stolen-generations>

Αναφορικά με τους Ελληνικούς πληθυσμούς, καταγράφονται πολλαπλές δράσεις των Τουρκικών αρχών που άπτονται του όρου της γενοκτονίας σε Ανατολική Θράκη, Μικρά Ασία και Πόντο. Αυτές οι διώξεις ανήκαν σε μια συστηματική και σχεδόν δεκαετή προσπάθεια εκτόπισης χριστιανικών κυρίως πληθυσμών, συνολικά 2 έως 3 εκατομμυρίων Ελλήνων, Αρμένιων και Ασσύριων, μεγάλο μέρος των οποίων σφαγιάστηκαν, ενώ εκατοντάδες χιλιάδες εκτοπίστηκαν και δημιούργησαν σημαντικές προσφυγικές ροές.

Περνώντας στη δεύτερη μεγάλη περίοδο δημιουργίας προσφυγικών ροών του 20ού αιώνα, αυτή αναφέρεται κυρίως στον εκτοπισμό των Ευρωπαϊκών Εβραϊκών πληθυσμών, οι οποίοι μετά το Ολοκαύτωμα, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα Ευρωπαϊκά εδάφη, ώστε τελικά να δημιουργήσουν το κράτος του Ισραήλ. Δε θα πρέπει φυσικά να μην γίνει αναφορά και στο δεύτερο μεγάλο διωγμό των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης, ο οποίος συνοδεύτηκε από μια μεγάλη προσφυγική ροή.

Το ζήτημα των Εβραίων αποκάλυψε το βαθμό της μη προετοιμασίας της διεθνούς κοινότητας να αντιμετωπίσει μαζικούς διωγμούς και να διαχειριστεί προσφυγικές ροές, παρά τα τότε πρόσφατα τραγικά γεγονότα των χριστιανικών πληθυσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Μέσω των Νόμων της Νυρεμβέργης, οι Ναζί στέρησαν ουσιαστικά την Γερμανική υπηκοότητα, τόσο από τους Εβραίους της Γερμανίας, όσο και από αυτούς της υπό Γερμανική κατοχή Αυστρίας. Όταν κλήθηκε η Διεθνής Κοινότητα να αντιμετωπίσει το ζήτημα μέσω της αύξησης των αριθμών υποδοχής για τους πρόσφυγες Εβραίους, συγκεκριμένα στο συνέδριο που πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 1938 στο Évian-les-Bains της Γαλλίας, τα περισσότερα κράτη ουσιαστικά έμειναν σε βερμπαλισμούς και αδυνατούσαν να συνεννοηθούν για την στήριξη των υπό διωγμό Εβραίων. Ο Walter Mondale (1979) υποστήριξε πως αν οι χώρες του συνεδρίου είχαν συμφωνήσει να δεχτούν κατά μέσο όρο περίπου 17.000 Εβραίους η καθεμία, αυτό θα οδηγούσε στη διάσωση όλων των Εβραίων του Ράιχ. Μάλιστα, η αποτυχία αυτού του συνεδρίου έδωσε πολιτικό πλεονέκτημα στον Χίτλερ να εντατικοποιήσει τους διωγμούς των Εβραίων, εφαρμόζοντας εν τέλει την αποτρόπαια «Τελική Λύση», μετά ανελέητους διωγμούς, στην αρχή στα εδάφη του και στη συνέχεια σε κάθε υπό κατοχή χώρα, όπως η Ελλάδα (Μενεξιάδης 2010).

Είναι χαρακτηριστικό πως στην ίδια περιοχή που εκτυλίσσεται σήμερα ακόμα η Μεταναστευτική και Προσφυγική κρίση, την Ανατολική Μεσόγειο, παίχτηκε και η τελευταία σκηνή του δράματος των εκτοπισμένων Εβραϊκών πληθυσμών, καθώς οι προσφυγικές ροές περιορίζονταν και μετά το πέρα του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου, με

δραματικότερη ίσως στιγμή τα στρατόπεδα συγκεντρώσεως των Άγγλων στην Κύπρο, στα οποία κρατούνταν όσοι Εβραίοι μετέβαιναν στην περιοχή της Παλαιστίνης, όπου τελικά αποκαταστάθηκε το Εβραϊκό κράτος του Ισραήλ. (Καρβουνόπουλος, 2016)

Κατά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα δεν παρατηρήθηκαν αξιοσημείωτες προσφυγικές ροές στην ευρύτερη περιοχή της Ευρώπης και των Ανατολικών συνόρων της, όπου στο επίκεντρο των γεωπολιτικών εξελίξεων ήταν οι ψυχροπολεμικές διενέξεις, καθώς οι πολεμικές συγκρούσεις που διεξήχθησαν δεν δημιούργησαν ιδιαίτερες προσφυγικές ροές. Μόνη ουσιαστικά εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση των Ελληνοκυπρίων προσφύγων μετά τον Απρίλη 1 και 2 και την διχοτόμηση της Κύπρου το 1974.

Προς το τέλος του 20ού αιώνα και στις αρχές του 21^{ου} αιώνα κλιμακώθηκαν οι αποσταθεροποιητικές τάσεις των χωρών της Μέσης Ανατολής και του Μουσουλμανικού κόσμου. Εντάσεις οι οποίες ξεκίνησαν με την εμπλοκή των μεγάλων δυνάμεων των δύο στρατοπέδων του Ψυχρού Πολέμου και γιγαντώθηκαν μετά την επέμβαση των Η.Π.Α. και άλλων μεγάλων και περιφερειακών δυνάμεων στην ευρύτερη περιοχή στο πλαίσιο των Πολέμων του Κόλπου και του Πολέμου κατά της Τρομοκρατίας και οι οποίες οδήγησαν στην Αραβική Άνοιξη και τον Αραβικό Χειμώνα. Η διαχρονικά τεταμένη αυτή κατάσταση υπήρξε συνεχής πηγή μεταναστευτικών, αλλά και προσφυγικών πληθυσμών, με αποκορύφωμα την περίπτωση του Εμφυλίου της Συρίας. Για τα παραπάνω θα γίνει εκτενής ανάλυση και μελέτη σε επόμενη ενότητα.

1.5 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο έγινε μια πρώτη θεωρητική προσέγγιση του ζητήματος των προσφύγων και των μεταναστών. Αποτελεί μια σημαντική προσθήκη, ώστε να γίνουν κατανοητά τα γεγονότα που οδήγησαν στην κρίση του 2015 και, εν τέλει, στη συμφωνία της Ε.Ε. με την Τουρκία.

Η μετανάστευση αποτελεί ένα συνυφασμένο με την ανθρωπότητα φαινόμενο, καθώς έχει συνδεθεί με την ίδια την εξέλιξη της και τη διαμόρφωση των σημερινών κρατών και κοινωνιών. Το προσφυγικό, από την άλλη, αποτελεί μια μάλλον εκφυλισμένη εκδοχή του φαινομένου της μετανάστευσης, λόγω της βιαιότητας και του εξαναγκασμού που εμπεριέχει. Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης μπορούν να αναγνωριστούν και στο ζήτημα του προσφυγικού, όμως βασικές πτυχές της μετανάστευσης, όπως οι λόγοι και οι παράγοντες εμφάνισής της, έχουν εντελώς άλλη

φύση. Για αυτό και όταν προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές εμπλέκονται μεταξύ τους και ειδικά σε ένα γεωπολιτικό περιβάλλον με χρόνια προβλήματα αποσταθεροποίησης, τότε η μελέτη του είναι εξαιρετικά περίπλοκη.

Βιβλιογραφία 1^{ου} Κεφαλαίου

1. ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΟΥ 1951 ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ. Ανακτήθηκε στις 22/11/2016 στο <https://www.unric.org/html/greek/pdf/refugeeconvention-GRE.pdf>
2. ΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΟΥ 1967 ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΤΗΣ 31ΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1967. Ανακτήθηκε στις 22/11/2016 στο <https://www.unric.org/html/greek/pdf/refugeeconvention-GRE.pdf>
3. Σύμβαση της Γενεύης του 1951: Ερωτήσεις και απαντήσεις. Ανακτήθηκε στις 22/11/2016 στο <https://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/General/Geneva1951faq.pdf>
4. ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥ ΥΠΑΤΟΥ ΑΡΜΟΣΤΗ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ (2009). ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 Για το Καθεστώς των Προσφύγων - ΣΤ΄ Έκδοση
5. Κασιμάτη, Κ. (2003). Πολιτικές Μετανάστευσης και Στρατηγικές Ένταξης - Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών. GUTENBERG, Αθήνα
6. Παραδεισιάνος, Α. (2015). Το φαινόμενο της μετανάστευσης. Ανακτήθηκε στις 10/02/2017, στο http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852&
7. Λαζαρίδη, Γ., & Αμίσης, Γ. (2001). Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Παπαζήση, Αθήνα
8. Μουσούρου, Λ. (1991). Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. GUTENBERG, Αθήνα
9. Καρύδης, Β. Χ. (1996). Η εγκληματικότητα των Μεταναστών στην Ελλάδα. Παπαζήση, Αθήνα
10. Green, N. (2004). Οι δρόμοι της μετανάστευσης - Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις. ΣΑΒΒΑΛΑΣ
11. Δημαράς, Α., Πούλιος, Ε., & Τσίγκας, Σ. (2012). Βαλκανικοί Πόλεμοι (2012-2013). Σχολή Ικάρων
12. Αυστραλιανή Κυβέρνηση: "Sorry Day and the Stolen Generations". Ανακτήθηκε στις 14/2/2017, στο <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/sorry-day-stolen-generations>

13. Mondale, W. (1979). Evian and Geneva. New York Times. Ανακτήθηκε στις 13/12/2016 στο http://www.nytimes.com/1979/07/28/archives/evian-and-geneva.html?_r=0
14. Μενεξιάδης, Α. (2010). Η συστηματική εξόντωση άρχισε από τη Θεσσαλονίκη. Καθημερινή. Ανακτήθηκε στις 13/12/2016 στο <http://www.kathimerini.gr/410132/article/epikairothta/ellada/h-systhmatikh-e3ontwsh-arxise-apo-th-8essalonikh>
15. Καρβουνόπουλος, Π. (2016). Πρόσφυγες και Ευρωπαίοι: Ιστορία που επαναλαμβάνεται πάντα ως τραγωδία. Ανακτήθηκε στις 13/12/2016 στο <http://www.militaire.gr/%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B5%CF%83-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B7-%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%B9/>

Κεφάλαιο 2^ο – Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία

2.1 Εισαγωγή

Η μελέτη της συμφωνίας ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία για το μεταναστευτικό και προσφυγικό ζήτημα, όπως αυτό κλιμακώθηκε στην κρίση του 2015 και 2016, για να εδραιωθεί πρέπει πρώτα να παρουσιαστούν σαφώς οι επιμέρους παράγοντες. Αυτό άλλωστε τέθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, όπου μελετήθηκαν οι έννοιες του Πρόσφυγα και του Μετανάστη. Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιαστεί ο άλλο άξονας παραγόντων της συμφωνίας, αυτός των εμπλεκόμενων μερών, της Τουρκίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ειδικότερα των δυο μελών της με τη μεγαλύτερη ιστορικά εμπλοκή με την Τουρκία, την Ελλάδα και την Κύπρο.

Με αυτόν τον τρόπο θα διαφανούν οι προθέσεις και τα συμφέροντα, καθώς και οι δυσκολίες και τα εμπόδια, κάθε εμπλεκόμενου μέρους στην προσπάθεια εξεύρεσης μιας βιώσιμης και δίκαιης λύσης, τόσο για τα εκατομμύρια προσφύγων και μεταναστών, όσο και για τις χώρες υποδοχής τους.

2.2 Από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο Τουρκικό Κράτος

Για το μελετητή της ιστορίας του Ισλάμ, η εγκαθίδρυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά γεγονότα της δεύτερης ουσιαστικά μεγάλης περιόδου στην ιστορία του κοινωνικοπολιτικού αυτού μοντέλου και η οποία ουσιαστικά είδε την επικράτηση Κεντρασιατικών φυλών, όπως οι Τούρκοι και οι Μογγόλοι στις περισσότερες περιοχές που άλλοτε οι Αραβικοί πληθυσμοί εγκαθίδρυναν τα χαλιφάτα που άκμασαν κατά τη Χρυσής Περίοδο του Ισλάμ.

Αφού τα Τουρκικά φύλα πόρθησαν τεράστιες εκτάσεις Ισλαμικών και Χριστιανικών πληθυσμών και αφομοίωσαν την παράδοση των πρώτων, λειτουργώντας πλέον ως Ισλαμικές δυνάμεις, κατόρθωσαν να καταλύσουν ολοκληρωτικά την Βυζαντινή Αυτοκρατορία⁵ και να «πατήσουν πόδι» εντός της Ευρωπαϊκής ηπείρου, πριν ανακοπούν από τους Ενετούς. Αν και στα ανατολικά τους σύνορα δεν αντιμετώπιζαν

---

⁵ Ο όρος Βυζαντινή Αυτοκρατορία είναι ο πλέον διαδεδομένος σήμερα όρος για την Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και αποδίδεται στον Montesquieu.

ουσιαστικά προβλήματα, οι Οθωμανοί είχαν μια αμφίροπη σχέση με την Ευρώπη, με τις μεγάλες δυνάμεις της οποίας βρίσκονταν συχνά πυκνά σε σύγκρουση, αλλά των οποίων τις Αυλές και τον τρόπο ζωής προσπαθούσαν να μιμηθούν.

Οι μακράιωνες συγκρούσεις και ο αδιάκοπος ζήλος εθνοτήτων υπόδουλων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία να απελευθερωθούν, με πιο αξιοσημείωτη την πορεία των Ελλήνων, οδήγησε στη σταδιακή παρακμή και συρρίκνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με κομβικά σημεία την σύσταση του Ελληνικού Κράτους και την απώλεια περαιτέρω εδαφών κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους και τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτές τις τάσεις παρακμής και συρρίκνωσης εκμεταλλεύτηκαν οι Νεότουρκοι του Κεμάλ Ατατούρκ⁶, οπότε και το 1922 εκθρόνισαν τον Σουλτάνο, εγκαθιδρύοντας ουσιαστικά το σημερινό κοσμικό κράτος της Τουρκίας. Οι προαναφερθείσες απώλειες των Βαλκανικών Πολέμων και η εγκατάλειψη ουσιαστικά της Τουρκίας από τους παραδοσιακούς συμμάχους της κορυφώθηκαν με την υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών τον Αύγουστο του 1920 ως μια πορεία προς το τέλος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με την απώλεια της εξουσίας για τον Σουλτάνο. (Κονταρίδης, 2012)

Αυτή η σχεδόν εκατονταετής προσπάθεια της Τουρκίας να μετεξελιχθεί από μια Αυτοκρατορία σε ένα σύγχρονο δυτικού τύπου δημοκρατικό κράτος δεν έχει στεφθεί με ιδιαίτερη επιτυχία, κυρίως λόγω των συνεχιζόμενων επεκτατικών βλέψεων της εκάστοτε ηγεσίας της, του τρόπου που συνδέεται το Έθνος με το Κράτος (η ανάδειξη του Τουρκικού έθνους εντός της χώρας με την ταυτόχρονη δίωξη λοιπών εθνοτήτων υπήρξε κεντρική επιλογή λόγω των φόβων αποσχίσεων, καθώς η επικράτειά της ανέκαθεν αποτελούνταν από περιοχές που κατέλαβαν τα Τουρκικά φύλα από παλαιότερους και ακόμα υπάρχοντες εθνικούς πληθυσμούς) και, τέλος, λόγω του μετέωρου βήμα της ανάμεσα στο Δυτικόστροφο μέλλον της και το Ισλαμικό παρελθόν της. Εν τέλει, η Τουρκία προσπαθεί εδώ και πολλές δεκαετίες να εξισορροπήσει τις κοσμικές και τις ισλαμικές δυνάμεις εντός της, με τη δική τους ατζέντα καθεμία φράξια, σχεδόν πάντα όμως με όχι και ιδιαίτερα κατευναστικές διαθέσεις στην διεθνή σκηνή, παρά μάλλον σαν παράγοντας αποσταθεροποίησης.

Πράγματι, η διπλωματία της Τουρκίας, ειδικά σε σχέση με την Ελλάδα και την Τουρκία, δεν φημίζεται για την διαλλακτικότητά της. Σχετικά με τις σχέσεις της με αυτές τις δυο χώρες θα γίνει αναφορά παρακάτω. Στην παρούσα ενότητα θα γίνει περισσότερο μια αυτούσια παρουσίαση της ίδιας της Τουρκίας, με βάση την πορεία της ως χώρα μέχρι

⁶ Ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ (1881 - 1938) θεωρείται ο ιδρυτής του σύγχρονου κράτους της Τουρκικής Δημοκρατίας. Το προσωνύμιο Ατατούρκ, δηλαδή πατέρας των Τούρκων, κατοχυρώθηκε νομικά ως αποκλειστικό του προνόμιο το 1934.

και το καλοκαίρι του 2016, οπότε και εκδηλώθηκε απόπειρα για την κατάλυση του δημοκρατικά εκλεγμένου ηγέτη της, Ταγίπ Ρετζέπ Ερντογάν, η οποία αποτέλεσε κομβικό σημείο για την κλιμάκωση ορισμένων ανησυχητικών σχετικά με τη δημοκρατικότητα της διακυβέρνησης της χώρας διεργασιών.

Για να γίνει κατανοητή εν πολλοίς η μέχρι σήμερα στάση της Τουρκίας στα πρώτα ειδικά αυτά χρόνια του 21^{ου} αιώνα, σημαντική πηγή πληροφοριών είναι η φιλοσοφία και οι ιδέες ενός συγκεκριμένου ανθρώπου, του Αχμέτ Νταβούτογλου⁷, ο οποίος έγινε γνωστός και στην Ελλάδα με την κυκλοφορία του βιβλίου του «Το Στρατηγικό βάθος» (Νταβούτογλου, 2010), το οποίο αντικατοπτρίζει, τόσο δικές του ιδέες από το 2010, όσο και βασικές στρατηγικές επιλογές της Τουρκίας. Το έργο του αυτό έχει δεχθεί πολλές κριτικές και έχει γίνει αντικείμενο εκτενών συζητήσεων, καθώς υπάρχουν δυο προσεγγίσεις στην ερμηνεία του. Η πρώτη προκρίνει την αντίληψη των προτάσεων του ως παροτρύνσεων προς μια πορεία της Τουρκίας προς την διαμόρφωση ενός προφίλ «ήρεμης δύναμης», ώστε να καταξιωθεί ως μια σημαντική περιφερειακή δύναμη (Γρηγοριάδης, 2010). Η δεύτερη προσέγγιση υιοθετεί την ανάλυση του έργου του Νταβούτογλου ως μια συγκεκαλυμμένη προώθηση ενός Ισλαμικού μεγαλοϊδεατισμού περί ανασύστασης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, εγκαταλείποντας τον κοσμικό χαρακτήρα του Κεμαλισμού και της δυτικόστροφης προσέγγισης του αύριο της Τουρκίας (Αγγελόπουλος, 2010). Με βάση τη νεορεαλιστική μεθοδολογική ανάλυση, οι μελετητές τείνουν να αποδώσουν τελικά την δεύτερη ερμηνεία στο έργο του Νταβούτογλου.

Επηρεαζόμενη από τη φιλοσοφία Νταβούτογλου, η Τουρκική άμυνα και διπλωματία έχει ακολουθήσει εν πολλοίς από το 2002 μια συγκροτημένη πολιτική που βασίζεται σε 5 αρχές (Αγγελόπουλος, 2010):

1. *«Ισορροπία μεταξύ ασφάλειας και Δημοκρατίας»:* Αναφέρεται στην εξισορρόπηση των παρεμβάσεων του κράτους με γνώμονα την εσωτερική και εξωτερική ασφάλεια στη λειτουργία της Δημοκρατίας.
2. *«Πολιτική μηδενικών προβλημάτων προς τους γείτονες της Τουρκίας»:* Η εν γένει αποσταθεροποιητική προσέγγιση που είχε κατά τον 20^ό αιώνα η Τουρκική διπλωματία στο Αιγαίο βρέθηκε κατά τη διάρκεια της κυριαρχίας του δόγματος Νταβούτογλου σε δεύτερη μοίρα, καθώς οι ραγδαίες εξελίξεις στο Αραβικό Ισλάμ στα ανατολικά της σύνορα και η εμπλοκή της με τις μεγάλες δυνάμεις

⁷ Αχμέτ Νταβούτογλου (γεννηθείς 1959): Ακαδημαϊκός και διπλωμάτης, έχει διατελέσει Υπουργός Εξωτερικών υπό την Πρωθυπουργία Ερντογάν και ως Πρωθυπουργός υπό την Προεδρεία Ερντογάν.

όπως οι Η.Π.Α. και η Ρωσία έθεταν σε κίνδυνο την μερική ασυλία που απολάμβανε μέχρι πρότινος ως κομβικό σημείο στη σύνδεση Δύσης και Ανατολής. Παράλληλα, η πορεία της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση εμποδίζονταν από την πολιτική συνεχών οχλήσεων προς την Αθήνα, ενώ και τα ενεργειακά ζητήματα που προέκυψαν στο Αιγαίο και, κυρίως, στη γειτονιά της Κύπρου και του Ισραήλ (π.χ. κοίτασμα Λεβιάθαν), προϋπέθεταν μια πιο ρεαλιστική στάση της Τουρκίας απέναντι στους γείτονές της.

3. «*Ανάπτυξη σχέσεων με τις γειτονικές περιοχές και πέραν αυτών*»: Τα δύο μέτωπα της Τουρκίας σε Δύση και Ανατολή, καθώς και η μοιρασμένη στα δύο αυτά μέτωπα υφέρπουσα επεκτατικότητα της, είχαν οδηγήσει την Τουρκία στη συνειδητοποίηση της ανάγκης μιας πιο ρεαλιστικής και συγκαταβατικής (αν όχι συνεργατικής) στάσης απέναντι στους γείτονες άμφω των συνόρων της.
4. «*Πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική*»: Οι μελλοντικές βλέψεις της Τουρκίας ως περιφερειακής δύναμης συνάδει με την προσπάθεια προσεταιρισμού διεθνών οργανισμών και σχηματισμών. Όντας επί δεκαετίες μέλος της υπερατλαντικής συμμαχίας του ΝΑΤΟ, έχει αντιληφθεί διαχρονικά η ηγεσία της τη σημασία λειτουργίας εντός υπερεθνικών σχηματισμών. Για αυτό και η προσπάθεια ένταξής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει έντονα εργαλειακό χαρακτήρα, παρά ουσιαστικό και, τρόπον τινά, ιδεολογικό, αφού η εν πολλοίς προνομιακή της μεταχείριση ως εν δυνάμει μέλος δεν την αποκόπτει από τις λοιπές της τακτικές.
5. «*Ρυθμική Διπλωματία*»: Τέλος, για την Τουρκία, υπό το δόγμα Δαβούτογλου, και σε συνέχεια των υπολοίπων αρχών, είναι σημαντική η συνεχής συμμετοχή στη διεθνή διπλωματία, κάνοντας αισθητή την παρουσία της. Έτσι, περνάει το μήνυμα της ήπιας δύναμης, δίνοντάς της την δυνατότητα να υπερασπίζεται τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις της.

Όμως, το παραπάνω δόγμα, αν και για μια δεκαετία και πλέον έδειχνε να λειτουργεί, εν τέλει διαφάνηκε πως δεν συνάδει με την ταχύτητα με την οποία θέλει ο Ερντογάν να προχωρήσουν οι εξωτερικές επιδιώξεις της Τουρκίας, ειδικά σε ότι αφορά το ανατολικό μέτωπο, αλλά και το ζήτημα της Κύπρου, το οποίο συνδέεται με τα ενεργειακά ζητήματα της περιοχής. Λίγο πριν το καλοκαίρι του 2016 καθαιρέθηκε πρακτικά ο Νταβούτογλου, δείχνοντας πως εγκαταλείπεται σταδιακά το δόγμα του «στρατηγικού βάθους» υπέρ μιας πιο ταχείας δραστηριοποίησης σε ότι αφορά τις βλέψεις προς μια νέα «Οθωμανική Αυτοκρατορία». Η απόπειρα πραξικοπήματος το καλοκαίρι του 2016 έδωσε στον Ερντογάν την ευκαιρία που ζητούσε να αλλάξει εντελώς τη στάση του, συμπεριλαμβανομένων των ενεργειών του για το προσφυγικό και μεταναστευτικό

ζήτημα, αφήνοντας την βραδεία εξέλιξη της Ευρωπαϊκής πορείας της χώρας του σε μια κατάσταση πρακτικά αδιαφορίας, αν όχι ναρκοθέτησης.

2.3 Ελλάδα – Κύπρος – Τουρκία

Περνώντας από την Οθωμανική αυτοκρατορία στην Τουρκική Δημοκρατία λίγα πράγματα άλλαξαν σχετικά με τη στάση της Τουρκίας ως προς την εξωτερική της πολιτική και τη διεθνή της κοσμοθεωρία. Ίσα ίσα, η παρακμή του Σουλτάνου αντικαταστάθηκε από την ορμή των Νεότουρκων. Η επιτυχής πρακτικά έκβαση για την Τουρκία του πολέμου με τους Έλληνες και η οριστική απώλεια από την Ελλάδα της Μικράς Ασίας σηματοδότησε μια συνεχή και έντονη ενεργητικότητα προς την αμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της τελευταίας στο Αιγαίο από τις Τουρκικές αρχές. Ταυτόχρονα, οι εξελίξεις στο νησί της Κύπρου, όπου η Αγγλία πλέον διαφαινόταν πως θα του παρέδιδε την αυτονομία του, χάρη και στους αγώνες των Κυπρίων, ενίσχυε τις βλέψεις της Τουρκίας για επάνοδο στις θάλασσες της Μεσογείου.

Αυτές οι φιλοδοξίες εκφράστηκαν καθ' όλο σχεδόν τον 20ό αιώνα μέσα από μια προκλητική πολιτική οχλήσεων, με κορυφαία, αλλά όχι μοναδική σημαντική στιγμή τον Απρίλη 1 και 2 και την οριστική (σε σχέση με την quasi διχοτόμηση της κρίσης του 1963-1964) διχοτόμηση της νήσου. Εάν μελετήσει κάποιος υπό το θεωρητικό υπόβαθρο της ρεαλιστικής προσέγγισης των διεθνών σχέσεων τις σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας (και Κύπρου) αντιλαμβάνεται εύκολα πως η ισορροπία στο Αιγαίο σε ότι αφορά ζωτικά συμφέροντα γέρνει σαφώς υπέρ της Ελλάδας, δημιουργώντας ένα δυναμικό έντασης και αποσταθεροποίησης για την πολιτική και τις φιλοδοξίες της Τουρκίας. Ο συνοπτικότερος τρόπος ανάλυσης των εντάσεων αυτών είναι μέσω της παρουσίασης ορισμένων κομβικών αξόνων και αντίστοιχων παραδειγμάτων αναφορικά με την δράση της Τουρκικής πολιτικής και διπλωματίας. Οι άξονες αυτοί είναι ο Ελληνισμός της Κωνσταντινούπολης, το Κυπριακό ζήτημα και οι προκλήσεις στο Αιγαίο, οι οποίοι θα αναλυθούν μέσα από τα σημαντικότερα γεγονότα-σταθμούς στη διένεξη Ελλάδας-Τουρκίας του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα (Tziampiris, 2016).

Ελληνισμός της Κωνσταντινούπολης: Η παρουσία Ελλήνων στην Τουρκική επικράτεια δεν εξαλείφθηκε με τις διώξεις την περίοδο των γενοκτονιών και αργότερα με την Μικρασιατική Καταστροφή. Ειδικά στην Κωνσταντινούπολη, το Ελληνικό στοιχείο συνέχισε για πολλά ακόμα χρόνια να διατηρεί μια περίοπτη θέση στην κοινωνία και την οικονομική ζωή της πόλης. Μια θέση, όμως, που αποτελούσε

σκάνδαλο για τις Τουρκικές αρχές, μέσα στο εθνικιστικό τους αφήγημα. Για αυτό και οι Τουρκικές αρχές υποδαύλιζαν την δημιουργία έντασης αναφορικά με την παρουσία της Ελληνικής μειονότητας, την οποία ενέταξαν στο ευρύτερο πλαίσιο της πολιτικής τους ενάντια στο Ελληνικό στοιχείο. Οι δράσεις τους συμπεριλάμβαναν τη δημιουργία εθνικιστικών ομάδων Τούρκων εντός της Κωνσταντινούπολης, οι οποίες είχαν ως αντικείμενο της δράσης τους την προσάρτηση της Κύπρου στην Τουρκία, ειδικά στο μέσο του 20ού αιώνα, οπότε και είχε αρχίσει ο απελευθερωτικός αγώνας των Ελληνοκυπρίων στη νήσο. Το έναυσμα της εντατικοποίησης της δράσης των ομάδων αυτών έδωσε μια κατά τις Ελληνικές αρχές οργανωμένη προβοκάτσια στο λεγόμενο «Σπίτι του Κεμάλ» στη Θεσσαλονίκη το 1955, όπου σημειώθηκε υποτιθέμενη τρομοκρατική επίθεση, γεγονός που εργαλειοποιήθηκε για την πυροδότηση βίαιων επεισοδίων στην Κωνσταντινούπολη με θύματα τον Ελληνισμό της πόλης. Αποτέλεσμα ήταν η ουσιαστική καταστροφή κάθε επιχειρηματικής δραστηριότητας Ελλήνων με εκτιμήσεις των ζημιών από διάφορες πηγές σε έως και άνω του 1 δις δολάρια με τρέχουσες τιμές (Crouzet, 1973). Η κίνηση αυτή των Τούρκων βρήκε την Ελληνική πολιτική σκηνή σε κρίση, γεγονός που εκμεταλλεύτηκαν άλλη μια φορά, το 1964. Ενώ ακόμα μαίνονταν η κρίση της Κύπρου που ξεκίνησε στα τέλη του 1963, για άλλη μια φορά μεταφέρθηκε η ένταση του Κυπριακού ζητήματος στον Ελληνισμό της Κωνσταντινούπολης, προχωρώντας σε έναν ουσιαστικό διωγμό των Ελλήνων της πόλης, μειώνοντας τον πληθυσμό τους στο ένα τρίτο, σε 30.000 από 90.000, ξεκινώντας μαζικές απελάσεις στις 16 Μαρτίου 1964 (Ουζούνογλου, 2014). Οι Κωνσταντινουπολίτες Έλληνες πρόσφυγες κατέφυγαν στην Ελλάδα με μόνα υπάρχοντα 20 κιλά αποσκευών και οικοσκευής και 20 δολάρια, όσα δηλαδή επέτρεπε η αντίστοιχη διαταγή του Τουρκικού κράτους.

Το Κυπριακό Ζήτημα: Με τις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου του 1959 δρομολογήθηκε η ανεξαρτησία της Κύπρου από τη Βρετανική Αυτοκρατορία και, εν τέλει, η δημιουργία της Δημοκρατίας της Κύπρου την 16η Αυγούστου 1960. Μετά από τρία χρόνια, το 1963, οι δύο εθνικές κοινότητες, των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων, είχαν ήδη αναπτύξει τεταμένες σχέσεις, οι οποίες οδήγησαν σε κλιμακούμενες συγκρούσεις και, τελικά, την πρώτη διχοτόμηση του νησιού. Οι προσδοκίες και τα συμφέροντα αμφοτέρων δεν εξυπηρετούνταν με το νέο Σύνταγμα, αφού οι Ελληνοκύπριοι επιδίωκαν την ένωση με την Ελλάδα και οι Τουρκοκύπριοι την διχοτόμηση του νησιού και έπειτα την ένωση της πλευράς τους με την Τουρκία. Για αυτό και σύντομα συντελέστηκε η διάρρηξη των σχέσεων των δύο πλευρών της Κυπριακής Δημοκρατίας, κορύφωση της οποίας ήταν πρόταση του Προέδρου Μακάριου για Συνταγματική Αναθεώρηση σε 13 σημεία, με σαφές ευνοϊκό πρόσημο για

την Ελληνοκυπριακή πλευρά, με βάση και την ποσόστωση της πλειοψηφικής παρουσίας των Ελληνοκυπρίων (Δρουσιώτης, 2005). Η αφορμή για την κλιμάκωση των συγκρούσεων δόθηκε στις 21 Δεκεμβρίου 1963, μετά από μια βίαιη συμπλοκή Ελληνοκύπριων αστυνομικών και Τουρκοκύπριων, αποτέλεσμα της οποίας ήταν η δημιουργία συγκρούσεων στο σύνολο σχεδόν του νησιού, αλλά ειδικότερα στη Λευκωσία, όπου και διαμορφώνεται ένας σημαντικός θύλακας Τουρκοκυπρίων. Η κατάπαυση του πυρός που συμφωνείται από τις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις (Ελλάδα, Τουρκία και Αγγλία) και τις δύο κοινότητες αποτελεί μια πρώτη ουσιαστικά νομιμοποίηση της διχοτόμησης της Κύπρου, με την χάραξη της λεγόμενης Πράσινης Γραμμής στην Λευκωσία (Ker-Lindsay, 2011). Μετά από δέκα χρόνια επιτυγχάνεται ο στόχος της Τουρκοκυπριακής πλευράς με την πλήρη διχοτόμηση του νησιού, μετά τα γεγονότα του Ατίλα 1 και 2. Η Δικτατορία των Συνταγματαρχών στην Ελλάδα συνδράμει στην απόπειρα αποκαθάρωσης του Μακάριου από την ηγεσία της Ελληνοκυπριακής πλευράς στις 15 Ιουλίου 1974. Ο Μακάριος διέφυγε στο εξωτερικό και η Τουρκική πλευρά ενεργοποιεί στις 20 Ιουλίου το σχέδιο «Ατίλας» και εισβάλλει στην Κύπρο ως εγγυήτρια δύναμη. Μετά από λίγες μέρες μετά, στις 23 Ιουλίου, πέφτει υπό το βάρος των εθνικά καταστροφικών για την Κύπρο και την Ελλάδα γεγονότων η Χούντα στην Ελλάδα και την επόμενη ημέρα φθάνει στην Ελλάδα ο Κωνσταντίνος Καραμανλής για να ηγηθεί των προσπαθειών εκδημοκρατισμού της χώρας. Η τεταμένη κατάσταση στην Ελλάδα δίνει την ευκαιρία στην Τουρκία να προχωρήσει στις 14 Αυγούστου το σχέδιο «Ατίλας 2», η οποία ανέβασε το ποσοστό των υπό Τουρκική κατοχή εδαφών της Κύπρου από μόλις 3% (με τον Ατίλα 1), στο 36.2%, σηματοδοτώντας τον εκτοπισμό σχεδόν 200.000 Ελληνοκυπρίων από τις εστίες τους (Stavrou, 2011) και τη μέχρι σήμερα προσπάθεια επίλυσης του ζητήματος (η ανάλυση του Κυπριακού ξεφεύγει από το σκοπό της παρούσας εργασίας, αν και οι σημερινές συνομιλίες για την επίλυσή του τοποθετούνται στο ευρύτερο πλαίσιο των σχέσεων της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση).

Προκλήσεις στο Αιγαίο: Ο τρίτος άξονας, και πιο πρόσφατος ουσιαστικά, που εφάρμοσε και συνεχίζει να εφαρμόζει η Τουρκία στις σχέσεις της με την Ελλάδα ειδικότερα, είναι αυτός της πολυεπίπεδης προκλητικότητας στο Αιγαίο και ενάντια στα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας στην περιοχή. Οι τρεις σημαντικότερες ίσως εκφάνσεις του άξονα αυτού υπήρξαν οι συνεχείς παραβιάσεις του εναέριου χώρου της Ελλάδας, οι διελεύσεις ερευνητικών και πολεμικών σκαφών από τα Ελληνικά ύδατα και οι ευθείες αμφισβητήσεις Ελληνικών νησίδων και νησιών. Από όλα αυτά, άξια αναφοράς στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας είναι τα περιστατικά του «Σισμίκ» και των Ιμίων. Το πρώτο αφορά την διέλευση στο Αιγαίο το 1987 του Τουρκικού

ερευνητικού σκάφους Σισμίκ, το οποίο ουσιαστικά ήταν ένα παλαιότερο πολεμικό σκάφος που είχε μετατραπεί σε ωκεανογραφικό και ξαναχρησιμοποιηθεί το 1976 με την ονομασία Χόρα τότε. Σκοπός των Τουρκικών αρχών ήταν η αμφισβήτηση της Ελληνικής υφαλοκρηπίδας μέσα από τη διεξαγωγή ερευνών για κοιτάσματα υδρογονανθράκων. Η τακτική αυτή είχε εγκαταλειφθεί για χρόνια, μέχρι τις πρόσφατες έρευνες στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και την ανεύρεση ορισμένων σημαντικών κοιτασμάτων (το κοιτάσμα Λεβιάθαν στο Ισραήλ και τα κοιτάσματα της Κύπρου), οι οποίες συνοδεύτηκαν από την επίδειξη σοβαρής διάθεσης εκ μέρους της Ελλάδας να διεκδικήσει την ΑΟΖ της, μαζί με άλλες χώρες της περιοχής. Το δεύτερο, και πλέον σημαντικό, περιστατικό, αφορά την ευθεία αμφισβήτηση των βραχονησίδων Ίμια από την Τουρκία, ένα περιστατικό που έληξε με τον θάνατο τριών Ελλήνων αξιωματικών μετά από πτώση ελικοπτέρου και την επέμβαση των Η.Π.Α. και του ΝΑΤΟ. Η ένταση κλιμακώθηκε την περίοδο 25 Δεκεμβρίου 1995 έως 31 Ιανουαρίου 1996. Η σημασία του γεγονότος αυτού έγκειται στην ουσιαστική ανάδειξη ενός επιβλαβούς για την Ελληνική πλευρά ζητήματος, αυτό των λεγόμενων γκρίζων ζωνών, περιοχών του Αιγαίου δηλαδή των οποίων την ελληνική επικυριαρχία αμφισβητεί η Τουρκία.

Η ως άνω συνοπτική παρουσίαση των σχέσεων της Τουρκίας με την Ελλάδα και την Κύπρο μέσα από τις μεγαλύτερες εντάσεις που προέκυψαν τα τελευταία 60 περίπου χρόνια, σε συνδυασμό με τις προαναφερθείσες επιθετικές ενέργειες της Τουρκίας ενάντια σε μη τουρκικούς εθνοτικούς πληθυσμούς στις αρχές του 20ού αιώνα (γενοκτονίες), ήταν μια απαραίτητη βάση για την κατανόηση του διπλωματικού και εν γένει πολιτικού υπόβαθρου της χώρας αυτής. Ένα υπόβαθρο που υιοθετεί επεκτατικές φιλοσοφίες και μια χαοτικά ρεαλιστική προσέγγιση της διεκδίκησης ζωτικού χώρου.

2.4 Σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας

Η Τουρκία έχει επιδείξει ένα συνεχές και αδιάκοπο ενδιαφέρον να διαγράψει μια κοινή πορεία με την Ευρωπαϊκή Ένωση, αν και η διάθεσή της αυτή δεν έχει διαφανεί μέχρι σήμερα ως απόλυτα ειλικρινής ή έστω ουσιαστικά συμβατή με τις αρχές και τις ιδέες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Τουρκία εκδήλωσε πρώτη φορά το ενδιαφέρον της να εισέλθει στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όταν αυτή ακόμα είχε τη μορφή της Ε.Ο.Κ., το 1987. Άλλωστε, υπήρξε συνδεδεμένο μέλος της από το 1963, υπήρξε και μια από τις πρώτες χώρες

μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, μετά τα πρώτα δέκα ιδρυτικά μέλη του το 1949, και συμμετέχει σε σειρά άλλων οργανισμών (ΟΟΣΑ, NATO κλπ.), μια βασική διαχρονική αρχή της, την οποία συμπεριέλαβε, όπως παρουσιάστηκε πιο πάνω, και ο Νταβούτογλου στο δόγμα του. Η υποψηφιότητά της ως πλήρους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης επικυρώθηκε το 1999 στο Ελσίνκι.

Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση ξεκίνησαν στις 3 Οκτωβρίου 2005 και την παρούσα στιγμή 16 από τα 35 ενταξιακά κεφάλαια είναι ανοικτά και μόνο ένα κλειστό. Ταυτόχρονα, η Τουρκία βρίσκεται σε συζητήσεις για την απελευθέρωση από την ανάγκη για θεωρήσεις visa⁸, ώστε οι πολίτες της να μπορούν ελεύθερα να μετακινούνται εντός της περιοχής Schengen. Οι ενταξιακές όμως διαπραγματεύσεις, όπως και για τον οδηγό ελεύθερης μετακίνησης, βρίσκουν συνεχώς εμπόδια, κυρίως αναφορικά με την παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις Τουρκικές αρχές. Η αδυναμία (και απροθυμία) της Τουρκίας για συμμόρφωση σε συνδυασμό με τη σταδιακή υποχώρηση της Δημοκρατίας στη χώρα, ειδικά μετά την ευκαιρία που δόθηκε στον Ερντογάν με το αποτυχημένο πραξικόπημα του καλοκαιριού του 2016, οδήγησε εν τέλει στην ψήφιση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο της (μη δεσμευτικής) αναστολής των ενταξιακών διαπραγματεύσεων το Νοέμβριο του 2016⁹, ενώ λίγες μέρες μετά, τον Δεκέμβριο, αποφασίστηκε να μην προχωρήσει το άνοιγμα περαιτέρω κεφαλαίων των ενταξιακών διαπραγματεύσεων από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο¹⁰.

Η πρόθεση του Ερντογάν να επαναφέρει την θανατική ποινή, κυρίως αναφορικά με τους υπεύθυνους του αποτυχημένου πραξικοπήματος, καθώς και η φημολογία ότι θέλει να θέσει το Ευρωπαϊκό μέλλον της Τουρκίας σε δημοψήφισμα¹¹, αποτέλεσαν σημεία τριβής με τις αρχές της Ε.Ε. και δείχνουν σημάδια κόπωσης αμφοτέρων των πλευρών σε αυτό το συνεχιζόμενο διαπραγματευτικό παίγνιο. Η Τουρκία έχει να κερδίσει πολλά, όχι απλά σε οικονομική ενίσχυση, αλλά και σε πολιτική επιρροή, δεδομένων των πληθυσμιακών της χαρακτηριστικών. Άλλωστε, το ενδιαφέρον της μέχρι σήμερα είναι τέτοιο ώστε να υφίσταται ξεχωριστό Υπουργείο Ευρωπαϊκών Υποθέσεων¹². Όμως, με

⁸ European Commission: "European Commission opens way for decision by June on visa-free travel for citizens of Turkey".

⁹ BBC: "Euro MPs vote to freeze Turkey EU membership talks"

¹⁰ YAHOO NEWS: "EU says won't expand Turkey membership talks".

¹¹ REUTERS: "Turkey could put EU talks to a referendum next year"

¹² Στην ιστοσελίδα <http://www.ab.gov.tr> υπάρχει μεγάλος όγκος πληροφοριών για τη δράση του Υπουργείου Ευρωπαϊκών Υποθέσεων και για τον τωρινό Υπουργό, Ömer Çelik, πολιτικό επιστήμονα και σύμβουλο του Ερντογάν.

την διαφαινόμενη αλλαγή τακτικής του Ερντογάν¹³ και το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του για τα ζητήματα στα Ανατολικά της χώρας του, ίσως σηματοδοτείται μια προσέγγιση πιο αυτόνομης πορείας ως περιφερειακής δύναμης.

2.5 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Το παρόν κεφάλαιο, όπως και το προηγούμενο, αποτέλεσε μια σημαντική θεωρητική προεργασία για την καλύτερη μελέτη και ανάλυση για το πως η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Τουρκία κατέληξαν στην συμφωνία για το μεταναστευτικό και προσφυγικό ζήτημα και, κυρίως, γιατί αυτή η συμφωνία έχει ακολουθήσει την μέχρι σήμερα πορεία της.

Η Τουρκία έχει αποτελέσει μια συνεχή πηγή αποσταθεροποιητικών τάσεων στην ευρύτερη περιοχή, τόσο στο εσωτερικό της, όσο και στις δύο μεγαλύτερες περιοχές γεωπολιτικής αναφοράς με τις οποίες συνορεύει, το Αιγαίο και την Εγγύς και Μέση Ανατολή. Η εργαλειοποίηση των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών για την δημιουργία πιέσεων στη διεθνή κοινότητα είναι μια κατηγορία που της αποδίδεται συχνά και η οποία θα διερευνηθεί στα επόμενα κεφάλαια. Άλλωστε, η Τουρκία θεωρείται εδώ και χρόνια σταθερά ένα αρκετά επικερδές σταυροδρόμι για κάθε είδους δραστηριότητα παράνομης διακίνησης ανθρώπων, όπλων και άλλων προϊόντων (Zaitseva, 2002). Όλα τα παραπάνω συνθέτουν την (αναμενόμενη) εικόνα της Τουρκίας στο πλαίσιο της κρίσης του 2015-2016, η οποία θα αποκρυσταλλωθεί παρακάτω, οπότε και θα διαφανεί καλύτερα και η στάση της Ε.Ε. σε σχέση με το φαινόμενο αυτό.

Στο παρόν κεφάλαιο, άλλωστε, η μελέτη επικεντρώθηκε στην Τουρκία περισσότερο, ακριβώς επειδή η ανάλυση της συμφωνίας σε ότι αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση θα επικεντρωθεί στο πλαίσιο της συγκεκριμένης πολιτικής της, απομονωμένα, σε αντίθεση με της Τουρκίας που θα τοποθετηθεί στο γενικότερο πλαίσιο της εξωτερικής της πολιτικής και των διεθνών επιδιώξεών της.

---

¹³ Pierini, M. (2016). "Turkey's impending estrangement from the West"

Βιβλιογραφία 2^{ου} Κεφαλαίου

1. Κονταρίδης, Χ. (2012). Οθωμανικός Στρατός 1299-1922. Ευρασία
2. Νταβούτογλου, Α. (2010). Το στρατηγικό βάθος - Η διεθνής θέση της Τουρκίας
3. Αγγελόπουλος, Χ. (2010). Δόγμα στρατηγικού βάθους. Περιοδική Έκδοση Ελληνικής Εταιρίας Στρατηγικών Μελετών, τ. 58
4. Tziampiris, A. (2016). Greece After Turkey's Coup D'état. Ανακτήθηκε στις 09/09/2016 στο http://www.huffingtonpost.com/aristotle-tziampiris/greece-after-turkeys-coup_b_11110934.html
5. Ουζούνογλου, Ν. (2014). Οι απελάσεις του 1964-65. Ανακτήθηκε στις 17/10/2016 στο <http://www.kathimerini.gr/759427/article/epikairothta/ellada/oi-apelaseis-toy-1964-65>
6. Δρουσιώτης, Μ. (2005). Η πρώτη διχοτόμηση - Κύπρος 1963-1964
7. Ker-Lindsay, J. (2011). The Cyprus Problem - What Everyone Needs to Know
8. Stavrou, M. (2011). Resolving the Cyprus Conflict: Negotiating History. Palgrave Macmillan
9. Zaitseva, L. (2002). Illicit trafficking in the Southern Tier and Turkey since 1999: A shift from Europe?
10. European Commission: "European Commission opens way for decision by June on visa-free travel for citizens of Turkey". Ανακτήθηκε στις 17/2/2017 στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1622_en.htm
11. BBC: "Euro MPs vote to freeze Turkey EU membership talks". Ανακτήθηκε στις 17/2/2017 στο <http://www.bbc.com/news/world-europe-38090121>
12. YAHOO NEWS: "EU says won't expand Turkey membership talks". Ανακτήθηκε στις 17/2/2017 στο <https://www.yahoo.com/news/eu-says-wont-open-turkey-membership-chapters-165121377.html>
13. REUTERS: "Turkey could put EU talks to a referendum next year". Ανακτήθηκε στις 17/2/2017 στο <http://www.reuters.com/article/us-turkey-eu-erdogan-idUSKBN1391H4>
14. Pierini, M. (2016). "Turkey's impending estrangement from the West". Carnegie Europe. Ανακτήθηκε στις 17/2/2017 στο <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/66408>

Κεφάλαιο 3^ο – Παράγοντες εμφάνισης του μεταναστευτικού και προσφυγικού ζητήματος

3.1 Εισαγωγή

Η κρίση του 2015 και 2016 αναφορικά με τις προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές έχει δύο επίπεδα παραγόντων εμφάνισης και κλιμάκωσης. Το πρώτο επίπεδο συζητήθηκε στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας και αφορά τις εν γένει συνθήκες και αιτίες εμφάνισης των φαινομένων της μετανάστευσης και των υποκατηγοριών της (όπως οι προσφυγικές ροές) ως καθολικά και συνεχή ιστορικά χαρακτηριστικά της ανθρώπινης δραστηριότητας, υπό ένα κοινωνικό, οικονομικό και (γεω)πολιτικό πρίσμα. Όλοι αυτοί οι επιμέρους παράγοντες δεν παύουν να ισχύουν στην περίπτωση των ροών από την Βόρεια Αφρική και την Εγγύς και Μέση Ανατολή (αλλά και από την Κεντρική Ασία και άλλες περιοχές) των τελευταίων ετών.

Στην παρούσα ενότητα αντικείμενο συζήτησης θα αποτελέσει η πιο συγκεκριμένη οικογένεια αιτιών και παραγόντων που άπτεται των ροών αυτών, καθώς συνδέονται άμεσα με τον ειδικότερο χαρακτήρα των ροών, αλλά και με την αντιμετώπισή τους από τα εμπλεκόμενα και γειτονικά κράτη. Με βάση αυτή τη θεώρηση, θα επιχειρηθεί να διαχωριστούν οι παράγοντες, οι βαθύτερες αιτίες πρακτικά, της δημιουργίας της κρίσης σε δύο μεγάλες κατηγορίες: Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι αναταραχές στον Μουσουλμανικό κόσμο, τουλάχιστον στην νοτιοανατολική πλευρά της λεκάνης της Μεσογείου, των τελευταίων ετών, με αρχή την Αραβική Άνοιξη, χωρίς όμως να εμβαθύνουμε περαιτέρω στο παρελθόν. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι αντιδράσεις των γειτονικών και πρακτικά εμπλεκόμενων χωρών στο ζήτημα απέναντι στις προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές που δημιουργήθηκαν ή ενισχύθηκαν λόγω των γεγονότων των τελευταίων ετών στον Μουσουλμανικό χώρο.

Όπως και στο προηγούμενο κεφάλαιο, έτσι και σε αυτό, δεν εμπλέκονται σε πρώτο βαθμό στην ανάλυση οι χώρες της Ευρώπης, καθώς η κρίση, η οποία και είναι από τα βασικά διακυβεύματα της παρούσας μελέτης, ουσιαστικά αφορά την εξαγωγή των προβλημάτων της ευρύτερης περιοχής νοτιοανατολικά της Ευρώπης προς αυτήν. Η ανάλυση του μεριδίου ευθύνης του Δυτικού κόσμου στην δημιουργία αυτών των εντάσεων δεν είναι προτεραιότητα της παρούσας εργασίας.

3.2 Αναταραχές στον Μουσουλμανικό κόσμο

Για τον μελετητή της ιστορίας του Ισλάμ, ο 20ός αιώνας αποτελεί μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα περίοδο. Η παρακμάζουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία δίνει τη σκυτάλη στους δυτικόστροφους Νεότουρκους του κοσμικού Κεμάλ, ενώ οι ανακατανομές δυνάμεων παγκοσμίως, αλλά και στις περιοχές που επί αιώνες δεσπόζει το ισλαμικό στοιχείο, τόσο μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όσο και μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, οδηγούν στη σταδιακή δημιουργία αυτόνομων και ανεξάρτητων κρατών με κυρίαρχους μουσουλμανικούς πληθυσμούς και μια πληθώρα θεοκρατικών ή απολυταρχικών καθεστώτων. Όλα αυτά πάντα υπό το πρίσμα της ανάδειξης του πετρελαίου ως ενός από τα σημαντικότερα παγκόσμια οικονομικά αγαθά.

Τα παραπάνω σημαντικά γεγονότα έκαναν ορατό ένα σημαντικό πρόβλημα. Κοινωνίες οι οποίες δεν είχαν εξελιχθεί με τον ίδιο τρόπο και βηματισμό με το Δυτικό κόσμο καλούνταν να ανταπεξέλθουν στην έκθεσή τους στα προτερήματα, αυτού: αναβαθμισμένο βιοτικό επίπεδο, Δημοκρατία, ελευθερία λόγου και τύπου, χαλάρωση αυστηρών κοινωνικο-ηθικών περιορισμών και άλλα. Η μετεξέλιξη των κοινωνιών αυτών σε Δυτικού τύπου πολλές φορές επιχειρήθηκε να επιταχυνθεί με την παρέμβαση της Δύσης, οδηγώντας πολλές φορές σε τερατογενέσεις. Σε μια αλληλουχία τέτοιων τερατογενέσεων εξελίχθηκε εν πολλοίς Αραβική Άνοιξη, ένα σημαντικό πολιτικό – ακτιβιστικό κίνημα με διάφορα αποτελέσματα. Την αλληλουχία αυτή θα μελετήσουμε εδώ, ως βάση της κατηγορίας αποσταθεροποιητικών παραγόντων που οδήγησαν στην κρίση του 2015-2016 και την ανάγκη για τη συμφωνία Ευρωπαϊκής Ένωσης – Τουρκίας.

3.2.1 Αραβική Άνοιξη

Η Αραβική Άνοιξη ξεκίνησε πρακτικά με την αυτοπυρπόληση του Μοχάμεντ Μπουαζίζι, ενός πλανόδιου οπωροπώλη από την Τυνησία, στις 17 Δεκεμβρίου 2010¹⁴. Γενικά, Αραβική Άνοιξη αποκαλούν ο τύπος, οι μελετητές και η κοινή γνώμη μια σειρά τυπικά ασύνδετων μεταξύ τους τεράστιων κινηματικών – ακτιβιστικών δράσεων σε Ισλαμικές χώρες της Βορείου Αφρικής και των περιοχών της Εγγύς Ανατολής και της Αραβικής χερσονήσου. Σε διάφορα μεγέθη, εντάσεις και συνέπειες, οι διαμαρτυρίες δεκάδων έως εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων εξελίχθηκαν σε διάφορες μορφές, από ουσιαστικά

---

¹⁴ ΈΘΝΟΣ: «Η Άνοιξη έγινε χειμώνας στις αραβικές χώρες»

κινήματα αλλαγής απολυταρχικών καθεστώτων, έως μακροχρόνιους και αιματηρούς εμφυλίους πολέμους.

Τεράστιες πληθυσμιακές ομάδες οργανώθηκαν και υποκινήθηκαν τόσο από νέους και μορφωμένους ανθρώπους οι οποίοι είχαν έρθει σε επαφή με τον Δημοκρατικό τρόπο ζωής των σύγχρονων Δυτικών κοινωνιών, όσο και από ανθρώπους του μόχθου από χαμηλά κοινωνικά και οικονομικά στρώματα, οι οποίοι απαιτούσαν αλλαγές στα περιοριστικά καθεστώτα που ζούσανε.

Ο σκοπός αυτός άλλωστε, οι κοινωνικοπολιτικές αλλαγές, είναι που οδήγησε και στον πρώτο ουσιαστικό διαχωρισμό των διαφόρων προσπαθειών ανά χώρα: Η υφή και η στιβαρότητα κάθε απολυταρχικού καθεστώτος. Έτσι, τα θεοκρατικά καθεστώτα της Αραβικής χερσονήσου κατέπνιξαν σύντομα τις περισσότερες διαδηλώσεις και δεν άφησαν πολλά περιθώρια αναζωπύρωσης αυτών. Αντιθέτως, τα, απολυταρχικά μεν, κοσμικά δε καθεστώτα πολλών από τις χώρες της νοτιοανατολικής Μεσογείου υπέστησαν συντριπτικά χτυπήματα, με τα περισσότερα να καταρρέουν ή να γίνονται καταλύτης αιματηρών συγκρούσεων σε επίπεδο πολεμικής σύρραξης.

Η χώρα που ενδιαφέρει περισσότερο το μελετητή της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης του 2015-2016 είναι σαφώς η Συρία, όμως σε αυτήν θα γίνει εκτενέστερη αναφορά παρακάτω. Εν πολλοίς είναι σημαντικό να τίθεται με σαφήνεια το συνολικό πλαίσιο στην περιοχή, καθώς η γενικευμένη αποσταθεροποίησή της, με την εμπλοκή μεγάλων και περιφερειακών δυνάμεων, αποτέλεσε ουσιαστικό καταλύτη για τα μετέπειτα προβλήματα. Πρακτικά, η Αραβική Άνοιξη υπήρξε ένα τεράστιο κοινωνικοπολιτικό πείραμα, το οποίο εκφυλίστηκε σύντομα σε μια σειρά πολέμων δια αντιπροσώπων (proxy wars), όπου οι προαναφερθείσες περιφερειακές και μεγάλες δυνάμεις δοκίμασαν τα όρια της διπλωματικής και στρατιωτικής εν πολλοίς επιρροής τους, καθώς αρκετές (κυρίως περιφερειακές, όπως η Τουρκία) βρήκαν ευκαιρία να επιδιώξουν και την ενίσχυση, αν όχι επέκταση του ζωτικού τους χώρου.

Σε κοινωνικοπολιτικό επίπεδο τα αποτελέσματα της Αραβικής Άνοιξης ήταν μάλλον απογοητευτικά. Η Τυνησία, στην οποία ξεκίνησε όλο αυτό το φαινόμενο ήταν η μόνη χώρα που την επόμενη μέρα οι κάτοικοί της είχαν πετύχει ουσιαστικές αλλαγές και εκδημοκρατισμό της χώρας. Οι περισσότερες αραβικές χώρες παρέμεναν σε απολυταρχικά καθεστώτα, με υφή περιορισμένης δημοκρατίας ή πλήρως θεοκρατικά, με την Αίγυπτο να έχει περάσει μια τεράστια περιπέτεια με την προσωρινή ανάδειξη

θεοκρατών ισλαμιστών πριν περάσει σε ένα διαφαινόμενο πιο δημοκρατικό καθεστώς σε σχέση με πριν την Αραβική Άνοιξη. (Economist, 2016)

Όμως, τρεις χώρες, η Λιβύη, η Υεμένη και η Συρία συνεχίζουν μέχρι σήμερα να βρίσκονται σε πολύ χειρότερη κατάσταση σε σχέση με πριν. Κι αυτό γιατί οι διαδηλώσεις και η εμπλοκή διαφόρων δυνάμεων και ομάδων συμφερόντων, καθώς και το έντονο ισλαμικό στοιχείο το οποίο αποτέλεσε βασικό χαρακτηριστικό των υποκινούμενων συγκρούσεων, είχαν ως αποτέλεσμα την πλήρη πολιτική αποσταθεροποίηση και την κάθοδο σε εξαιρετικά βίαιες και ασταθείς καταστάσεις.

Βασική διαπίστωση από τα μαθήματα της Αραβικής Άνοιξης, η οποία πλέον από πολλούς αναλυτές αποκαλείται ως Αραβικός Χειμώνας, είναι πως οι κοινωνίες στην περιοχή αυτή δεν μπορούν εύκολα να ανταπεξέλθουν σε ταχείες μεταστροφές βασικών τρόπων λειτουργίας τους. Ειδικά, δε, όσες έχουν έντονο το στοιχείο του Ισλάμ, έστω και υφέρπον, πολύ εύκολα μπορούν να βρεθούν σε μια κατάσταση αποδημοκρατισμού, παρά εκδημοκρατισμού. Ο λόγος που δόθηκε η ευκαιρία να γίνει η διαπίστωση αυτή είναι γιατί σε πολλές περιπτώσεις οι Δυτικοί θεώρησαν¹⁵, λανθασμένα όπως αποδείχτηκε, την ισλαμική κουλτούρα ως έναν πιθανό παράγοντα σταθερότητας, ως συνδετικού κρίκου των πολιτών των χωρών αυτών. Αντιθέτως, όπως θα παρουσιαστεί παρακάτω, η ανάδειξη του Ισλάμ σε παράγοντα άμεσης κοινωνικοπολιτικής επιρροής δημιουργεί έντονες αποσταθεροποιητικές τάσεις¹⁶.

3.2.2 Εμφύλιος στη Συρία

Όταν η Συρία αντιμετώπισε μια σειρά ξηρασιών το 2006, η αδυναμία του καθεστώτος Ασσάντ να ανταποκριθεί στην προστασία και στήριξη των πολιτών του, οδήγησε στην υπερσυγκέντρωση φτωχών και κατεστραμμένων αγροτών και των οικογενειών τους στις πόλεις της χώρας, δημιουργώντας ουσιαστικά μια νέα τάξη οικονομικά αδύναμων απόκληρων. Το έναυσμα που δόθηκε με την εξάπλωση της ιδέας για αλλαγή που πρέσβευε η Αραβική Άνοιξη βρήκε το ιδανικό «καύσιμο» στις τάξεις των ανθρώπων

¹⁵ Η Αναπληρωτής Υφυπουργός Εξωτερικών (Deputy Assistant Secretary of State) για θέματα Εγγύς Ανατολής και συντονίστρια της πολιτικής των ΗΠΑ για ζητήματα δικαιωμάτων και Δημοκρατίας στη Μέση Ανατολή Tamara Cofman Wittes σε άρθρο της στο Foreign Policy το 2012 θεωρεί την επιρροή του Ισλάμ στην περιοχή σταθεροποιητικό παράγοντα με βαθιές κοινωνικές και πολιτικές ρίζες.

¹⁶ Αντιθέτως, σε χώρες που το Ισλάμ ενέχει μια περισσότερο πολιτιστική, παρά κοινωνική θέση, δεν παρατηρούνται τέτοια φαινόμενα, όπως στη μελέτη περίπτωσης της Ινδονησίας, της πολυπληθέστερης σε μουσουλμάνους χώρας παγκοσμίως.

αυτών. Εν τέλει, όμως, η συριακή Αραβική Άνοιξη μεταμορφώθηκε γρήγορα σε έναν εφιαλτικό χειμώνα, καθώς οι συγκρούσεις για την αποκαθήλωση του καθεστώτος Ασσάντ απέκτησαν έναν πρωτοφανώς βίαιο χαρακτήρα, χωρίς όμως να πετυχαίνουν το σκοπό τους και, έτσι, δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο βίας και αίματος με τη μορφή ενός γενικευμένου εμφυλίου πολέμου.

Η θέση της Συρίας βρίσκεται στο επίκεντρο πολλών γεωπολιτικά ευαίσθητων αλληλεπιδράσεων, ειδικά σε ότι αφορά τα ενεργειακά ζητήματα. Η ίδια βέβαια δε διαθέτει τον ενεργειακό πλούτο πολλών γειτόνων της, αρκετό ώστε να μπορεί να τροφοδοτεί μια σειρά αντιμαχόμενων φραξιών χωρίς να διαταράσσει τις παγκόσμιες ισορροπίες στην παραγωγή πετρελαίου. Για αυτό και υπήρξε ιδανικό πεδίο αναμόχλευσης αντιπαραθέσεων ανάμεσα σε διάφορα στρατόπεδα, με κυρίαρχη αυτή ανάμεσα στους Σίιτες και Σουνίτες μουσουλμάνους¹⁷.

Οι συγκρούσεις ξεκίνησαν το Μάρτιο του 2011 και συνεχίζονται 6 χρόνια μετά, την περίοδο που συγγράφεται η παρούσα μελέτη. Βασικοί πρωταγωνιστές είναι η Κυβέρνηση της Συρίας, το Μπααθικό καθεστώς του Ασσάντ (κατέχει το 34% των εδαφών και το 65.5% του πληθυσμού), τους επαναστάτες, οι οποίοι αποτελούνται από διάφορες φράξιες, με κυριότερο το μέτωπο της al-Nusra (κατέχουν 13% των εδαφών και 12.5% του πληθυσμού), το Κουρδικό μέτωπο, καθώς οι Κούρδοι κλήθηκαν να υπερασπιστούν τα εδάφη τους εντός της Συριακής επικράτειας (20% των εδαφών και 12.5% του πληθυσμού), και, τέλος, το Ισλαμικό Κράτος (περισσότερες πληροφορίες στην επόμενη ενότητα), μια τρομοκρατική οργάνωση με χαρακτηριστικά οργανωμένου κράτους (χαλιφάτου), η οποία αποτελεί σήμερα την κυριότερη πηγή φονταμενταλιστών ισλαμιστών τρομοκρατών (κατέχει το 33% της Συρίας και έχει υπό την κυριαρχία της το 9.5% του πληθυσμού).

Στις παραπάνω φραξίες προστίθενται οι υποστηρικτές των δύο αρχικών συντελεστών της διαμάχης, της Κυβέρνησης (Ιράν, Ρωσία κλπ.) και των επαναστατών (Σαουδική Αραβία, Τουρκία κλπ.), καθώς και οι Δυτικές δυνάμεις. Οι Δυτικοί, με προεξάρχουσες τις Η.Π.Α. ενεπλάκησαν, ως συνήθως, με τη φιλοσοφία της εγκαθίδρυσης ενός δημοκρατικού καθεστώτος στη θέση του απολυταρχικού καθεστώτος του Ασσάντ, υποστηρίζοντας πρακτικά τους αντάρτες. Η κίνηση αυτή βέβαια αποδείχτηκε εσφαλμένη, καθώς έδωσε ζωτικό χώρο σε μια οργάνωση παραφυάδα της al Qaeda με

---

¹⁷ Πρόκειται για δογματική διαφοροποίηση του Ισλάμ, η οποία ξεκίνησε ήδη από το 632 μ. Χ. με το θάνατο του ιδρυτή του Ισλάμ, Προφήτη Μωάμεθ, λόγω της αντιπαραθέσης για τους νόμιμους συνεχιστές του, ανάμεσα στους εξ αίματος συγγενείς του και την οικογένεια της γυναίκας του. Περισσότερες πληροφορίες θα δοθούν στην ενότητα με τα γειτονικά κράτη της Συρίας.

το όνομα DAESH (το αρκτικόλεξο στα αραβικά του Ισλαμικού Κράτους του Ιράκ και της Συρίας ή Λεβάντε). Από τα παραπάνω γίνεται φανερό πως τα εδάφη της Συρίας μετατράπηκαν σε ένα τεράστιο πεδίο δοκιμών στρατιωτικών και διπλωματικών πολιτικών, οδηγώντας, εν τέλει, εκατομμύρια Σύριων σε εκτοπισμό, κυρίως από τις περιοχές δράσης του Ισλαμικού κράτους.

3.2.3 Ισλαμικό Κράτος

Το τελευταίο κομμάτι της αλληλουχίας των παραγόντων που οδήγησαν στη δημιουργία των προσφυγικών ροών οι οποίες και αποτέλεσαν βασικό χαρακτηριστικό της κρίσης του 2015-2016 αφορά την ανάδειξη του Ισλαμικού Κράτους, μιας από τις πλέον οργανωμένες και επικίνδυνες τρομοκρατικές οργανώσεις στο πλαίσιο του ισλαμικού φονταμενταλισμού.

Το 1999 δημιουργείται η τζιχαντιστική οργάνωση Jama'at al-Tawhid wal-Jihad, η οποία, μετά από μια περίοδο στενής συνεργασίας με την al-Qaeda, απέκτησε τον τίτλο «al-Qaeda του Ιράκ». Η οργάνωση άρχισε να δρα αυτόνομα υπό την ονομασία DAESH, αν και στην Δύση έγινε πιο γνωστή από το (αγγλικό) όνομα ISIS (ή ISIL κατά τις Αμερικανικές υπηρεσίες), δηλαδή Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και της Συρίας (ή Λεβάντε). Τα ονόματα αυτά απασχόλησαν πρώτη φορά σε μεγάλο βαθμό την διεθνή κοινή γνώμη τον Απρίλιο του 2013, ήδη δύο χρόνια από την έναρξη του εμφυλίου στη Συρία, οπότε και η τρομοκρατική οργάνωση έθεσε υπό την κυριαρχία της μεγάλος μέρος των εδαφών της Συρίας, συμπεριλαμβανομένων πηγών, εγκαταστάσεων επεξεργασίας και μέσων και οδών μεταφοράς πετρελαίου. Το γεγονός όμως που αφύπνισε ουσιαστικά την παγκόσμια κοινότητα για το τι θα επακολουθούσε ήταν όταν τον Ιούνιο του 2014 το ISIS ανακήρυξε τη δημιουργία ενός νέου χαλιφάτου στο υπό την κυριαρχία του τμήμα της Συρίας, υπό την ονομασία Ισλαμικό Κράτος.

Από το 2013, και ειδικά το 2014, το Ισλαμικό Κράτος λειτούργησε ως καταλύτης για την έκταση, αλλά και ένταση (λόγω αυξημένου κινδύνου), των προσφυγικών ροών στην περιοχή. Η δράση του δεν περιορίστηκε μόνο στην περιοχή της Συρίας, αλλά και, μέσω πυρηνών του, επεκτάθηκε στο Δυτικό κόσμο, όντας υπεύθυνο για μια σειρά τρομοκρατικών επιθέσεων με συνολικά εκατοντάδες θύματα, αλλά και μια σαφή τάση ριζοσπαστικοποίησης της φύσης των τρομοκρατικών επιθέσεων, αφού πλέον οι δράστες των επιθέσεων λειτουργούσαν με μια πιο χαλαρή οργανωτική σχέση με την κεντρική διοίκηση και απέφευγαν τις επιθέσεις αυτοκτονίας. Στην άμεση περιοχή

δράσης του, το Ισλαμικό Κράτος ακολουθεί τις πλέον βάνουσες μεθόδους και τακτικές, εργαλειοποιώντας το λαθρεμπόριο, την σεξουαλική εκμετάλλευση γυναικών και παιδιών και τους βιασμούς, τα βασανιστήρια και τις πλέον αποτρόπαιες μεθόδους εκτελέσεων, καθώς και στοχοποιώντας κοινωνικές ομάδες (εκσφενδονισμοί ομοφυλοφίλων από τσάρες σπιτιών) και εθνικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά (σχεδόν αφανισμός της φυλής των Γιεζίντι, καταστροφή μη ισλαμικών μνημείων κλπ.).

Οι λόγοι εμφάνισης του Ισλαμικού Κράτους ξεφεύγουν από τους σκοπούς της παρούσας μελέτης. Πρέπει όμως να επισημανθεί πως πίσω και από αυτόν τον ισλαμογενή παράγοντα αποσταθεροποίησης βρίσκεται η μακράιωνη παράδοση της ευρύτερης περιοχής όπου γεννήθηκε το Ισλάμ, αυτό να εκλαμβάνεται περισσότερο ως μια κοινωνικοπολιτική πλατφόρμα, παρά ως μια θρησκεία. Όταν και όπου κυριαρχεί η θεοκρατική αντίληψη διάρθρωσης κρατικών οντοτήτων βάσει των προσταγμάτων του Ισλάμ, η ερμηνεία τους πάντα γίνεται με βάση τις ανάγκες επιβολής των κρατούντων στους τοπικούς πληθυσμούς. Στην Ευρώπη το σύμπλεγμα των ηθικών και ιδεολογικών αξιών από επιρροές όπως ο Ελληνικός πολιτισμός, η Δημοκρατική αντίληψη και ο Χριστιανισμός διαμόρφωσε μετά από αιώνες έναν νέο πολιτισμό και ένα κοινωνικοπολιτικό αξιακό σύστημα που υπερβαίνει τις συνιστώσες του. Στην περιοχή που δημιουργήθηκε και επικράτησε το Ισλάμ (αραβικό κόσμος) η μετεξέλιξη αυτή είχε δύο σοβαρά εμπόδια, το ότι εγκαταλείφθηκε η ιστορική συνέχεια (όπως ο Χριστιανισμός πάτησε στις βάσεις του Ελληνισμού, έτσι και το Ισλάμ πάτησε στις αρχές στις βάσεις του Χριστιανισμού και του Ιουδαϊσμού) και την κάθοδο των Κεντροασιατικών φυλών (Τούρκοι, Μογγόλοι).

Για αυτό και οι κοινωνίες και τα μέλη τους των περιοχών αυτών εμφανίζονται ευάλωτες σε ιδέες και καταστάσεις με τις οποίες έχει εμποτιστεί το ιστορικό συλλογικό τους υποσυνείδητο, δημιουργώντας φαινόμενο όπως το ISIS και καθιστώντας τη συμβατότητά τους με τις Δυτικές κοινωνίες ένα μακροπρόθεσμο και δύσκολο διακύβευμα.

3.3Η δημιουργία των προσφυγικών πληθυσμών και ροών και τα εμπλεκόμενα κράτη

Όπως γίνεται σαφές, η παρούσα μελέτη θεωρεί ως κυρίαρχη πηγή των προσφυγικών ροών την τεράστια δεξαμενή προσφύγων από τη Συρία, λόγω του εμφυλίου πολέμου

εκεί. Σε μικρότερο βαθμό μπορεί να θεωρηθεί ως άξια αναφοράς πηγή και το Ιράκ, καθώς η εκεί κατάσταση παραμένει τεταμένη, ενώ η Λιβύη, αν και θα μπορούσε να θεωρηθεί ως άλλη μια πηγή, εν τούτοις δεν έχει δείξει αξιοσημείωτες προσφυγικές ροές, λόγω της φύσης των εκεί συγκρούσεων (κυρίως πολιτικής φύσεως πλέον, χωρίς τα χαρακτηριστικά γενικευμένης σύρραξης της Συρίας). Για αυτό και στην παρούσα ενότητα θα μελετηθεί κυρίως η αντιμετώπιση των προσφυγικών ροών της Συρίας από τα γειτονικά της κράτη, ως η δεύτερη κατηγορία παραγόντων που οδήγησαν στην κρίση του 2015-2016, αυτών που ευθύνονται για τη ροή, όχι για τη δημιουργία (σε άμεσο στάδιο, όπως θα αναλυθεί) των προσφυγικών πληθυσμών.

3.3.1 Τουρκία

Η Τουρκία, μαζί με την Ιορδανία και τον Λίβανο, χώρες για τις οποίες θα γίνει αναφορά παρακάτω, αποτελούν τις κυρίως χώρες πρώτης υποδοχής προσφύγων από τη Συρία τα τελευταία αυτά χρόνια της διεξαγωγής του πολυμέτωπου εμφυλίου πολέμου εκεί.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα 3RP (Regional Refugee & Resilience Plan) της Ύπατης Αρμοστείας για τους Πρόσφυγες του ΟΗΕ¹⁸, στις 7 Απριλίου 2017 (τελευταία ενημέρωση) βρίσκονταν στην Τουρκία καταγεγραμμένοι 2.973.980 πρόσφυγες από την Συρία, με ισομερή κατανομή ανδρών γυναικών (53,2% και 46,8% αντίστοιχα) και με τους μισούς περίπου να πρόκειται για ανηλίκους (βρέφη, παιδιά και εφήβους), σε ποσοστό 44,7%.

Οι πρόσφυγες στην Τουρκία αυξάνονται σταθερά από την αρχή του Συριακού εμφυλίου, με κάποια σκαλοπάτια απότομης αύξησης να παρατηρούνται το Φθινόπωρο του 2014 και στις αρχές των ετών 2015 και 2016. Οι υπηρεσίες του ΟΗΕ σε συνεργασία με τις Τουρκικές υπηρεσίες έχουν υπολογίσει τις χρηματοδοτικές ανάγκες σε \$890.172.034 για το 2017, εκ των οποίων έχει λάβει η Τουρκία μέχρι σήμερα τα \$122.653.203, δηλαδή το 14%. Αυτή τη στιγμή σε ισχύ βρίσκεται το πρόγραμμα 3RP 2017-2018¹⁹, το οποίο στοχεύει σε 6 τομείς: Προστασία, Διατροφή, Υγεία, Βασικές Ανάγκες, Εκπαίδευση και Επιβίωση-Καθημερινότητα. Κάθε τομέας αναφέρεται στις ανάγκες, όχι μόνο των ίδιων των προσφύγων, αλλά και των πολιτών των περιοχών

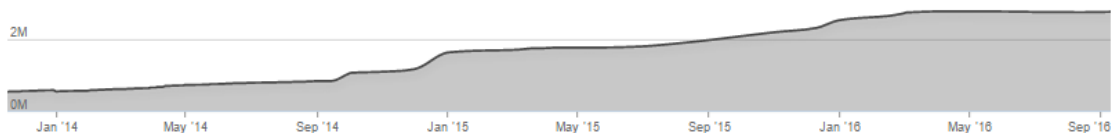
¹⁸ Syria Regional Refugee Response - Inter-agency Information Sharing Portal, στο <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

¹⁹ Regional Refugee & Resilience Plan 2017-2018

στις οποίες φιλοξενούνται αυτοί και οι οποίες έχουν να αντιμετωπίσουν επίσης κινδύνους (παραβατικότητα, υγειονομικοί κίνδυνοι κλπ.).

Όλες οι παραπάνω λεπτομέρειες είναι σημαντικές για την καταγραφή της κατάστασης στην Τουρκία τα τελευταία αυτά χρόνια και ειδικά την εποχή που ξέσπασε και εξελίχτηκε η προσφυγική κρίση στη Μεσόγειο και την Ευρώπη. Όπως διαφαίνεται και στο σχετικό διάγραμμα από τον ιστότοπο Syria Regional Refugee Response, στις αρχές του 2015, πριν το πρώτο εξάμηνο του 2015, οπότε και εκδηλώθηκε η κρίση στη Μεσόγειο και την Ευρώπη, παρατηρήθηκε μια απότομη αλλαγή προς τα πάνω στους αριθμούς των προσφύγων στην Τουρκία, μετά από μια παραπλήσια αύξηση το Φθινόπωρο του 2014, λίγους μήνες πριν. Το γεγονός αυτό συνηγορεί στο γεγονός πως η Τουρκία υπήρξε σε μεγάλο βαθμό ο αγωγός μέσα από τον οποίο κατέληξαν μεγάλοι πληθυσμοί προσφύγων στα Ελληνικά νησιά στο Αιγαίο και, εν τέλει, στην ηπειρωτική Ελλάδα και την Ευρώπη.

Η απότομη αύξηση των προσφύγων προφανώς βρήκε απροετοίμαστη την Τουρκία, αλλά και τη διεθνή κοινότητα στο να διαχειριστούν τόσο αυξημένους όγκους προσφύγων. Οι συγκεκριμένοι αριθμοί, όμως, αφορούν τους καταγεγραμμένους στην Τουρκία πρόσφυγες και δεν μπορεί να γίνει γνωστό πόσοι ή ποιοι από αυτούς κατέληξαν από τα σύνορα με τη Συρία στην νοτιοανατολική Τουρκία στα δυτικά παράλια της.

Εικόνα 1. Διάγραμμα διαχρονικά καταγεγραμμένων Σύριων Προσφύγων στην Τουρκία (Πηγή: ΟΗΕ)

Επίσης, όπως θα διαφανεί καλύτερα και στο επόμενο κεφάλαιο με τα στατιστικά στοιχεία της προσφυγικής κρίσης, έχει αποδειχτεί ότι μεγάλο μέρος των πληθυσμών που κατέληξαν στην Ελλάδα δεν ήταν καν άνθρωποι προερχόμενοι από τη Συρία. Όλα τα παραπάνω στοιχεία συγκλίνουν περισσότερο σε μια συγκυριακή ευκαιρία για την Τουρκία να εξάγει μέρος των προβλημάτων που αντιμετωπίζει λόγω των ανατολικών γειτόνων της και των μεταναστευτικών πιέσεων που δέχεται από τις χώρες της κεντρικής και νοτίου Ασίας προφασιζόμενοι το προσφυγικό ζήτημα. Σίγουρα υπήρξαν ροές από τη Συρία διαμέσου της Τουρκίας προς την Ευρώπη πραγματικών προσφύγων και σίγουρα η Τουρκία έχει επωμιστεί ένα τεράστιο βάρος στη διαχείριση των προσφύγων (σύμφωνα με τα συνολικά στοιχεία, έχει δεχτεί το 60% περίπου των 5 εκ. καταγεγραμμένων προσφύγων στην περιφέρεια της Συρίας).

Όμως, με βάση και επιπλέον στοιχεία που θα αναλυθούν παρακάτω, διαφαίνεται πως η Τουρκία εκμεταλλεύτηκε το γεγονός και τη συγκυρία, αφήνοντας, παθητικά ή ενεργητικά δεν μπορεί να συμπεραθεί εύκολα, τη γιγάντωση των ροών προς την Ελλάδα και την Ευρώπη, μέσα από την εισχώρηση σε αυτές και μη προσφύγων.

Κλείνοντας τη σύντομη αυτή αναφορά στο ρόλο της Τουρκίας στις προσφυγικές ροές (ο οποίος ρόλος θα αναλυθεί περαιτέρω και στα επόμενα κεφάλαια), αξίζει να αναφερθεί ένα περιστατικό που δείχνει την εξειδικευμένη ανοχή των τουρκικών αρχών στις διάφορες ροές. Συγκεκριμένα, το φθινόπωρο του 2015 και ενώ μαίνονταν η κρίση στο προσφυγικό και μεταναστευτικό ζήτημα, συγκεντρώθηκαν έξω από την πόλη της Αδριανούπολης στην Ανατολική Θράκη μερικές χιλιάδες προσφύγων με αίτημα την προσπέλαση των Ελληνοτουρκικών συνόρων και από κει την πορεία προς τη Γερμανία. Επειδή η Ελλάδα είχε προ πολλού θωρακίσει τα χερσαία σύνορά της με την Τουρκία, η απλή και ανεμπόδιστη διέλευση των πληθυσμών αυτών δεν ήταν δυνατή. Όμως, η συγκέντρωση τόσων προσφύγων (και μεταναστών πιθανώς) στην περιοχή δημιούργησε εντάσεις και εκνευρισμό, με τις τουρκικές αρχές να απειλούν με τη χρήση βίας εάν το πλήθος δεν επέστρεφε σε δομές φιλοξενίας. Παρατηρείται δηλαδή ένα όριο διαχειριστικής ανοχής πέρα από το οποίο αλλάζει η συμπεριφορά από ανεκτική σε έως και βίαιη.

3.3.2 Ιορδανία και Λίβανος

Όπως η Τουρκία, ο Λίβανος και η Ιορδανία έχουν επίσης δεχτεί έναν σημαντικό αριθμό προσφύγων στα εδάφη τους, πληθυσμοί όμως που αναλογικά με την έκταση και το γηγενή πληθυσμό των χωρών αυτών είναι εξαιρετικά μεγάλοι και οικονομικά επιζήμιοι.

Συγκεκριμένα, στο Λίβανο έχουν καταγραφεί μέχρι το Δεκέμβριο του 2016 (ουσιαστικά μέχρι τον Μάιο του 2015, οπότε και η κυβέρνηση του Λιβάνου έδωσε οδηγίες στην ύπατη Αρμοστεία να σταματήσει να καταγράφει) 1.011.366 πρόσφυγες από τη Συρία, διαμοιρασμένοι σε 235.024 νοικοκυριά. Από αυτούς, το 54,8% είναι παιδιά και το 52,5 γυναίκες. Η αιτούμενη βοήθεια φτάνει ξεπερνάει τα \$2 δις, από τα οποία έχει δοθεί περίπου το 5%. Αξίζει να σημειωθεί πως οι εκτιμήσεις διεθνών οργανισμών αναφέρονται σε τουλάχιστον 2 εκ. Σύριους πρόσφυγες και οι ακτιβιστές του Human Rights Watch αναφέρουν πολλαπλές περιπτώσεις εντάσεων ανάμεσα στους Σύριους και τους Λιβανέζους, καθώς ο Λίβανος μέχρι το 2005 ήταν υπό συριακή κατοχή.

Αντίστοιχα, στην Ιορδανία έχουν καταγραφεί 658.015 πρόσφυγες από τη Συρία μέχρι και τον Απρίλιο του 2017, εκ των οποίων άνω των 100.000 βρίσκονται σε ειδικούς καταυλισμούς διαμονής. Η διαχείριση των προσφύγων απαιτεί περίπου \$1,2 δις, από τα οποία έχει λάβει ως χορήγηση η χώρα περίπου το 8%.

Σε αμφότερες τις δυο αυτές χώρες έχει περιέλθει μεγάλο βάρος της διαχείρισης των προσφυγικών ροών, σχετικά πάντα και με το μέγεθός τους (χωρικό, πληθυσμιακό και οικονομικό). Ειδικά στο Λίβανο σημειώνεται και μια υφέρπουσα εθνολογική σύγκρουση, λόγω της ιστορίας των δύο κρατών (Λίβανος και Συρία). Γεγονός παραμένει πως μεγάλοι πληθυσμοί παραμένουν στις δυο αυτές χώρες, με το όριο αντοχής όμως να έχει πιθανώς ξεπεραστεί, δημιουργώντας εξωστρεφείς ροές ή, τουλάχιστον, έχοντας πάψει να αποτελούν εύκολες εναλλακτικές λύσεις.

3.3.3 Σαουδική Αραβία και Ιράν

Η Σαουδική Αραβία και το Ιράν αποτελούν ιδιαίζουσες περιπτώσεις στο ζήτημα των προσφύγων της Συρίας, καθώς, αν και δεν είναι άμεσα συνορεύουσες χώρες με τη Συρία, εν τούτοις αποτελούν σημαντικούς περιφερειακούς πόλους στη διεθνή πολιτική σκηνή και, το σημαντικότερο, έχουν ουσιαστικά αναμιχθεί στον εμφύλιο της Συρίας, μέσω της στήριξης αντιμαχόμενων στρατοπέδων, συμμετέχοντας στον πόλεμο «δια αντιπροσώπων» (proxy war).

Το πλέον σημαντικό στοιχείο σχετικά με την εμπλοκή τους στο προσφυγικό ζήτημα είναι πως αμφότερες δεν δέχονται πρόσφυγες, συγκεντρώνοντας τα πυρά της διεθνούς κοινής γνώμης για αυτό. Η εξήγηση είναι πως, έχοντας αμφότερες σαφείς υποστηρικτικές προσεγγίσεις προς δεδομένες πλευρές του πολέμου, το Ιράν στο καθεστώς Ασσάντ και η Σαουδική Αραβία στους επαναστάτες, αμφότερες οι χώρες θέλουν να αποφύγουν την εισροή σε αυτές στοιχείων από τις αντίπαλες πλευρές. Αμφότερες, βέβαια, έχουν προσφέρει υλική βοήθεια²⁰ στους πρόσφυγες, όμως καμία δεν δέχεται πληθυσμούς προσφύγων. Είναι, μάλιστα, χαρακτηριστική η αμεσότητα της αντιπαράθεσης των δύο πλευρών, με έντονη την χρήση όλων των μέσων για τη διεξαγωγή ενός παρασκηνιακού πολέμου προπαγάνδας σχετικά με την αδιαφορία καθεμίας για τους πρόσφυγες. Το Ιράν, παραδείγματος χάριν, κατηγορείται πως, αφού

²⁰ FARS NEWS: Iran's Red Crescent Sends 150 Tons of Aids to Syrian Refugees

υποστηρίζει το καθεστώς Ασσάντ, υποχρεούται να δεχθεί πρόσφυγες²¹, ενώ, από την άλλη πλευρά, έχει υπάρξει η στιχομυθία του λεγόμενου «Σαουδικού Τείχους», δηλαδή ενός πρακτικά αδιαπέραστου καθεστώτος συνοριακής φύλαξης της Σαουδικής Αραβίας απέναντι στους Σύριους πρόσφυγες.

Αμφότερες πλευρές, φυσικά, προβάλλουν αντίστοιχα επιχειρήματα για τη μη εισροή προσφύγων σε αυτές, παρ' όλο που έχουν πάρει ενεργό μέρος στην διαμάχη. Για το μεν Ιράν προβάλλεται η γεωγραφική του θέση: ανάμεσα σε αυτό και τη Συρία παρεμβάλλεται το Ιράκ, ενώ οι περιοχές πιο κοντά σε αυτό είναι αυτές που δρουν τόσο το ISIS όσο και οι επαναστάτες, οπότε θεωρείται πρακτικό το ζήτημα της μη διέλευσης προσφύγων από τη Συρία προς το Ιράν. Η Σαουδική Αραβία, από την άλλη, διατείνεται πως οι Σύριοι (πιθανώς όσοι εξ αυτών είναι Σουνίτες Μουσουλμάνοι, αφήνοντας εκτός μεγάλους πληθυσμούς προσφύγων) συγκαταλέγονται στους «αδερφούς μουσουλμάνους» και δεν καταγράφονται ως πρόσφυγες, αλλά ως ισότιμοι πολίτες, για αυτό και ο ΟΗΕ δεν έχει στοιχεία προσφύγων από τις χώρες του Κόλπου²². Το γεγονός παραμένει πως οι δύο αυτές χώρες, οι οποίες έχουν εν πολλοίς εμπλακεί στα γεγονότα του Συριακού Εμφυλίου, καταγράφουν επίσημα πολύ χαμηλές επιδόσεις στις προσπάθειες επίλυσης του προσφυγικού ζητήματος, ακόμα χειρότερες αν αναλογιστεί κανείς το ρόλο τους στη δημιουργία, ουσιαστικά, των προσφυγικών ροών.

3.3.4 Λοιπές χώρες

Από τις λοιπές χώρες της περιοχής που έχουν εμπλακεί στο προσφυγικό ζήτημα της Συρίας θα γίνει αναφορά στο Ισραήλ, το Ιράκ και την Αίγυπτο. Το Ισραήλ, λόγω της άμεσης αντιπαλότητας με τη Συρία και της γενικότερης υποβόσκουσας εχθρότητας με αυτό που αποκαλείται Μουσουλμανικός κόσμος (όχι εν γένει με τους μουσουλμάνους, αφού έχει πολίτες μουσουλμάνους, αλλά με τις χώρες και τα καθεστώτα της περιοχής) έχει σταθεί εχθρικό στην μεταφορά προσφύγων στα εδάφη του. Αυτό δε σημαίνει πως δεν συμμετέχουν πολλοί Ισραηλίτες στις διάφορες επιχειρήσεις ανακούφισης των προσφύγων σε γειτονικές χώρες και στα εδάφη του²³, ενώ και σε ευαίσθητες περιπτώσεις επιδεικνύεται κάποια διαλλακτικότητα, όπως στη μέριμνα για ασυνόδευτα παιδιά²⁴, τα οποία έχουν μάλιστα την ευκαιρία να αποκτήσουν και πλήρη υπηκοότητα

²¹ Al Jazeera: Iran has a duty to take in Syrian refugees

²² HUFFPOST: Western Media's Miscount of Saudi Arabia's Syrian Refugees

²³ Independent: Israel is taking in injured Syrian refugees from Aleppo

²⁴ The Times of Israel: Israel said readying to take in 100 orphaned Syrian refugees

στο Ισραήλ. Σε γενικές γραμμές, το Ισραήλ προτιμάει να συμμετέχει στις όποιες προσπάθειες με προσεκτικές κινήσεις και χωρίς να επιτρέψει την κατάλυση των συνόρων του σε μια ούτως ή άλλως εχθρική για αυτό περιοχή.

Η Αίγυπτος είναι άλλη μια χώρα με ταραγμένο ιστορικό στο θέμα της διαχείρισης των προσφυγικών ροών. Κι αυτό γιατί και η ίδια ως πεδίο δράσης των δυνάμεων της Αραβικής Άνοιξης είχε την ίδια περίοδο με την διεξαγωγή του Συριακού εμφυλίου τα δικά της πολιτειακά προβλήματα. Η ανάδειξη του προέδρου Μόρσι το 2012 οδήγησε στην εισροή μερικών πληθυσμών προσφύγων από τη Συρία, αν και μη συνορεύουσα χώρα, στην Αίγυπτο. Όμως, η πτώση του φιλοϊσλαμικού καθεστώτος μετά από πραξικόπημα το 2013 οδήγησε σε εσωτερικές εντάσεις, με τους Αιγυπτίους να τάσσονται εχθρικά απέναντι στους πρόσφυγες, καθώς τους θεωρούσαν ως υποστηρικτές της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, της οποίας συνεργάτες ήταν τόσο το ISIS όσο και οι επαναστάτες της Συρίας²⁵²⁶. Η Αίγυπτος σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του ΟΗΕ φιλοξενεί λίγο περισσότερους από 100.000 πρόσφυγες από τη Συρία, όμως εσωτερικές έρευνες ανεβάζουν τον αριθμό αυτό σε 500.000 περίπου, ανάμεσα σε συνολικά 5 εκ. μετανάστες και αλλοδαπούς²⁷. Μάλιστα, η Αίγυπτος κατηγορεί τη διεθνή κοινότητα πως δεν της προσφέρει καμία βοήθεια, παρά τα οικονομικά της προβλήματα και πως η συμφωνία Ε.Ε. – Τουρκίας έχει αυξήσει τις ροές προς αυτήν.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως και στο Ιράκ φιλοξενούνται σύμφωνα με τον ΟΗΕ πάνω από 200.000 πρόσφυγες από τη Συρία, ειδικά στα κουρδικά εδάφη του Ιράκ, όπου φιλοξενούνται κυρίως πρόσφυγες από τις κουρδικές περιοχές της Συρίας. Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως το ίδιο το Ιράκ αποτελεί έναν σημαντικό τόπο προέλευσης μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών, αφού σίγουρα πρόκειται για μια περιοχή με έντονα προβλήματα και εν πολλοίς θεωρείται ως περιοχή που δικαιολογεί τον όρο «πρόσφυγας» σε όσους την εγκαταλείπουν.

---

²⁵ The Washington Post: Syrian refugees find hostility in Egypt.

²⁶ Foreign Policy: Latest Victims of Egypt's Coup: 70,000 Syrian Refugees.

²⁷ Daily Mail: Egypt reveals it now hosts FIVE MILLION migrants - including 500,000 Syrians - and blames the influx on EU deal with Turkey.

3.4 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο έγινε μια καταγραφή και ανάλυση των βασικότερων παραγόντων εμφάνισης της κρίσης του 2015 αναφορικά με τις προσφυγικές και τις μεταναστευτικές ροές στη Μεσόγειο και την Ευρώπη. Ελέγχθηκαν οι βαθύτερες αιτίες και οι συγκυριακές συνθήκες που στάθηκαν αφορμή στην εμφάνιση των φαινομένων αυτών.

Βασική αιτία και αφορμή της δημιουργίας στάθηκε ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία, από την οποία προέρχονται οι περισσότεροι προσφυγικοί πληθυσμοί. Όμως, τα βαθύτερα αίτια της κρίσης βρίσκονται στις γενικότερες αναταράξεις και τα προβλήματα του Μουσουλμανικού κόσμου, ειδικότερα στη Μέση Ανατολή, τη Βόρειο Αφρική και την Κεντρική και Νότια Ασία.

Οι συνεχείς αναταραχές, πολλές από τις οποίες οξύνονται από την ατυχή παρεμβατικότητα της Δύσης, λόγω της έλλειψης κατανόησης των ιδιαιτεροτήτων των περιοχών αυτών, συνεπικουρούμενες από την οικονομική ανέχεια πολλών χωρών της ευρύτερης περιοχής οδηγεί σε τεράστιες δυναμικότητες μετακίνησης πληθυσμών.

Η Αραβική Άνοιξη, απόρροια των ανισοτήτων και της φτώχειας σε αρκετές χώρες της λεκάνης της Μεσογείου, ουσιαστικά ανέδειξε το βασικότερο πρόβλημα της περιοχής, την πολεμική ανάμεσα στην κοινωνικοπολιτική παράδοση του Ισλάμ και στα υβρίδια απολυταρχικών καθεστώτων με κοσμικές Δημοκρατίες που προσπαθούν να θέσουν τις περιοχές αυτές σε μια πορεία ωρίμανσης που οι Δυτικές χώρες έχουν επιτύχει εδώ και αιώνες (εξ ου και η μη δυνατότητα πλήρους κατανόησης από αυτές των ιδιαιτέρων συνθηκών στις Μουσουλμανικές χώρες). Έτσι, σε πολλές περιπτώσεις απολυταρχικά και σχεδόν τυραννικά καθεστώτα έδωσαν τη θέση τους είτε σε θεοκρατικά καθεστώτα (όπως έγινε σύντομα στην Αίγυπτο), είτε στο απόλυτο χάος (όπως στη Λιβύη και τη Συρία).

Οι συμπεριφορές των περιφερειακών αλλά και των μεγάλων δυνάμεων, τόσο στον ίδιο τον πόλεμο στη Συρία, όσο και στη διαχείριση των προκυπτουσών ροών προσφύγων συνετέλεσαν φυσικά στη δημιουργία της κρίσης και η μελέτη τους έδωσε μια γενική οπτική πάνω στα προβλήματα της διαχείρισης του ζητήματος.

Βιβλιογραφία 3^{ου} Κεφαλαίου

1. ΕΘΝΟΣ (2013): «Η Άνοιξη έγινε Χειμώνας στις αραβικές χώρες». Ανακτήθηκε στις 11/02/2017 στο http://www.ethnos.gr/diethni/arthro/h_anoiksi_egine_xeimonas_stis_arabikes_xores-63902036/
2. The Economist (2016). Politics in the Middle East: The Arab winter". Ανακτήθηκε στις 11/02/2017 στο <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21685503-five-years-after-wave-uprisings-arab-world-worse-ever>
3. Cofman Wittes, T. (2012). Learning to Live With the Islamist Winter. Ανακτήθηκε στις 13/10/2016 στο <http://foreignpolicy.com/2012/07/19/learning-to-live-with-the-islamist-winter/>
4. Vice (2016). The Drought That Preceded Syria's Civil War Was Likely the Worst in 900 Years. Ανακτήθηκε στις 10/10/2016 στο <https://news.vice.com/article/the-drought-that-preceded-syrias-civil-war-was-likely-the-worst-in-900-years>
5. Vox (2015). Syria's war: Who is fighting and why. Ανακτήθηκε στις 10/11/2016 στο <https://www.youtube.com/watch?v=NKb9GVU8bHE>
6. Syria Regional Refugee Response. Ανακτήθηκε στις 11 Απριλίου 2017 στο <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>
7. Syria Regional Refugee Response: Turkey. Ανακτήθηκε στις 11 Απριλίου 2017 στο <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>
8. Syria Regional Refugee Response: Lebanon. Ανακτήθηκε στις 11 Απριλίου 2017 στο <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122>
9. Syria Regional Refugee Response: Jordan. Ανακτήθηκε στις 11 Απριλίου 2017 στο <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=107>
10. UNHCRQ: "Regional Refugee & Resilience Plan 2017-2018: Turkey". Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/download.php?id=12787>
11. Ναυτεμπορική: "Τουρκία: Απομακρύνουν τους Σύρους πρόσφυγες από την Αδριανούπολη. Θα μεταφερθούν σε καταυλισμούς". Ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2017 στο <http://www.naftemporiki.gr/story/1006191/tourkia-apomakrunoun-tous-surous-prosfuges-apo-tin-andrianoupoli>
12. Human Rights Watch: "Lebanon: At Least 45 Local Curfews Imposed on Syrian Refugees". Ανακτήθηκε στις 15 Απριλίου 2017 στο <https://www.hrw.org/news/2014/10/03/lebanon-least-45-local-curfews-imposed-syrian-refugees>

13. FARS NEWS: Iran's Red Crescent Sends 150 Tons of Aids to Syrian Refugees. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://en.farsnews.com/newstext.aspx?nn=13921022000700>
14. Al Jazeera: Iran has a duty to take in Syrian refugees. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2015/09/iran-duty-syrian-refugees-150910081439202.html>
15. HUFFPOST: Western Media's Miscalculation of Saudi Arabia's Syrian Refugees. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο http://www.huffingtonpost.com/anhvinh-doanvo/europes-crisis-refugees_b_8175924.html
16. Independent: Israel is taking in injured Syrian refugees from Aleppo. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/israel-taking-in-aleppo-refugees-syria-war-assad-regime-evacuation-a7489116.html>
17. The Times of Israel: Israel said readying to take in 100 orphaned Syrian refugees. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://www.timesofisrael.com/israel-to-take-in-100-orphaned-syrian-children-as-refugees/>
18. The Washington Post: Syrian refugees find hostility in Egypt. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/syrian-refugees-find-hostility-in-egypt/2013/09/07/fc54b832-17cc-11e3-961c-f22d3aaf19ab_story.html?utm_term=.610749beb132
19. Foreign Policy: Latest Victims of Egypt's Coup: 70,000 Syrian Refugees. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://foreignpolicy.com/2013/07/11/latest-victims-of-egypts-coup-70000-syrian-refugees/>
20. Daily Mail: Egypt reveals it now hosts FIVE MILLION migrants - including 500,000 Syrians - and blames the influx on EU deal with Turkey. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3766960/Egypt-reveals-hosts-FIVE-MILLION-migrants-including-500-000-Syrians-blames-influx-EU-deal-Turkey.html>

Κεφάλαιο 4^ο – Η μεταναστευτική και προσφυγική κρίση του 2015

4.1 Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ξεκίνησε πρακτικά την πορεία της με τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και την ανάγκη που προέκυψε να διαχειριστεί ο Δυτικός Κόσμος και ειδικά οι χώρες της ευρωπαϊκής ηπείρου την επόμενη μέρα και τις συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί. Σε οικονομικό, στρατιωτικό, πολιτικό, ακόμα και ιδεολογικό επίπεδο. Από εκείνες τις πρώτες γενεσιουργές συνθήκες μέχρι τη συνθήκη του Μάαστριχτ και την μεγέθυνση της Ε.Ε., τα ευρωπαϊκά κράτη και η προσπάθειά τους για μια κοινή πορεία σε έναν όλο και πιο ενοποιημένο οικονομικά, αλλά κατακερματισμένο πολιτικά παγκόσμιο χάρτη, πέρασαν από πολλές κρίσεις.

Ο Γάλλος πρόεδρος Ζακ Σιράκ είχε αναφέρει σε Αμερικάνο Δημοσιογράφο πως η Ευρωπαϊκή ένωση έχει χτιστεί πάνω στις κρίσεις της (Hoagland, 2004). Πράγματι, μερικές από τις πιο ρηξικέλευθες μεταρρυθμίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση προήλθαν μέσα από τις κρίσεις και τα προβλήματα που αντιμετώπισαν τα συμμετέχοντα κράτη της στην πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Και πράγματι, τα παραδείγματα είναι πρόσφατα: η Ελλάδα υπήρξε το μέλος όπου πιλοτικά εφαρμόστηκε στις αρχές της τελευταίας (κατά πολλούς και τρέχουσας) παγκόσμιας οικονομικής κρίσης ο μηχανισμός στήριξης που δημιουργήθηκε μεταξύ της Ε.Ε., της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Όπως είναι γνωστό, πέραν από την Ελλάδα δυστυχώς (και οι λόγοι που συμβαίνει αυτό δεν είναι αντικείμενο της παρούσας εργασίας), οι υπόλοιπες χώρες που μπήκαν στο μηχανισμό αυτό χαίρουν αναπτυξιακών προοπτικών σήμερα, ενώ βρίσκονταν ένα βήμα πριν την οικονομική κατάρρευση²⁸.

Το 2015 η Ευρώπη βρέθηκε μπροστά σε μια ακόμα τεράστια κρίση που αποτέλεσε και αποτελεί μια σοβαρή πρόκληση για τους πολιτικούς και οικονομικούς της θεσμούς. Ο συνδυασμός, όπως θα φανεί και παρακάτω, της απότομης μεταστροφής της Ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής και των συγκυριών τόσο στο προσφυγικό μέτωπο του Συριακού πολέμου όσο και στο εσωτερικό της Τουρκίας, δημιούργησαν

---

²⁸ Καθημερινή: Γιατί η Κύπρος βγήκε από το μνημόνιο και η Ελλάδα παραμένει

ένα πρωτοφανές δυναμικό εισροής μεταναστών και προσφυγών στην ευρωπαϊκή ήπειρο μέσω (κυρίως) των Ελληνικών ακτών και νησιών. Ροές που κατέδειξαν την απροετοίμασία των Ελληνικών και Ευρωπαϊκών αρχών στη διαχείριση μιας ανθρωπιστικής κρίσης τέτοιου μεγέθους, ειδικά όταν αυτή επεκτείνεται τόσο έντονα στα πεδία της διεθνούς πολιτικής.

Στο παρόν κεφάλαιο θα διερευνηθεί η προσφυγική και μεταναστευτική αυτή κρίση, η οποία αν και θεωρείται κυρίως του 2015 και λιγότερο και του 2016, εν τούτοις παραμένει ενεργή, αφού οι συνέπειές της συνεχίζουν να εξελίσσονται και οι συζητήσεις που προέκυψαν πάνω σε ζητήματα ακόμα και του μέλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης μόλις ξεκίνησαν.

Θα αναλυθούν, πρωτίστως, οι παράγοντες που οδήγησαν στην ίδια την κρίση, σε αντίθεση με το προηγούμενο κεφάλαιο που ουσιαστικά μελετήθηκε η δημιουργία των ροών που οδήγησαν στην κρίση. Μετά θα περιγραφεί η ίδια η κρίση, μέσα από τα γεγονότα, τις ενέργειες και τα δεδομένα της περιόδου 2015-2016. Τέλος, θα γίνει μια προσπάθεια ανάλυσης των βασικών και δευτερευουσών συνεπειών της κρίσης, μακροπρόθεσμα και βραχυπρόθεσμα.

4.2 Μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας

Ως μεταναστευτική πολιτική στην παρούσα υποενότητα αναφέρεται η πολιτική του ελληνικού κράτους στη διαχείριση των ζητημάτων που αφορούν αλλοδαπούς που εισέρχονται στην Ελληνική επικράτεια. Στην παρούσα εργασία το ενδιαφέρον εστιάζεται κυρίως στους παράνομα εισερχόμενους αλλοδαπούς και στον διαχωρισμό τους σε μετανάστες και πρόσφυγες.

Πράγματι, η φράση κλειδί στο όλο ζήτημα είναι ο διαχωρισμός σε μετανάστες και πρόσφυγες. Κι αυτό γιατί, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενες ενότητες, η ανάπτυξη του Δυτικού Κόσμου έναντι περιοχών της Αφρικής και της Ασίας και παράλληλα η σταδιακή έκθεση των πολιτών των περιοχών αυτών στις θετικές συνέπειες αυτής της ανάπτυξης, έχουν δημιουργήσει τεράστια δυναμικά ροών οικονομικών μεταναστών. Σε αυτό το σημείο να σημειωθεί πως οι μεταναστευτικές ροές από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης ήταν οι πρώτες που βίωσε η Ευρώπη, αλλά πλέον οι περισσότερες αυτές χώρες είναι ήδη ενταγμένες ή σε πορεία ένταξης στην

Ευρωπαϊκή Ένωση, οπότε έχουν μείνει πρακτικά σημαντικές μόνο οι ροές από αφροασιατικές χώρες.

Μια ακόμα λέξη κλειδί στα μεταναστευτικά ζητήματα εν γένει είναι η έννοια της «αποτροπής». Αυτή ήταν και η φιλοσοφία της Ελληνικής διοίκησης μέχρι και το 2015. Πρώτα από όλα πρέπει να αναλυθεί η γεωγραφική θέση της Ελλάδας. Τα χερσαία σύνορά της στα βόρεια και δυτικά δεν δημιουργούν ζητήματα ροών μεταναστών (τουλάχιστον σήμερα, καθώς κατά το παρελθόν υπήρχε το ζήτημα των μεταναστών από την Αλβανία, το οποίο σήμερα έχει πλέον αδρανήσει ουσιαστικά). Όμως, τα σύνορά της στα ανατολικά, με την Τουρκία, αποτελούν σημαντικό πρόβλημα εισροής μεταναστών. Όμως είναι και τα πλέον εύκολα στη φύλαξή τους, εφόσον υπάρχει η σχετική πολιτική βούληση και οι υποδομές. Πράγματι, η διαχείριση των σημαντικότερων διόδων παράνομης εισροής στην Ελλάδα, ακόμα και σήμερα, είναι σε καλά επίπεδα, με βασικότερο παράγοντα επίτευξης αυτής της εξέλιξης την δημιουργία ενός αποτρεπτικού εμποδίου σε ένα σημείο όπου τα σύνορα Ελλάδας – Τουρκίας βρίσκονται σε χερσαία εδάφη από την Ελληνική πλευρά του ποταμού Έβρου (τα σύνορα στην ευρύτερη περιοχή είναι κυρίως υδάτινα, με φυσικό σύνορο τον ποταμό Έβρο). Οι κυρίως προσπάθειες θωράκισης των χερσαίων συνόρων στα ανατολικά διενεργήθηκαν κυρίως το 2012²⁹, με τη συμμετοχή και των τριών κυβερνήσεων (Παπανδρέου, Παπαδήμου, Σαμαρά) αυτής της περιόδου.

Πέραν του αποτρεπτικού εμποδίου και πληθώρας ηλεκτρονικών και φυσικών μέσων, σημαντικό στοιχείο της αποτρεπτικής πολιτικής ήταν και η εμπονομαζόμενη επιχείρηση ΑΣΠΙΔΑ, η απόσπαση δηλαδή 2000 αστυνομικών στον Έβρο, με αντικείμενό τους τη συνοριακή φύλαξη. Τα αποτελέσματα ήταν βάσει των επίσημων στοιχείων σημαντικά, αφού το 2013 παρατηρήθηκε μείωση των παράνομων εισόδων από τον Έβρο της τάξης του 96,4%, με μόλις 1109 εισόδους, έναντι των 30.427 που σημειώθηκαν το 2012³⁰. Σημαντική παρατήρηση επίσης είναι το ότι, παρά την στροφή το 2015 στην γενικότερη πολιτική της Ελληνικής διοίκησης στο μεταναστευτικό που θα αναλύσουμε παρακάτω, τα μέσα στον Έβρο παραμένουν ενεργά, αν και με ζητήματα χρηματοδότησης³¹, ενώ και η «ΑΣΠΙΔΑ» παραμένει αν και μειωμένη ως προς την ανθρώπινη δύναμη στο 1/3 περίπου. Χαρακτηριστικό είναι πως, ενώ το 2016

²⁹ ΣΚΑΙ: Ξεκινά η λειτουργία του Επιχειρησιακού Κέντρου επιτήρησης συνόρων με θερμικές κάμερες.

³⁰ Καθημερινή: Ο Έβρος δεν είναι πια «ξέφραγο αμπέλι».

³¹ Με ερώτησή του στην Ελληνική Βουλή, ο Βουλευτής Έβρου και επίτιμος Αρχηγός της ΕΛ.ΑΣ. Αν. Δημοσχάκης είχε αναφερθεί σε ζητήματα, όπως η αποκατάσταση ζημιών στο αποτρεπτικό εμπόδιο, ενώ έχει κάνει ανάλογες ερωτήσεις και για τα ζητήματα της δύναμης της «ΑΣΠΙΔΑΣ».

παρατηρήθηκε αύξηση των προσπαθειών για επάνοδο των μεταναστευτικών ροών στην περιοχή, εν τούτοις αυτές εν πολλοίς απετράπησαν³².

Όμως, τα χερσαία σύνορα της Ελλάδας δεν ήταν το μοναδικό πρόβλημα σε ότι αφορά τις παράνομες εισροές αλλοδαπών. Μεγάλο ζήτημα υπήρχε και στην νησιωτική χώρα. Εκεί ειδικά, η αποτροπή ήταν δυσκολότερη. Κι αυτό γιατί ακόμα και με τις εντατικές περιπολίες του Λιμενικού Σώματος, οι διακινητές των μεταναστών συνήθως χρησιμοποιούσαν την τεχνική των εκούσιων ναυαγίων: τα πλωτά μέσα που χρησιμοποιούσαν για να μεταφέρουν τους αλλοδαπούς από τα παράλια της Τουρκίας στα Ελληνικά νησιά ήταν σε άθλια κατάσταση ή φουσκωτά χαμηλής ποιότητας, οπότε ήταν σχετικά εύκολο να προκαλέσουν ναυάγιο του σκάφους, γεγονός που υποχρέωνε το Ελληνικό λιμενικό να προβεί σε διάσωση των ναυαγών, πλέον, αλλοδαπών. Η τεχνική αυτή συνεχίζεται έως και σήμερα. Απάντηση σε αυτά τα φαινόμενα ήταν η αποτρεπτική δράση του επόμενου επιπέδου, η οποία αφορούσε την αυστηρή τήρηση των νόμων, με την κράτηση των μη προσφύγων αλλοδαπών σε κλειστά προαναχωρησιακά κέντρα και την πάταξη του εγκλήματος προέλευσης από παράνομα διαμένοντες στην Ελλάδα αλλοδαπούς³³. Θεωρητικά, η συγκεκριμένη προσέγγιση θα απέδιδε αποτρεπτικά σε πιο βαθύ επίπεδο, καθώς όσοι αλλοδαποί βίωναν τις συνέπειες του νόμου θα έβρισκαν τρόπους επικοινωνίας με συγγενικά τους πρόσωπα στις χώρες προέλευσης και θα ενημέρωναν για τις μη βέλτιστες συνθήκες και για την εσφαλμένη πληροφόρηση από τους διακινητές και τους συνεργούς τους. Δεν υπάρχει κάποια αντίστοιχη μελέτη κατά πόσο η συγκεκριμένη προσέγγιση ισχύει, πάντως, τα χρόνια εφαρμογής των ως άνω μέτρων η παράνομη μετανάστευση μειώθηκε.

Όμως, στις αρχές του 2015, με την εναλλαγή της εξουσίας από την συγκυβέρνηση της κεντροδεξιάς παράταξης της Νέας Δημοκρατίας και του κεντροαριστερού ΠΑΣΟΚ στην συγκυβέρνηση της αριστερής παράταξης του ΣΥΡΙΖΑ και του ακροδεξιού κόμματος των Ανεξαρτήτων Ελλήνων, άλλαξε άρδην και η πολιτική στάση απέναντι στο μεταναστευτικό ζήτημα. Ξεκινώντας με την ίδια τη σύνθεση του Κυβερνητικού σχήματος, προκρίθηκε μια πιο χαλαρή αντιμετώπιση του ζητήματος της ασφάλειας, από τη μία με την υποβάθμιση του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη πρακτικά σε υφυπουργείο και από την άλλη με τη δημιουργία Υφυπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής. Βασική, όμως, ένδειξη της νέας προσέγγισης στην πιο χαλαρή διαχείριση

³² Καθημερινή: Οι διακινητές επιστρέφουν στον Έβρο.

³³ iefimerida: Επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» ένα χρόνο μετά – Συνολικός απολογισμός της «σκούπας» σε σύνορα και γειτονιές – Τα θετικά και οι «γκάφες»

των ζητημάτων της μετανάστευσης ήταν οι δηλώσεις ανώτατων στελεχών της Κυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένου του ίδιου του Πρωθυπουργού μετά την πρώτη περίοδο της μεταναστευτικής κρίσης με την ρητορική του ερώτηση «Έχει σύνορα η θάλασσα και δεν το ξέραμε;»³⁴ ως απάντηση στις κατηγορίες της αντιπολίτευσης ότι «άνοιξαν» τα σύνορα.

Πράγματι, η νέα Ελληνική κυβέρνηση προχώρησε στην ακύρωση πολλών μέτρων των προηγούμενων κυβερνήσεων, συμπεριλαμβανομένων των κλειστών κέντρων κράτησης των παράνομα εισερχόμενων αλλοδαπών και υιοθέτησε μια χαλαρή πολιτική αστυνόμευσης και επιτήρησης ομάδων και μεμονωμένων ατόμων που εισήλθαν παράνομα στην Ελλάδα. Η χαλαρή αυτή προσέγγιση σε συνδυασμό με την ήδη επεξηγηθείσα κατάσταση στη Συρία και την Τουρκία έδωσαν το έναυσμα για μια πρωτοφανή ενεργοποίηση των μηχανισμών διακίνησης μεταναστών στα παράλια της Τουρκίας με στόχο τα Ελληνικά νησιά. Το πρώτο εξάμηνο του 2015 οι ροές αυξήθηκαν δραματικά, με αποκορύφωμα το καλοκαίρι του 2015. Οι ροές αυτές μάλιστα κατευθύνθηκαν σταδιακά από τα νησιά της χώρας προς τα βόρεια σύνορά της, ώστε μέσω της FYROM να αποκτήσουν πρόσβαση προς την Ευρώπη. Οι μετακινήσεις αυτές έγιναν υπό την ανοχή της Ελληνικής Κυβέρνησης και προκάλεσαν το πρώτο κύμα έντονων διεθνών αντιδράσεων, τόσο από τη γείτονα χώρα, όσο και από άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Μάλιστα, χαρακτηριστικά είναι τα γεγονότα στην Ειδομένη, ένα χωριό στα βόρεια σύνορα της Ελλάδας, όπου δημιουργήθηκαν αυτοσχέδιοι καταυλισμοί και πραγματοποιούνταν από ακτιβιστές «επιχειρήσεις» διέλευσης μεταναστών στην FYROM, με αποτέλεσμα συνήθως τη βίαιη απώθησή τους πίσω στην Ελλάδα από τις αστυνομικές δυνάμεις της γείτονος χώρας. Οι ιδιότυποι αυτοί καταυλισμοί τελικά διαλύθηκαν από τις Ελληνικές αρχές το Μάιο του 2016 και οι 11000 διαμένοντες σε αυτούς μετατοπίστηκαν στο εσωτερικό της χώρας.

Επιπροσθέτως, ορισμένες δηλώσεις αξιωματούχων της Κυβέρνησης έδωσαν την ευκαιρία σε εγχώριους και εξωτερικούς επικριτές της να την κατηγορήσουν για χρήση του μεταναστευτικού ζητήματος ως μοχλού πίεσης των Ευρωπαίων εταίρων της στα ζητήματα του προγράμματος διάσωσης της ελληνικής οικονομίας, του οποίου οι διαπραγματεύσεις έβαιναν εξαιρετικά επιζήμια για την Ελλάδα. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του κυβερνητικού εταίρου, Παναγιώτη Καμμένου, αρχηγού του κόμματος των

---

³⁴ LIFO: Έχει η θάλασσα σύνορα; Μια φράση του Τσίπρα προκαλεί αντιδράσεις.

Ανεξαρτήτων Ελλήνων, περί μετατροπής της Ελλάδας σε είσοδο τζιχαντιστών στην Ευρώπη³⁵.

Οι πρώτες ουσιαστικές κινήσεις της Ελληνικής Κυβέρνησης έρχονται ουσιαστικά τον Σεπτέμβριο του 2015, οπότε και ο νέος τότε Υφυπουργός Μεταναστευτικής Πολιτικής και βετεράνος ιατρός σε ανθρωπιστικές αποστολές Ιωάννης Μουζάλας αποδέχτηκε την δημιουργία πάρκων ανοικτής διαμονής μεταναστών στα νησιά και αλλού στην Ελληνική επικράτεια, ενώ υιοθετήθηκε και ο όρος “hot spot” για τα κέντρα ελέγχου των εισερχόμενων αλλοδαπών, κυρίως για την αναγνώριση των προσφύγων (έναντι των μεταναστών). Ένα χρόνο μετά, τον Σεπτέμβριο του 2016, η Ελλάδα συνεχίζει να κατηγορείται για τις ελλείψεις και παραλείψεις στην αντιμετώπιση του ζητήματος και δημιουργείται έντονη διαμάχη ανάμεσα στον Υφυπουργό και τον Γενικό Γραμματέα του, Οδυσσέα Βουδούρη, ο οποίος παραιτείται μετά από πολύμηνη απραξία και κατηγορίες για την μη πρόθεση του υφυπουργείου να εκμεταλλευτεί διαθέσιμα κεφάλαια από το εξωτερικό και να στελεχώσει την Γενική Γραμματεία, ώστε να παράξει ουσιαστικό έργο μέσω της διάρθρωσης και της διοργάνωσης των μηχανισμών του υφυπουργείου. Αποτέλεσμα της ασυνεννοησίας και της συνεχιζόμενης απραξίας της Ελληνικής πλευράς ήταν να δυσφημιστεί η χώρα για πολλοστή φορά το χειμώνα 2016-2017 λόγω των εικόνων που έκαναν το γύρο του κόσμου από καταυλισμούς προσφύγων και μεταναστών θαμμένους κάτω από το χιόνι ενός ιδιαίτερα βαρέος και μακρύ χειμώνα³⁶.

Τη διετία 2015-2016 η Ελληνική Κυβέρνηση έλαβε τουλάχιστον 188 εκ. ευρώ από την Ε.Ε., σε σύνολο 654 εκ. ευρώ που διατέθηκαν στην Ελλάδα για την αντιμετώπιση της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης (τα υπόλοιπα ποσά διαμοιράστηκαν σε διεθνείς οργανισμούς, όπως η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και η UNICEF, και σε ΜΚΟ). Η Ελληνική Κυβέρνηση μπορεί να μην έλαβε το σύνολο των χρημάτων άμεσα για διαχείριση, αλλά δεν εκμεταλλεύτηκε ούτε αυτά ούτε και άλλα ποσά που της παρασχέθηκαν (ορισμένα από τα χρήματα που έλαβε ο ΟΗΕ μπορούσαν να διατεθούν στην Κυβέρνηση, όπως η στελέχωση της Γ.Γ. Μετανάστευσης) για την σωστή αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης πρωτίστως. Βασικό όμως ζητούμενο ήταν η πολιτική της Κυβέρνησης, η οποία δεν παρουσίασε ένα συγκεκριμένο και ουσιαστικό πλάνο διαχείρισης της κρίσης³⁷.

³⁵ ΤΑ ΝΕΑ: Δήλωση-σοκ Καμμένου: «Αν Βερολίνο και Βρυξέλλες συνεχίσουν το bullying στην Ελλάδα, η Ευρώπη θα γεμίσει τζιχαντιστές.»

³⁶ NewsDeerly: The Refugee Archipelago: The Inside Story of What Went Wrong in Greece

³⁷ NewsDeerly: Full Breakdown of What Money Went Where in Greece 2015-2016

Εκτός των κατηγοριών για την διόγκωση των ροών λόγω της χαλαρής μεταναστευτικής πολιτικής της, η Ελλάδα έχει βρεθεί στο επίκεντρο των αρνητικών κριτικών για το ζήτημα, λόγω των ατυχών δηλώσεων που αναφέρθηκαν πιο πάνω, των συνεχών πιέσεων της για χρηματοδότηση άνευ σχεδίου και δεσμεύσεων και του τελικού αποτελέσματος, καθώς έχει γίνει δέκτης επικριτικών σχολίων για την αντιμετώπιση των προσφύγων και μεταναστών με τη συνοδεία εικόνων όπως οι λασπωμένοι καταυλισμοί της Ειδομένης ή οι καλυμμένες με χιόνι σκηνές.

Σήμερα, δύο και πλέον χρόνια μετά την έναρξη της κρίσης, οι δομές της ελληνικής Κυβέρνησης πάνω σε βασικά μέρη του όλου ζητήματος, όπως οι υπηρεσίες ασύλου, οι δομές φιλοξενίας και ο στρατηγικός σχεδιασμός της μακροπρόθεσμης διαχείρισης του ζητήματος υπολειπουργούν. Το πρόβλημα αυτό θα φανεί περισσότερο παρακάτω, όταν και θα γίνει παρουσίαση της συμφωνίας Ε.Ε. και Τουρκίας και της τύχης της.

4.3Ο ρόλος της Τουρκίας στην ένταση των μεταναστευτικών ροών

Τα κυκλώματα των διακινητών ανθρώπων δεν είναι κάτι πρωτόγνωρο για την ευρύτερη περιοχή της Ευρώπης και ειδικά για την Ελλάδα. Και μπορεί οι εγκληματικές αυτές οργανώσεις να έχασαν μέρος της δραστηριότητάς τους με την σταδιακή εισαγωγή των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (αν και η διακίνηση γυναικών για παράνομη πορνεία και παιδιών για επαιτεία παραμένει ένα σημαντικό ζήτημα), όμως ο εμφύλιος στη Συρία και η γενικευμένη αναταραχή του μουσουλμανικού κόσμου τους έδωσαν νέα πεδία δράσης, μέσα από μια παραδοσιακή τους διαδρομή, τη χώρα της Τουρκίας³⁸.

Πράγματι, η Τουρκία έχει αναγνωριστεί ως βασική δίοδος παράνομων ροών οικονομικών μεταναστών, μέσα στις οποίες ροέςμπολιάζονται πλέον και ροές προσφύγων. Η Ε.Ε. ήδη από το 2009 είχε κάνει προσπάθειες για συνεννόηση με την Τουρκία για το ζήτημα αυτό, λαμβάνοντας απογοητευτικές αποκρίσεις σχετικά με την ικανότητα του Τουρκικού κράτους να ανταπεξέλθει στη διαχείριση των ροών αυτών. Ο Ζακ Μπαρό, αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, είχε ζητήσει μάλιστα από τον Επίτροπο υπεύθυνο για τη Διεύρυνση της Ε.Ε. Όλι Ρεν να συμπεριλάβει το εν λόγω ζήτημα στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία πιο έντονα³⁹.

³⁸ ΤΟ ΒΗΜΑ: Οι δρόμοι των δουλεμπόρων στη Μεσόγειο.

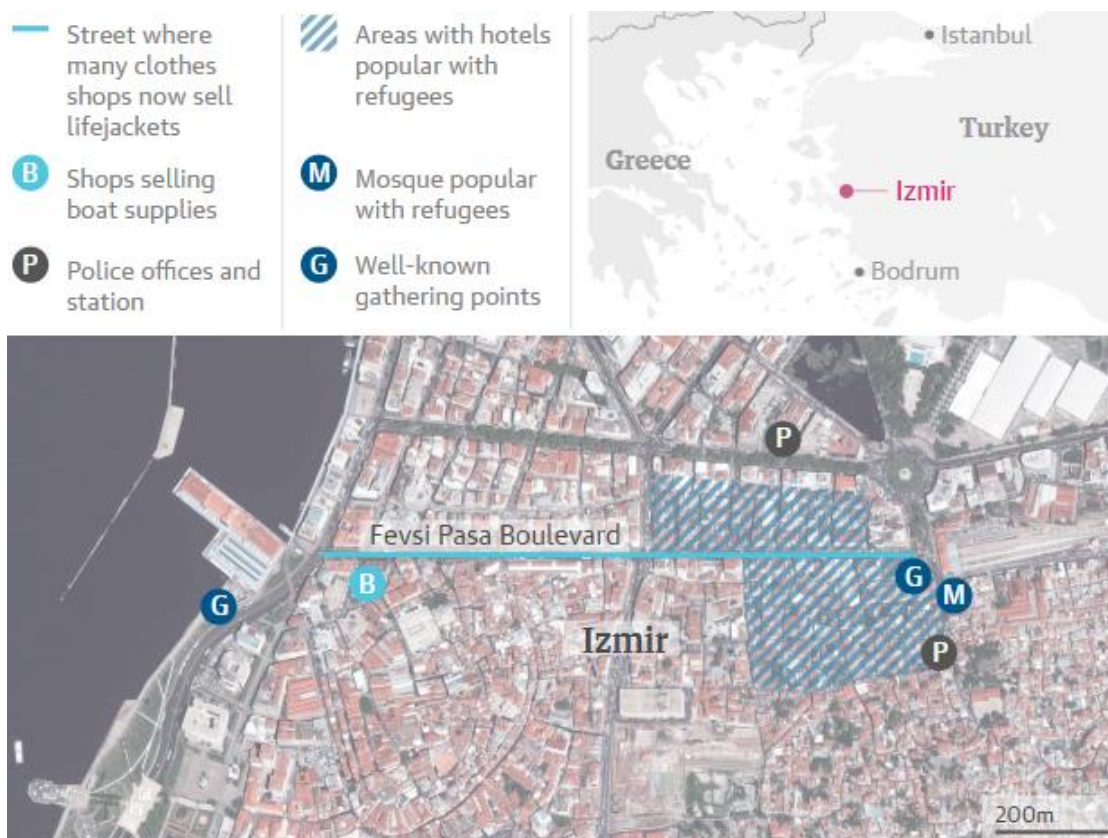
³⁹ Καθημερινή: Πιέσεις σε Τουρκία για λαθρομετανάστες.

Όπως έχει αποδείξει η ιστορική ανασκόπηση των τελευταίων χρόνων και η εμπειρία από την προσφυγική κρίση, η Τουρκία όχι μόνο δεν έχει κάνει ουσιαστικές κινήσεις για την παράνομη διακίνηση ανθρώπων μέσα από τα εδάφη της, αλλά πιθανώς και να την χρησιμοποιεί (μέσω της ανοχής της ή ενεργητικά είναι ζήτημα πολλών εικασιών που δεν έχουν μέχρι σήμερα ξεκαθαρίσει την απάντηση), τόσο πολιτικά, όσο και οικονομικά.

Είναι χαρακτηριστικό πως τοπικές οικονομίες στα παράλια της Τουρκίας στηρίζονται στην «βιομηχανία» της διακίνησης των παράνομων μεταναστών και των προσφύγων με βάρκες από τα παράλια της Τουρκίας στα Ελληνικά νησιά. Στο λιμάνι του Izmir καταστηματάρχες και λαθρέμποροι μιλούν ανοικτά σε δημοσιογράφους για τις επιχειρηματικές τους δράσεις αναφορικά με το μεταναστευτικό. Τα τοπικά καταστήματα στηρίζουν τη διαχείριση των αποθεμάτων τους σε πολλά είδη βάσει των εποχικών ροών των μεταναστών, γνωρίζοντας πότε, πόσες και τι είδους βάρκες προτιμώνται (συνήθως φουσκωτά κακής ποιότητας), πόσα σωσίβια, ρούχα, τρόφιμα και άλλα είδη καταναλώνονται, ακόμα και τα ξενοδοχεία λειτουργούν βάσει των πελατολογίων των λαθρεμπόρων. Πλέον χαρακτηριστική είναι η λειτουργία ειδικών ασφαλιστικών γραφείων που παρακρατούν την αμοιβή των λαθρεμπόρων μέχρι ο μετανάστης ή πρόσφυγας να επικοινωνήσει πως πέρασε με επιτυχία στην Ελλάδα⁴⁰.

---

⁴⁰ The Guardian: Hiding in plain sight: inside the world of Turkey's people smugglers.

Εικόνα 2. Αναπαράσταση της οικονομικής δραστηριότητας της παράνομης μετανάστευσης (Πηγή: The Guardian)

Πέρα των σαφών οικονομικών μεγεθών που αφορούν την διακίνηση των μεταναστών, υπάρχει, όπως προαναφέρθηκε και η πολιτική εκμετάλλευση του ζητήματος. Οι σκέψεις και υπόνοιες για την ανάμιξη των Τουρκικών αρχών στις ροές των μεταναστών είναι παρούσες εδώ και χρόνια στην κοινή και διεθνή γνώμη, με έμμεσες και άμεσες κατηγορίες προς την Τουρκία.

Όμως οποιαδήποτε αμφιβολία έχει αρχίσει εδώ και μήνες να αδυνατίζει, καθώς πλέον άμεσα η Τουρκική πλευρά αναφέρεται στις ροές ως διαπραγματευτικό «όπλο» ενάντια στην Ευρώπη, εάν δεν κινηθούν προς την κατεύθυνση που αυτή θέλει σχετικά με τις ενταξιακές της στην Ε.Ε. διαπραγματεύσεις.

Ο ίδιος ο Τούρκος Πρόεδρος Ταγίπ Ερντογάν έχει δηλώσει: «Εμείς έχουμε 3 εκατομμύρια πρόσφυγες στο έδαφός μας, έχουμε δώσει 15 δισ. και η Ευρώπη δεν έχει υλοποιήσει τις υποσχέσεις της. Αν προχωρήσετε ακόμα περισσότερο με τις αποφάσεις σας, οι συνοριακές πύλες θα ανοίξουν.»⁴¹

Γενικότερα, μετά την υπογραφή της συμφωνίας ανάμεσα στην Ε.Ε. και την Τουρκία, έχουν διαφανεί αρκετές ενδείξεις πως η Τουρκία συμμετέχει ανεπίσημα, έμμεσα ή

⁴¹ Πρώτο Θέμα: Οι Τούρκοι ρίχνουν βάρκες για να φέρουν караβιές μετανάστες στα νησιά.

άμεσα στις όποιες δραστηριότητες διακίνησης μεταναστών και προσφύγων συντελούνται εντός της επικράτειάς της. Είναι χαρακτηριστική η διαπίστωση πως αναλόγως με τη διάθεση των Τουρκικών αρχών και την κατάσταση των σχέσεών τους με την Ευρώπη διαμορφώνονται και οι ροές προς την Ελλάδα, τόσο ποσοτικά, όσο και ποιοτικά. Κι αυτό γιατί έχουν παρατηρηθεί διαφοροποιήσεις στις αναλογίες προσφύγων και οικονομικών μεταναστών μέσα στις ροές στα Ελληνικά νησιά, τέτοιες οι οποίες εξυπηρετούν τα συμφέροντα της Τουρκίας, καθώς οι οικονομικοί μετανάστες, οι οποίοι πλέον είναι η πλειοψηφία, είναι πιο δύσκολοι στη διαχείριση και ταυτόχρονα υποδεικνύουν τις δυνατότητες της Τουρκίας να διαχειριστεί τις ροές, άρα και να πραγματοποιήσει τις απειλές της⁴².

Κλείνοντας, ένα τελευταίο χαρακτηριστικό στοιχείο της ανοχής, τουλάχιστον, των Τουρκικών αρχών είναι η ελεύθερη διακίνηση από ανώνυμες ομάδες έντυπου υλικού με οδηγίες πάνω στην παράνομη μετανάστευση, όπως το φυλλάδιο ενός οργανισμού χωρίς ουσιαστικά στοιχεία επικοινωνίας και χρηματοδότησης, ο οποίος διακινεί το παρακάτω έντυπο:

Εικόνα 3. Εξώφυλλο εντύπου ενημέρωσης από τον ιστότοπο Welcome to Europe (Πηγή: www.w2eu.info)

4.4 Η αντίδραση της Ε.Ε. και της διεθνούς κοινότητας

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει κινηθεί εδώ και σχεδόν δύο δεκαετίες στην δημιουργία ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου⁴³. Συγκεκριμένα, η πρώτη εκδοχή του

⁴² iefimerida: «Διαλογή» στους μετανάστες που στέλνει στην Ελλάδα κάνει η Τουρκία.

⁴³ Common European Asylum System

παρουσιάστηκε το 1999, ενώ πρόσφατα δημοσιεύτηκαν οι προτάσεις της ευρωπαϊκής επιτροπής για την περαιτέρω εξέλιξη και επικαιροποίησή του⁴⁴. Όμως, όπως αποδείχθηκε με την παρούσα (πρακτικά) μεταναστευτική και προσφυγική κρίση, οι δομές της και οι αντίστοιχες οδηγίες δεν ήταν επαρκείς για την αντιμετώπιση μιας εκτενούς ανθρωπιστικής κρίσης.

Η Ε.Ε. ήδη από το Μάιο του 2015 είχε προτείνει να δημιουργηθεί ένας μηχανισμός διαμοιρασμού προσφύγων στις χώρες μέλη της, βάσει συγκεκριμένων ποσοστώσεων. Την πρόταση αυτή την αποδέχτηκαν χώρες με έντονο πρόβλημα, όπως η Ιταλία και η Ελλάδα, αλλά και η Γερμανία, ενώ την απέρριψαν η Αυστρία και χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, όπως η Πολωνία, η Ουγγαρία και η Σλοβακία.

Ένα και πλέον μήνα μετά, και ενώ τον Ιούνιο καταγράφεται μια τεράστια αύξηση στις αφίξεις μεταναστών και προσφύγων με 31.000 θαλάσσιες διελεύσεις, η Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες του ΟΗΕ κηρύσσει κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Στα Δυτικά Βαλκάνια. Η FYROM κλείνει τα σύνορά της με την Ελλάδα, καθώς τα Ελληνικά νησιά αρχίζουν να γεμίζουν με μετανάστες, με αφίξεις που φτάσανε τον Αύγουστο του 2015 έως και τις 2.500 σε ένα Σαββατοκύριακο στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου. Όμως, η διεθνής κοινότητα θα αφυπνιστεί ουσιαστικά όταν θα κυκλοφορήσουν οι φωτογραφίες ενός νεκρού από πνιγμό νηπίου συριακής καταγωγής, του Aylan Kurdi, το οποίο ξέβρασε η θάλασσα στα Τουρκικά παράλια.

Τον ερχόμενο Οκτώβριο, ο ΟΗΕ δηλώνει πως κατέφτασαν στην Ευρώπη όσα άτομα είχαν εισέλθει όλο το 2014, αλλά μόνο το 53% αυτών προέρχονταν από την εμπόλεμη περιοχή της Συρίας, ενώ οι αιτήσεις ασύλου στην Γερμανία έφτασαν το 1 εκ. για όλο το 2015. Το 2016 συνεχίζεται η κρίση, καθώς οι ροές μπορεί να εμφανίζονται σχετικά εξασθενημένες, αλλά οι ήδη εισερχόμενοι παράνομοι αλλοδαποί δημιουργούν ζητήματα, καθώς εγκλωβίζονται σε ανεπαρκείς δομές και φτάνουν το σύστημα διαχείρισης στα όριά του. Για αυτό η Ε.Ε. αποφασίζει την σύναψη συμφωνίας με την Τουρκία για την διαχείριση των ροών, την συμφωνία που έχει ως κύριο αντικείμενο η παρούσα εργασία. Οι εξελίξεις σε Τουρκία και Ελλάδα και τα αλληπάλληλα κρούσματα κακοδιαχείρισης οδηγούν οργανισμούς όπως ο ΟΗΕ να αναλάβουν δράση ακόμα και μόνοι τους, ειδικά εν όψει του χειμώνα 2016-2017.

---

⁴⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Δελτίο Τύπου της 13ης Ιουλίου 2016: Ολοκλήρωση της μεταρρύθμισης του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου: προς μια αποτελεσματική, δίκαιη και ανθρωπίνη πολιτική ασύλου.

(Οι παραπάνω πληροφορίες προέρχονται κατά κύριο λόγο από «το χρονολόγιο της κρίσης» στο εκτενές ρεπορτάζ «The Refugee Archipelago».)

Η προσφυγική κρίση του 2015 θεωρήθηκε από τη διεθνή κοινότητα ως η χειρότερη από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και ο ίδιος ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, Μπαν Κι Μουν, υιοθέτησε αυτήν την αντίληψη κατά την επίσκεψή του στην Ελλάδα τον Ιούνιο του 2016⁴⁵. Μάλιστα, η κρίση, όπως θα περιγραφεί και παρακάτω, υιοθετήθηκε και από μεγάλο μέρος του Δυτικού πολιτικού συστήματος ως πολιτικό αφήγημα, υπέρ ή εναντίον της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των ιδεών της αλληλεγγύης και του απομονωτισμού.

Σήμερα, η διεθνής κοινότητα και πρωτίστως η Ε.Ε. συνεχίζουν να παρουσιάζουν μια αμήχανη στάση αναμονής, καθώς οι πολιτικές εξελίξεις το διάστημα αυτό, από το Brexit και την εκλογή Τραμπ στις Η.Π.Α., μέχρι τις αλλεπάλληλες εκλογές στην Ευρώπη, δεν έχουν δώσει την ευκαιρία να γίνει μια σοβαρή συζήτηση πάνω στην διαχείριση του προσφυγικού και του μεταναστευτικού ζητήματος. Κυρίως, πάνω στην πρόληψη της δημιουργίας αυτών των ροών, είτε αφορά τις πολεμικές συρράξεις, όπως στον Εμφύλιο της Συρίας, είτε αφορά την αντιμετώπιση της φτώχειας και του ελλείμματος Δημοκρατίας σε περιοχές όπως η Αφρική και η Κεντρική Ασία.

4.5 Τα δεδομένα της κρίσης

Στις προηγούμενες υποενότητες μελετήθηκαν τα γεγονότα της προσφυγικής κρίσης από την οπτική της Ελλάδας, της Τουρκίας, αλλά και της διεθνούς κοινότητας. Πριν την μελέτη των επιπτώσεων των γεγονότων αυτών, είναι σημαντικό να αποτυπωθούν ορισμένα βασικά στατιστικά αριθμητικά δεδομένα, ώστε να γίνουν πιο κατανοητά τα μεγέθη με τα οποία ασχολείται η συμφωνία ανάμεσα σε Ε.Ε. και Τουρκία.

Βασικές πηγές πληροφόρησης αποτελούν οι διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ, η Ε.Ε. και η Ελληνική Κυβέρνηση. Η τελευταία μάλιστα είχε κυκλοφορήσει ένα έντυπο ενημερωτικό φυλλάδιο για την προσφυγική κρίση του 2015 με πηγές τις υπηρεσίες της, τις υπηρεσίες της Ε.Ε. και τον ΟΗΕ.

---

⁴⁵ euro2day: Μπαν Κι Μουν: Παγκόσμιο ζήτημα η προσφυγική κρίση.

ΑΦΙΞΕΙΣ Προσφύγων και Μεταναστών στην Ελλάδα

	2014	2015	Αύξηση (%)
Ιανουάριος	955	1694	77,4%
Φεβρουάριος	1001	2873	187%
Μάρτιος	1501	7874	425%
Απρίλιος	1257	13.556	978%
Μάιος	1703	17.889	950%
Ιούνιος	3189	31.318	882%
Ιούλιος	3972	54.899	1282%
Αύγουστος	6742	107.843	1500%
Σεπτέμβριος	7454	147.123	1874%
Οκτώβριος	7432	211.663	2748%
Νοέμβριος	3812	151.249	3868%
Δεκέμβριος	2056	103.338	4926%
ΣΥΝΟΛΟ	41.074	851.319	1972%

πηγή: UNHCR

Εικόνα 4. Δεδομένα αφίξεων Προσφύγων και Μεταναστών στην Ελλάδα (Πηγή: Ελληνικό Υπ. Εξωτερικών)

Το κυρίαρχο δεδομένο που ανταποκρίνεται στο χαρακτηρισμό του μεταναστευτικού και προσφυγικού ζητήματος το 2015 ως μια κρίση είναι ο αριθμός των αλλοδαπών που εισήλθαν στην Ελλάδα. Σε σχέση με το 2014 υπήρξαν 20πλάσιες σχεδόν ροές, με τον αριθμό των 41074 ατόμων το 2014, να εκτοξεύεται στα 851319 άτομα το 2015. Σημαντικό δεδομένο είναι πως πάνω από τις μισές ροές τις είχαμε τους τρεις τελευταίους μήνες του 2015, ήδη δηλαδή μετά τις πρώτες αντιδράσεις της Ελληνικής Κυβέρνησης και της διεθνούς κοινότητας, μήνες ψυχρούς, σε σχέση με τους σαφώς πιο ευνοϊκούς για τη μετανάστευση καλοκαιρινούς μήνες, ενδεικτικό των πιέσεων που εφάρμοζαν οι ροές και οι διακινητές αυτών.

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΕΣ Προσφύγων και Μεταναστών

2015	ΣΥΡΙΑ	ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ	ΙΡΑΚ	ΠΑΚΙΣΤΑΝ	ΣΟΜΑΛΙΑ	ΑΛΛΟΙ
%	57	24	9	3	1	6

πηγή: UNHCR

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ Χαρακτηριστικά Προσφυγικών
/Μεταναστευτικών Ροών

2015	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΠΑΙΔΙΑ
%	55	17	28

πηγή: UNHCR

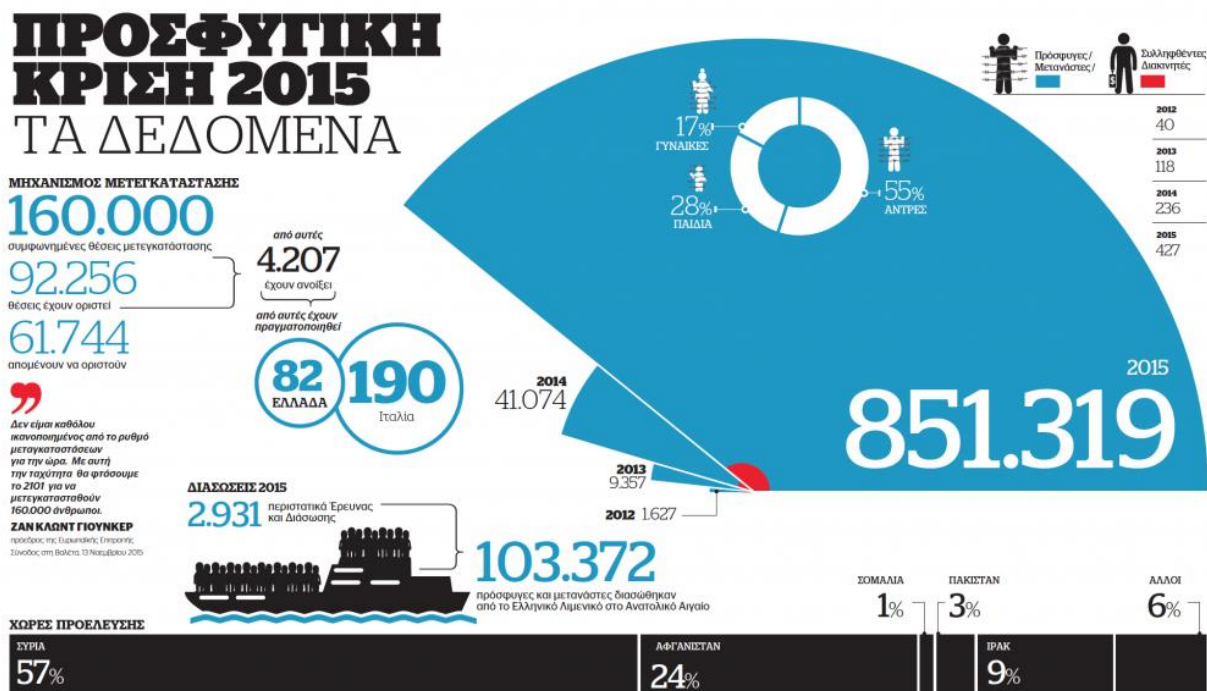
Εικόνα 5. Δεδομένα χαρακτηριστικών Προσφύγων και Μεταναστών στην Ελλάδα (Πηγή: Ελληνικό Υπ. Εξωτερικών)

Η δεύτερη σειρά δεδομένων που είναι ιδιαίτερα σημαντική για την προσφυγική και μεταναστευτική κρίση είναι η ποιοτική αποτύπωση των ατόμων των ροών. Τόσο σε θέμα εθνικότητας, όσο και σε θέμα ηλικιακού διαχωρισμού και φύλου.

Όπως φαίνεται από τα επίσημα στοιχεία, μόλις το 57% των ροών προέρχεται από τη Συρία, την περιοχή δηλαδή που μαίνεται αυτήν τη στιγμή πόλεμος και υπάρχουν σοβαρά ζητήματα δημιουργίας προσφυγικών ροών. Το Αφγανιστάν και το Ιράκ, τα οποία αποτελούν το δεύτερο με 24% και τρίτο με 9% σε ποσοστό προέλευσης τόπο αντίστοιχα είναι μεν περιοχές με ταραχώδεις συνθήκες, όχι όμως τέτοιες που να συνάδουν με την δημιουργία μαζικών προσφυγικών ροών. Δηλαδή το 1/3 των ροών προέρχεται από περιοχές με επαυξημένο μεν κίνδυνο, αλλά όχι ικανό να απονείμει τον χαρακτηρισμό «πρόσφυγας». Τέλος, ένας στους δέκα προέρχεται από άλλες χώρες, με κανένα ουσιαστικό πρόβλημα στο φάσμα του χαρακτηρισμού του πρόσφυγα. Υπόψιν, οι συγκεκριμένες ποσοστώσεις δεν αποτυπώνουν την κατάσταση που εξελίσσεται κατά το δεύτερο μισό κυρίως του 2016, οπότε και , όπως προαναφέρθηκε, έχει ανέβει δραματικά το ποσοστό των οικονομικών μεταναστών έναντι των προσφύγων.

Αντίστοιχα ενδεικτικά της διάρθρωσης των ροών είναι και τα δεδομένα σχετικά με ηλικία και φύλο. Πρώτα από όλα, ο αριθμός των παιδιών έναντι των ενηλίκων είναι εξαιρετικά μικρός, αφού αποτελούν περίπου το 1/4 των ροών. Με δεδομένο το ότι οι οικογένειες που προέρχονται από περιοχές με μεγάλη μερίδα μουσουλμανικού πληθυσμού είναι πολυπληθείς, ενώ και οι γάμοι σε μικρότερες ηλικίες είναι κλασικό

φαινόμενο αυτών των πληθυσμών, το παραπάνω νούμερο καταδεικνύει πως υπάρχουν λίγες αναλογικά οικογένειες. Ειδικά αυτό γίνεται ακόμα πιο έκδηλο όταν παρατηρείται η αναλογία ανδρών και γυναικών (ενηλίκων). Το 55% των ροών αποτελείται από ενήλικες άνδρες και μόνο το 17% πρόκειται για ενήλικες γυναίκες.

Εικόνα 6. Τα δεδομένα της κρίσης με μια ματιά (Πηγή: Ελληνικό Υπ. Εξωτερικών)

Τα παραπάνω δύο χαρακτηριστικά καταδεικνύουν πως ένα μεγάλο μέρος των ροών αποτελείται από οικονομικούς μετανάστες και όχι εξολοκλήρου από πρόσφυγες. Είναι σαφές πως οι επιδιώξεις αμφοτέρων των ειδών πληθυσμών έχουν άλλες ανάγκες και προοπτικές και για αυτό και πλέον προωθείται ακόμα πιο έντονα η ανάγκη για διαχωρισμό των προσφύγων και των μεταναστών, έτσι ώστε τα πραγματικά σε ανάγκη θύματα διώξεων και συγκρούσεων να λάβουν την απαραίτητη προσοχή, ενώ όσοι αναζητούν διέξοδο στο οικονομικό τέλμα των χωρών τους να λάβουν επίσης δίκαιη αντιμετώπιση, τόσο για τους ίδιους, όσο και για τους κατοίκους των περιοχών προορισμού, βάσει των αναγκών και των δυνατοτήτων των εκεί τοπικών οικονομιών.

4.6 ΣΥΝΕΠΤΕΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Πέρα από τις δύο πιο προφανείς επιπτώσεις της προσφυγικής κρίσης, την οικονομική δηλαδή επιβάρυνση των δομών των χωρών υποδοχής και την ελλιπή φροντίδα των

ίδιων των προσφύγων, η κρίση αυτή είχε και ορισμένες άλλες βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες αναφορικά με την πολιτική και όχι μόνο κατάσταση στην Ευρώπη. Παρακάτω θα γίνει μια σύντομη αναφορά σε ορισμένα σημαντικά τέτοια ζητήματα, των οποίων η εξέλιξη ή και εμφάνιση έχουν αποδοθεί, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό και ανάλογη επιχειρηματολογία, στο φαινόμενο αυτό.

4.6.1 Το πείραμα της πολυπολιτισμικότητας

Όλο και περισσότερες φωνές στην Ευρώπη, όχι μόνο ακραίες, πλέον μιλούν για το τέλος του πειράματος της πολυπολιτισμικότητας. Της προσπάθειας δηλαδή αφομοίωσης ξένων πολιτιστικά ατόμων στον Δυτικό κόσμο, όχι μέσω του σεβασμού των νεοεισερχόμενων μειοψηφιών στις επικρατούσες πολιτιστικές αρχές της εντόπιας πλειοψηφίας, με ταυτόχρονη ανοχή της τελευταίας προς όσα πολιτιστικά στοιχεία δεν συνάδουν με την υπάρχουσα κοινωνική και πολιτιστική αντίληψη, αλλά με την ενσωμάτωση πολιτιστικών χαρακτηριστικών των νεοεισερχόμενων στην καθημερινότητα των τόπων προορισμού τους, ακόμα και αντίθετων με τις υπάρχουσες κοινωνικές και πολιτιστικές αντιλήψεις.

Πιο απλά, αντί όσοι έρχονται ως μετανάστες και πρόσφυγες να προσπαθούν να ενσωματωθούν στις νέες κοινωνίες, σεβόμενοι το status quo, να επιβάλλεται πρόσμιξη των δικών τους πολιτιστικών αντιλήψεων στις κοινωνίες αυτές. Ο νόμος της Σαρία των μουσουλμάνων είναι ένα τέτοιο παράδειγμα, όπως και η ανοχή εν πολλοίς στον ρόλο που κατέχουν σε αυτές τις κοινωνίες η γυναίκα και εν γένει η οικογένεια, καθώς και η μη προσπάθεια ενσωμάτωσης. Ήδη η Καγκελάρια της Γερμανίας Άνγκελα Μέρκελ είχε μιλήσει για το θάνατο του Πολυπολιτισμού το 2010 και είχε αναφερθεί σε τέτοια ζητήματα αφομοίωσης, όπως η εκμάθηση της γερμανικής γλώσσας από τους μετανάστες, μια απαίτηση που θα βοηθούσε την καλύτερη συνύπαρξη των μεταναστών με τους Γερμανούς πολίτες και δεν αναφέρονταν σε παύση της διαχρονικά εν γένει φιλομεταναστευτικής πολιτικής της Γερμανίας⁴⁶.

Η (υπερβολική ίσως) προβολή όμως μικρότερων και μεγαλύτερων παραβατικών και εγκληματικών δραστηριοτήτων από μετανάστες από πολλά μέσα κατά τη διάρκεια της κρίσης, οδήγησαν σε μια αντιπαράθεση ανάμεσα σε ακραία (και από τις δύο πλευρές) μέσα, τα οποία προσπαθούσαν είτε να παρουσιάσουν τους μετανάστες ως τεράστια

---

⁴⁶ BBC: Merkel says German multicultural society has failed

πηγή νέας σκληρής εγκληματικότητας, είτε να «καλλωπίσουν» την εικόνα που πέρναγε για την παραβατικότητα των μεταναστών. Αμφότερες πλευρές δίνουν λίγη σημασία στο ουσιαστικό ζήτημα, το οποίο αφορά τα κοινωνικά και πολιτικά κεκτημένα των Δυτικών κοινωνιών και χωρών, τα οποία προήλθαν μετά από ζυμώσεις αιώνων και τα οποία δεν αφορούν παρωδικές παραβατικότητες και ευκαιριακούς ανθρωπισμούς.

Το ζήτημα αυτό θα απασχολήσει πολύ έντονα τα επόμενα χρόνια την Ευρωπαϊκή ένωση και τον Δυτικό κόσμο, καθώς οι αρχές του ρεαλισμού σχετικά με την επικράτηση των συμφερόντων στις διεθνείς σχέσεις τείνουν να βρουν εφαρμογή σε ευρύτερες κοινωνικές κατασκευές, όπως ο Ευρωπαϊκός χώρος και ο Μουσουλμανικός κόσμος.

4.6.2 Έξαρση της τρομοκρατίας

Ένα ακόμα ζήτημα που έχει συνδεθεί συγκυριακά με την έξαρση της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης είναι το ζήτημα της τρομοκρατίας, ειδικά της ισλαμικής. Πράγματι, ένα συνεχιζόμενο μπαράζ τρομοκρατικών χτυπημάτων με μεγάλο αριθμό θυμάτων ξεκίνησε στην Ευρώπη στο αποκορύφωμα της προσφυγικής κρίσης το χειμώνα 2015 – 2016. Το Νοέμβριο του 2015 πραγματοποιήθηκε αιματηρή επίθεση στο Παρίσι⁴⁷ με τουλάχιστον 153 νεκρούς. Ακολούθησαν επιθέσεις στις Βρυξέλλες, στη Νίκαια, στο Βερολίνο, ενώ τελευταία επίθεση κατά τη συγγραφή της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι και πάλι, με 2 νεκρούς, στις 20 Απριλίου 2017⁴⁸.

Όλες οι παραπάνω επιθέσεις διενεργήθηκαν από ισλαμιστές τρομοκράτες με έμμεσους ή άμεσους συνδέσμους με το ISIS. Οι περισσότεροι τρομοκράτες αποτελούσαν δεύτερης και περαιτέρω γενιάς μετανάστες, οι οποίοι φυσικά δεν είχαν άμεση σχέση με τις πρόσφατες προσφυγικές ροές. Όμως, αποδείκνυαν τα προβλήματα αφομοίωσης μεταναστών στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, παρά την συμμετοχή τους στην Ευρωπαϊκή παιδία και κοινωνία. Επιπροσθέτως, όταν αποκαλύφθηκε πως ο εγκέφαλος των επιθέσεων στο Παρίσι τον Νοέμβριο του 2015 είχε στήσει κέντρο επιχειρήσεων στην Αθήνα⁴⁹, τότε ξεκίνησε η διερεύνηση των

⁴⁷ iefimerida: Μακελειό στο Παρίσι -Τουλάχιστον 127 νεκροί σε έξι επιθέσεις τρομοκρατών

⁴⁸ Πρώτο Θέμα: Τζιχαντιστές γάζωσαν αστυνομικούς στο Παρίσι

⁴⁹ Καθημερινή: Σε Παγκράτι, Σεπόλια έμενε ο Αμπαούντ.

σχέσεων των ροών του 2015 με την τρομοκρατία. Τόσο η Ευροποί⁵⁰, όσο και η FRONTEX⁵¹ έχουν προχωρήσει το τελευταίο διάστημα σε προειδοποιήσεις πως οι ισλαμιστές τρομοκράτες εκμεταλλεύονται το χαοτικό σκηνικό της μεταναστευτικής κρίσης για να μεταφέρουν πληροφορίες και εντολές, τουλάχιστον, σε πυρήνες τους στην Ευρώπη.

Όπως είναι φυσικό, οι παραπάνω εκτιμήσεις έχουν πυροδοτήσει περαιτέρω ανησυχίες στην Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη, καθώς η συνεχιζόμενη προσφυγική κρίση, η οποία ήρθε ακριβώς την περίοδο που οι περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες μόλις εξέρχονταν από την τελευταία οικονομική κρίση, έχει αρχίσει να δημιουργεί ζητήματα ανάδειξης ακραίων φωνών, όπως θα παρουσιαστεί αμέσως μετά.

4.6.3 Ανοδος της ακροδεξιάς

Μετά από δεκαετίες φιλελευθεροποίησης της οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας της Ευρώπης, πρώτη φορά τα τελευταία δύο χρόνια, απότοκο τόσο της οικονομικής, όσο και της προσφυγικής κρίσης, αναδείχθηκε τόσο έντονα η ακροδεξιά ρητορική: ρατσισμός, υπερεθνικισμός, απομονωτισμός και, φυσικά, λαϊκισμός. Ο λαϊκισμός, ειδικά, στην Ευρώπη αναφέρεται σε μια πάγια τακτική, σε πραγματικά προβλήματα, να προτείνονται φανταστικές λύσεις.

Η επικρατούσα πολιτική σκηνή δυστυχώς δεν μπόρεσε σύντομα να αντιληφθεί το πρόβλημα, την ανησυχία δηλαδή των Ευρωπαίων πολιτών απέναντι στην κάθοδο χιλιάδων μεταναστών και προσφύγων σε μια Ευρώπη που μόλις ανάρρωνε από την Παγκόσμια Οικονομική Κρίση. Αυτήν την ανησυχία εκμεταλλεύθηκαν υπάρχοντες και αναδυόμενοι ακροδεξιοί πολιτικοί για να ενισχύσουν την θέση τους στην κεντρική πολιτική σκηνή.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η Ουγγρική κυβέρνηση, η οποία έχει κατηγορηθεί πολλαπλώς για ρατσιστική συμπεριφορά απέναντι στους πρόσφυγες, όπως και οι λοιπές χώρες στο λεγόμενο μπλοκ του Βίσεγκραντ⁵², ενώ ακόμα και όσοι

---

⁵⁰ iefimerida: Η Ευροποί είχε προειδοποιήσει για χτύπημα μέσα στα Χριστούγεννα -Ποιες χώρες είναι ακόμα στο στόχαστρο.

⁵¹ iefimerida: Η Frontex προειδοποιεί: Τζιχαντιστές εξοπλίζουν πρόσφυγες για τρομοκρατικές επιθέσεις.

⁵² Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία και Σλοβακία ενώθηκαν σε μια άτυπη ομάδα ενάντια στην ανεκτική πολιτική της Ε.Ε. στις προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές.

στην αρχή συντάχθηκαν μαζί τους, όπως η Αυστρία⁵³, τελικά αντιλήφθηκαν πως η επιθετική προσέγγιση στο ζήτημα εγείρει ζητήματα απομονωτισμού και ανταγωνισμού εντός της Ε.Ε. για το ποιος θα αποδεχθεί πόσους πρόσφυγες.

Όμως, αυτή η ομάδα ήταν μόνο η αρχή καθώς ακραία, αντιμεταναστευτικά, λαϊκίστικα και αντιευρωπαϊκά κινήματα απέκτησαν πολιτικό βήμα σε πολλές χώρες της Ευρώπης, όπως το AfD στη Γερμανία, το οποίο από ευρωσκεπτικιστικό κόμμα έχει πλέον πάρει πορεία προς την άκρα δεξιά⁵⁴, η άνοδος της Μαρίν Λε Πεν στη Γαλλία και του ακροδεξιού αντιευρωπαϊκού κόμματος του Εθνικού Μετώπου⁵⁵, καθώς και η άνοδος των ακροδεξιών στην Ολλανδία, όπου ο Geert Wilders έφτασε να απειλεί την πρωτιά των φιλελευθέρων.

Ειδικά η περίπτωση της Ολλανδίας έχει ενδιαφέρον. Κι αυτό γιατί, ενώ τα ποσοστά των ακροδεξιών αντιευρωπαϊκών τους έφερναν πρώτους στις δημοσκοπήσεις, η αντιπαράθεση της κυβέρνησης με επικεφαλής τους φιλελεύθερους με τον Ερντογάν λίγες μέρες πριν τις εκλογές είναι ο μοναδικός ανιχνεύσιμος παράγοντας στην Ολλανδική πολιτική σκηνή που οδήγησε στην ανατροπή των αποτελεσμάτων. Ίσως η ισχυρότερη ένδειξη πως το ζήτημα της μετανάστευσης δεν είναι προνομιακός χώρος των ακραίων φωνών, αλλά όσων έχουν την πολιτική διάθεση να αναγνωρίσουν το ευρύτερο πρόβλημα.

4.6.4 Brexit

Στην άνοδο της ακροδεξιάς, του λαϊκισμού και του αντιευρωπαϊσμού παραπάνω δεν αναφέρθηκε ένα εξαιρετικά σημαντικό περιστατικό της περιόδου της κρίσης: το δημοψήφισμα για την έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο Πρωθυπουργός Κάμερον κατήλθε στις τελευταίες εκλογές με την υπόσχεση διεξαγωγής ενός τέτοιου δημοψηφίσματος, το οποίο γύρισε εναντίον του, καθώς δεν υπολόγισε σωστά την αντίδραση του λαού, καταλήγοντας να τερματίσει τη συμμετοχή της Μεγάλης Βρετανίας στην Ε.Ε. και την πολιτική του καριέρα ουσιαστικά.

Η Τερέσα Μέη, διορισθείσα Πρωθυπουργός στη θέση του, ξεκίνησε τις διαπραγματεύσεις με την Ε.Ε. για την έξοδο της χώρας της από την ένωση και τις

⁵³ Euractiv: Η Αυστρία αγνοεί τη Γερμανία, συντάσσεται με την ομάδα Βίσεγκραντ

⁵⁴ The Guardian: Germany's AfD party lurching further right as leader pulls out of election

⁵⁵ Οι δημοσκοπήσεις για τις Γαλλικές Προεδρικές εκλογές του 2017 δείχνουν πολλές πιθανότητες να περάσει στο δεύτερο γύρο.

σχέσεις τους την επόμενη μέρα, εν μέσω γενικευμένης αμηχανίας: οι «νικητές» της εξόδου έχουν πρακτικά χαθεί από την κεντρική πολιτική σκηνή γιατί με την πρώτη ευκαιρία αποκαλύφθηκαν ως μη εφαρμόσιμες οι υποσχέσεις τους για την επόμενη μέρα, οι μετανάστες, ακόμα και από την Ε.Ε. ζουν εν πολλοίς σε καθεστώς φόβου, τόσο από ρατσιστικές επιθέσεις, όσο και από τις πιθανότητες αποπομπής τους από τη χώρα, οι Σκοτσέζοι είναι εκνευρισμένοι με την εξαπάτηση όπως την θεωρούν που υπέστησαν όταν επέλεξαν να παραμείνουν στο Ηνωμένο Βασίλειο με τη διαβεβαίωση της Ευρωπαϊκής πορείας της χώρας και το Βρετανικό κοινό παρακολουθεί μουδιασμένο τις αργές αλλά σταθερές προετοιμασίες μεγάλων εταιριών για έξοδό τους από τη χώρα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση «άντεξε» την είδηση της αποχώρησης, χωρίς να παρουσιαστεί περαιτέρω ενίσχυση των αντιευρωπαϊκών φωνών, ίσα ίσα μάλιστα παρουσιάστηκε ίσως και μια τάση αποδυνάμωσής τους, αφού εν πολλοίς ο αντιευρωπαϊσμός λειτουργεί περισσότερο ως υποτιθέμενος μοχλός πίεσης. Οι πραγματικές συνέπειες της εξόδου αυτής θα φανούν σε βάθος χρόνου και είναι εκτός του σκοπού της παρούσας εργασίας η ανάλυσή τους.

4.7 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο έγινε μια εκτενής παρουσία της προσφυγικής κρίσης, των αιτιών της και των συνεπειών της, κυρίως του ρόλου που έπαιξαν οι κυρίως εμπλεκόμενοι. Όπως γίνεται κατανοητό από την παραπάνω ανάλυση, οι υπάρχουσες δυναμικές της οικονομικής μετανάστευσης και η συγκυριακή άνοδος των προσφυγικών ροών από τη Συρία συνέθεσαν ένα σκηνικό «τέλειας καταιγίδα» σε συνδυασμό με την αναποτελεσματική (ίσως και μικροπολιτική) προσέγγιση της Ελληνικής Κυβέρνησης και των επιδιώξεων της Τουρκικής Κυβέρνησης.

Η Ευρώπη καλείται να ανασυντάξει τις πολιτικές και κοινωνικές της δυνάμεις και δομές, έτσι ώστε να αντιμετωπίσει τις πολύπλευρες συνέπειες της κρίσης αυτής και να καταφέρει να την ξεπεράσει με έναν δημιουργικό τρόπο.

Βιβλιογραφία 4^{ου} Κεφαλαίου

1. Καθημερινή: Γιατί η Κύπρος βγήκε από το μνημόνιο και η Ελλάδα παραμένει. Ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου 2017 στο <http://www.kathimerini.gr/855366/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/giati-h-kypros-vghke-apo-to-mnhmonio-kai-h-ellada-paramenei>
2. ΣΚΑΙ: Ξεκινά η λειτουργία του Επιχειρησιακού Κέντρου επιτήρησης συνόρων με θερμικές κάμερες. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://www.skai.gr/news/greece/article/193617/xekina-i-leitourgeia-tou-epiheirisiakou-kedrou-epitirisis-sunoron-me-thermikes-kameres/>
3. Καθημερινή: Ο Εβρος δεν είναι πια «ξεφραγο αμπελι». Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://www.kathimerini.gr/778815/article/epikairothta/ellada/o-evros-den-einai-ria-3efrago-ampeli>
4. Gkatzios: Ερώτηση Αν. Δημοσχάκη για το αποτρεπτικό εμπόδιο στον ποταμό Έβρο. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο http://gkatzios.blogspot.gr/2015/08/blog-post_202.html
5. Καθημερινή: Οι διακινητές επιστρέφουν στον Εβρο. Ανακτήθηκε στις 17 Απριλίου 2017 στο <http://www.kathimerini.gr/871344/article/epikairothta/ellada/oi-diakinhtes-epistrefoyn-ston-evro>
6. iefimerida: Επιχείρηση «Ξένιος Ζευς» ένα χρόνο μετά – Συνολικός απολογισμός της «σκούπας» σε σύνορα και γειτονιές – Τα θετικά και οι «γκάφες». Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <http://www.iefimerida.gr/news/118079/%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7-%C2%AB%CE%BE%CE%AD%CE%BD%CE%B9%CE%BF%CF%82-%CE%B6%CE%B5%CF%85%CF%82%C2%BB-%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CF%87%CF%81%CF%8C%CE%BD%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC-%E2%80%93%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82->

[%C2%AB%CF%83%CE%BA%CE%BF%CF%8D%CF%80%CE%B1%CF%82%C2%BB-%CF%83%CE%B5-%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%BF%CF%81%CE%B1-](#)

7. LIFO: Έχει η θάλασσα σύνορα; Μια φράση του Τσίπρα προκαλεί αντιδράσεις. Ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2017 στο <http://www.lifo.gr/now/politics/74915>
8. ΤΑ ΝΕΑ: Δήλωση-σοκ Καμμένου: «Αν Βερολίνο και Βρυξέλλες συνεχίσουν το bullying στην Ελλάδα, η Ευρώπη θα γεμίσει τζιχαντιστές». Ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2017 στο <http://www.tanea.gr/news/politics/article/5226839/dhlwsh-sok-kammenoy-an-berolino-kai-brykselles-synexisoyn-na-mas-kanoy-n-mpoylingk-h-eyrwph-tha-gemisei-tzixantistes/>
9. NewsDeeply: The Refugee Archipelago: The Inside Story of What Went Wrong in Greece. Ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2017 στο <https://www.newsdeeply.com/refugees/articles/2017/03/06/the-refugee-archipelago-the-inside-story-of-what-went-wrong-in-greece>
10. NewsDeeply: Full Breakdown of What Money Went Where in Greece 2015-2016. Ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2017 στο <https://www.newsdeeply.com/refugees/background/full-breakdown-of-what-money-went-where-in-greece-2015-2016>
11. ΤΟ ΒΗΜΑ: Οι δρόμοι των δουλεμπόρων στη Μεσόγειο. Ανακτήθηκε στις 15 Απριλίου 2017 στο <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=125562>
12. Καθημερινή: Πιέσεις σε Τουρκία για λαθρομετανάστες. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://www.kathimerini.gr/359445/article/epikairothta/kosmos/pieseis-se-toyrkia-gia-la8rometanastes>
13. The Guardian: Hiding in plain sight: inside the world of Turkey's people smugglers. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/29/hiding-in-plain-sight-inside-the-world-of-turkeys-people-smugglers>
14. Πρώτο Θέμα: Οι Τούρκοι ρίχνουν βάρκες για να φέρουν караβιές μετανάστες στα νησιά. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <http://www.protothema.gr/greece/article/632065/oi-tourkoi-rihnoun-varkes-gia-na-feroun-karavies-metanastes-sta-nisia/>
15. iefimerida: «Διαλογή» στους μετανάστες που στέλνει στην Ελλάδα κάνει η Τουρκία. Ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου 2017 στο <http://www.iefimerida.gr/news/316800/dialogi-stoys-metanastes-poy-stelnei-stin-ellada-kanei-i-toyrkia>

16. Ενημερωτικό φυλλάδιο «Welcome to Europe!». Ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου 2017 στο http://www.w2eu.info/printings.en.html?file=tl_files/doc/Greece/2016-Welcome%20to%20Greece_Web_en.pdf
17. European Commission: Common European Asylum System. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου στο https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum_en
18. Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Δελτίο Τύπου της 13ης Ιουλίου 2016: Ολοκλήρωση της μεταρρύθμισης του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου: προς μια αποτελεσματική, δίκαιη και ανθρωπίνη πολιτική ασύλου. Ανακτήθηκε στις 15 Απριλίου στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2433_el.htm
19. euro2day: Μπαν Κι Μουν: Παγκόσμιο ζήτημα η προσφυγική κρίση. Ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου 2017 στο <http://www.euro2day.gr/news/economy/article/1429499/mpan-ki-mouyn-pagkosmio-zhthma-h-prosfygikh-krish.html>
20. BBC: Merkel says German multicultural society has failed. Ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου 2017 στο <http://www.bbc.com/news/world-europe-11559451>
21. iefimerida: Μακελειό στο Παρίσι -Τουλάχιστον 127 νεκροί σε έξι επιθέσεις τρομοκρατών. Ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου 2017 στο <http://www.iefimerida.gr/news/235660/makeleio-sto-parisi-toylahiston-127-nekroi-se-exi-epitheseis-tromokraton>
22. Πρώτο Θέμα: Τζιχαντιστές γάζωσαν αστυνομικούς στο Παρίσι. Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου 2017 στο <http://www.protothema.gr/world/article/672871/dokoumedo-o-tzihadistis-purovolei-astunomikous-sto-parisi/>
23. Καθημερινή: Σε Παγκράτι, Σεπόλια έμεινε ο Αμπαούντ. Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου 2017 στο <http://www.kathimerini.gr/840143/article/epikairothta/ellada/se-pagkrati-sepolia-emene-o-ampaoynt>
24. iefimerida: Η Europol είχε προειδοποιήσει για χτύπημα μέσα στα Χριστούγεννα -Ποιες χώρες είναι ακόμα στο στόχαστρο. Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου 2017 στο <http://www.iefimerida.gr/news/308408/i-europol-eihe-proeidopoiisei-gia-htypima-mesa-sta-hristoygenna-poi-es-hores-einai-akoma#ixzz4U2TyRgEa>
25. iefimerida: Η Frontex προειδοποιεί: Τζιχαντιστές εξοπλίζουν πρόσφυγες για τρομοκρατικές επιθέσεις. Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου 2017 στο

[http://www.iefimerida.gr/news/309645/i-frontex-proeidopoei-tzihantistes-
exoplizoyn-prosfyges-gia-tromokratikes-epitheseis](http://www.iefimerida.gr/news/309645/i-frontex-proeidopoei-tzihantistes-
exoplizoyn-prosfyges-gia-tromokratikes-epitheseis)

26. ΕΘΝΟΣ: Ομάδα του Βίσεγκραντ: Δεν δεχόμαστε «εκβιασμούς και διαταγές» από την ΕΕ. Ανακτήθηκε στις 18 Απριλίου 2017 στο http://www.ethnos.gr/diethni/arthro/omada_tou_bisegkrant_den_dexomaste_e_kbiasmous_kai_diatages_apo_tin_ee-65094981/
27. Euractiv: Η Αυστρία αγνοεί τη Γερμανία, συντάσσεται με την ομάδα Βίσεγκραντ. Ανακτήθηκε στις 18 Απριλίου 2017 στο <http://www.euractiv.gr/section/i-eyropi-kai-o-kosmos/news/afstria-agnoi-germania-sintassete-tin-omada-visegkrant/>
28. The Guardian: Germany's AfD party lurching further right as leader pulls out of election. Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου 2017 στο <https://www.theguardian.com/world/2017/apr/21/germays-afd-party-lurching-further-right-as-leader-pulls-out-of-election>
29. Foreign Policy: 3 Things to Watch in the First Round of French Presidential Elections This Weekend. Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου 2017 στο <http://foreignpolicy.com/2017/04/20/3-things-to-watch-in-the-first-round-of-french-presidential-elections-this-weekend/>
30. Foreign Policy. The Geert Wilders Effect. Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου 2017 στο <http://foreignpolicy.com/2017/03/13/the-geert-wilders-effect/>

Κεφάλαιο 5^ο – Η συμφωνία Ε.Ε. και Τουρκίας

5.1 Εισαγωγή

Η προσφυγική κρίση ξεκίνησε να αναπτύσσεται ήδη από τους πρώτους μήνες του 2015, με την πρώτη αντίδραση της διεθνούς κοινότητας, στο πρόσωπο της Ε.Ε. να εκδηλώνεται το Μάιο του ίδιου έτους. Οι ροές όμως συνεχίστηκαν αυξανόμενες το καλοκαίρι και ακόμα περισσότερο τον ακόλουθο χειμώνα, γεγονός που σε συνδυασμό με τις προκύπτουσες παραλείψεις και ελλείψεις στη διαχείριση των προσφύγων και των μεταναστών τον πρώτο αυτό χρόνο οδήγησε στην ανάγκη για μια πιο δραστική προσέγγιση του ζητήματος. Αποτέλεσμα αυτής της διαπίστωσης υπήρξε και η συμφωνία ανάμεσα στην Ε.Ε. και την Τουρκία.

Στο παρόν τελευταίο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η συμφωνία αυτή, η πορεία της εφαρμογής της και οι αντιδράσεις, υπέρ και εναντίον της, όλα στη θεωρητική βάση που χτίστηκε μέχρι εδώ στην παρούσα εργασία, μέσα από την εκτενή ανάλυση των παραγόντων και δομικών στοιχείων της τρέχουσα κατάστασης στο όλο ζήτημα.

5.2 Σύντομο Ιστορικό

Το ιστορικό της προσφυγικής κρίσης δόθηκε πρακτικά στις προηγούμενες ενότητες. Στην παρούσα υποενότητα θα γίνει μια σύντομη αποτύπωση των σημαντικότερων ημερομηνιών και γεγονότων αναφορικά με την σύναψη και εφαρμογή της συμφωνίας.

- 23 Σεπτεμβρίου 2015: Άτυπη σύνοδος κορυφής όπου οι ηγέτες των χωρών της Ε.Ε. αποφασίζουν την αναγκαιότητα προτεραιοποίησης των ενεργειών για την αντιμετώπιση της κρίσης⁵⁶.
- 8 Οκτωβρίου 2015⁵⁷: Οι Υπουργοί Εσωτερικών και Εξωτερικών της Ε.Ε. συναντώνται με τους ομολόγους τους από Τουρκία, Λίβανο, Ιορδανία και Δυτικά Βαλκάνια, ώστε να προταθούν τρόποι καλύτερης συνεργασίας.

⁵⁶ <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2015/09/23/>

⁵⁷ <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/jha/2015/10/08/>

- 12 Νοεμβρίου 2015⁵⁸: Άτυπη σύνοδος κορυφής των ηγετών των χωρών της Ε.Ε. για την εφαρμογή των αποφάσεων του Σεπτεμβρίου με έμφαση στην συνεργασία με την Τουρκία.
- 29 Νοεμβρίου 2015: Συνάντηση των ηγετών των χωρών της Ε.Ε. με τις Τουρκικές αρχές για να προωθηθεί η βελτίωση και ενίσχυση της οικονομικής και θεσμικής συνεργασίας τους⁵⁹.
- 3 Φεβρουαρίου 2016: Συμφωνία των χωρών της Ε.Ε. στις λεπτομέρειες της διαχείρισης της χρηματοδότησης των 3 δις ευρώ προς την Τουρκία για τη δημιουργία δομών⁶⁰.
- 18-19 Φεβρουαρίου 2016: Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συζητάει μεταξύ άλλων και τις λεπτομέρειες της εφαρμογής του πλάνου δράσης αναφορικά με τη συνεργασία Ε.Ε. και Τουρκίας⁶¹.
- 7 Μαρτίου 2016: Συνάντηση των ηγετών των χωρών της Ε.Ε. με τις Τουρκικές αρχές αναφορικά με την ταχύτερη εφαρμογή του πλάνου δράσης⁶².
- 17-18 Μαρτίου 2016: Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αυτού του διημέρου ουσιαστικά αποφασίζεται η συμφωνία της Ε.Ε. με τις Τουρκικές αρχές για την παύση των επιχειρησιακών λειτουργιών των παράνομων διακινητών στο Αιγαίο και τη δημιουργία εναλλακτικών λύσεων για τους πρόσφυγες⁶³.
- 21 Μαρτίου 2016: Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει τη δημιουργία 54.000 θέσεων για την μετεγκατάσταση Σύριων προσφύγων από την Τουρκία προς όφελος των ήδη επιβαρυσμένων χωρών της Ιταλίας και της Ελλάδας⁶⁴.
- 20 Απριλίου 2016: Δημοσίευση Έκθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην εφαρμογή της συμφωνίας Ε.Ε.-Τουρκίας⁶⁵.
- 15 Ιουνίου 2016: Δημοσίευση Έκθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην εφαρμογή της συμφωνίας Ε.Ε.-Τουρκίας⁶⁶.
- 15 Ιουλίου 2016: Αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία⁶⁷.

⁵⁸ <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2015/11/12/>

⁵⁹ <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/11/29-eu-turkey-meeting-statement/>

⁶⁰ <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/02/03-refugee-facility-for-turkey/>

⁶¹ <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2016/02/18-19/>

⁶² <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2016/03/07/>

⁶³ <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-EU-Turkey-statement/>

⁶⁴ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160321/provisional_measures_area_international_protection_benefit_italy_and_greece.pdf

⁶⁵ https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160420/report_implementation_eu-turkey_agreement_nr_01_en.pdf

⁶⁶ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2181_el.htm

- 28 Σεπτεμβρίου 2016: Δημοσίευση Έκθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην εφαρμογή της συμφωνίας Ε.Ε.-Τουρκίας⁶⁸.
- 24 Νοεμβρίου 2016: Μη δεσμευτική ψήφιση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την παύση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων Ε.Ε. – Τουρκίας⁶⁹.
- 25 Νοεμβρίου 2016: Η Τουρκία απειλεί να αποσυρθεί από τη συμφωνία λόγω των εξελίξεων στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Ε.Ε., ως απόρροια των ακραίων αντιδράσεων του Ερντογάν στην καλοκαιρινή απόπειρα πραξικοπήματος (φυλακίσεις, διώξεις και συζητήσεις για επαναφορά της θανατικής ποινής)⁷⁰.
- 8 Δεκεμβρίου 2016: Δημοσίευση Έκθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην εφαρμογή της συμφωνίας Ε.Ε.-Τουρκίας⁷¹.
- 2 Μαρτίου 2016: Δημοσίευση Έκθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην εφαρμογή της συμφωνίας Ε.Ε.-Τουρκίας⁷².
- 16 Μαρτίου 2017: Λίγο πριν την πρώτη επέτειο της συμφωνίας, ο Επίτροπος για το Μεταναστευτικό Δημήτρης Αβραμόπουλος σε συνέντευξή του αναδεικνύει τις θετικές της συνέπειες και την ανάγκη να συνεχιστεί⁷³.

Η παραπάνω λίστα δεν περιλαμβάνει μια συνολική αποτύπωση των ενεργειών της Ε.Ε. πάνω στο ζήτημα της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης, παρά αναφέρεται περισσότερο σε όσες κινήσεις της αφορούν τη συνεργασία της με την Τουρκία. Επίσης, δεν περιλαμβάνεται κάθε πτυχή της δημιουργίας και εφαρμογής της συμφωνίας, παρά ορισμένα σημαντικά σημεία που θα βοηθήσουν στην περαιτέρω παρουσίαση και ανάλυσή της.

---

⁶⁷ Πρώτο Θέμα: Παγκόσμιος συναγεμμός για την απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία

⁶⁸ https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160928/3rd_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf

⁶⁹ The New York Times: European Parliament Votes to Suspend Talks With Turkey on E.U. Membership

⁷⁰ The Guardian: Turkey threatens to end refugee deal in row over EU accession

⁷¹ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20161208-4th_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en_0.pdf

⁷² https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170302_fifth_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf

⁷³ ANAmpa: EU-Turkey agreement on migration must remain in force, Avramopoulos says

5.3 Παρουσίαση βασικών σημείων συμφωνίας

Ως συμφωνία της Ε.Ε. με την Τουρκία πρακτικά θεωρείται η διακήρυξη της 18^{ης} Μαρτίου 2016 πάνω στην συμφωνία της Ε.Ε. και της Τουρκίας να προωθήσουν και να ενισχύσουν την εφαρμογή των αποφάσεων που είχαν πάρει από κοινού ήδη από τον Νοέμβριο του 2015 και έχει ως βασικό διακύβευμα την παύση της δράσης των κυκλωμάτων παράνομης διακίνησης προσφύγων και μεταναστών, ειδικά στο πλαίσιο της τρέχουσας κρίσης και του Εμφυλίου της Συρίας.

Πράγματι, οι βασικές αποφάσεις και δράσεις που περιλαμβάνονται στην συμφωνία αφορούν τη συνεννόηση ανάμεσα στην Ε.Ε. και την Τουρκία για την αμοιβαία επωφελή διαχείριση των ροών των μεταναστών και προσφύγων με την πρόβλεψη για την βέλτιστη προσέγγιση του ζητήματος σχετικά με την κατάσταση, την ασφάλεια, την προστασία και την υγεία των ατόμων που αποτελούν αυτές τις ροές.

Τα βασικά σημεία της συμφωνίας είναι:

- 1) Ξεκινώντας από τις 20 Μαρτίου 2016 και έπειτα, όσοι νέοι παράτυποι μετανάστες φθάνουν στα ελληνικά νησιά μέσω Τουρκίας θα επιστρέφονται σε αυτήν, πάντα σε πλήρη συμφωνία με το ενωσιακό και διεθνές δίκαιο, άρα αποκλείεται κάθε είδους ομαδικές απελάσεις. Χαρακτηρίζεται ως προσωρινό και έκτακτο μέτρο. Οι μετανάστες θα καταγράφονται και τυχόν αιτήσεις ασύλου θα διεκπεραιώνονται από τις ελληνικές αρχές. Μετανάστες που δεν αιτούνται άσυλο ή των οποίων η αίτηση δεν κρίνεται βάσιμη ή αποδεκτή επιστρέφονται στην Τουρκία.
- 2) «Για κάθε επιστροφή Σύρου στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, ένας άλλος Σύρος θα επανεγκαθίσταται από την Τουρκία στην ΕΕ» και για αυτόν το σκοπό θα συσταθεί αντίστοιχος μηχανισμός, με τη συνδρομή κρατών και θεσμών της Ε.Ε., καθώς και της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες. Προτεραιότητα θα δοθεί σε πρωτοεισερχόμενους μετανάστες.
- 3) «Η Τουρκία θα λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα με σκοπό να αποτρέψει το άνοιγμα νέων θαλάσσιων ή χερσαίων οδών παράνομης μετανάστευσης από την Τουρκία προς την ΕΕ και θα συνεργασθεί εν προκειμένω με τις γειτονικές χώρες καθώς και με την ΕΕ.»
- 4) «Όταν τείνουν να σταματήσουν οι παράτυπες διελεύσεις μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ ή, τουλάχιστον μειωθούν σε σημαντικό βαθμό και κατά διατηρήσιμο τρόπο,

θα ενεργοποιηθεί το εθελοντικό πρόγραμμα εισδοχής για ανθρωπιστικούς λόγους. Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα συνεισφέρουν στο πρόγραμμα εθελοντικά.»

- 5) Ως ένα αντιστάθμισμα προς την Τουρκία, θα προωθηθεί η ελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων σε όλα τα συμμετέχοντα κράτη μέλη προκειμένου «να αρθούν οι υποχρεώσεις θεώρησης για τους τούρκους πολίτες το αργότερο έως τα τέλη Ιουνίου του 2016», αρκεί η Τουρκία να έχει εκπληρώσει μια σειρά κριτηρίων.
- 6) Δεύτερο αντιστάθμισμα προς την Τουρκία είναι η προώθηση από την Ε.Ε. της εκταμίευσης των «3 δισεκατομμυρίων ευρώ που είχαν αρχικά εγκριθεί στο πλαίσιο της διευκόλυνσης για τους πρόσφυγες στην Τουρκία και θα εξασφαλίσει την χρηματοδότηση περαιτέρω έργων για τα πρόσωπα που τελούν υπό προσωρινή προστασία».
- 7) Τρίτο αντιστάθμισμα προς την Τουρκία αποτελεί η δέσμευση για εκ νέου ενεργοποίηση της ενταξιακής διαδικασίας και να εφαρμοστεί η απόφαση ως επόμενο βήμα να ανοίξουν το κεφάλαιο 33 κατά τη διάρκεια της ολλανδικής Προεδρίας.
- 8) Προβλέπεται συνεργασία για επεμβάσεις στο εσωτερικό της Συρίας, ώστε μετατοπισμένοι πληθυσμοί να μην αναγκάζονται να εξέρχονται της χώρας.

Όπως γίνεται κατανοητό, η συμφωνία μπορεί να χωριστεί σε δύο μέρη: στα οφέλη και της υποχρεώσεις της Τουρκίας. Η αναλυτική αυτή προσέγγιση είναι χρήσιμη γιατί καταδεικνύει την διαπραγματευτική ισχύ της Τουρκίας στο ζήτημα, η οποία πηγάζει από την εν γένει στάση και εμπλοκή της σε αυτό, όπως αναλύθηκε διεξοδικά στα προηγούμενα κεφάλαια.

Τα οφέλη της Τουρκίας είναι κυρίως 3: Η χρηματοδότηση των δομών που ήδη ούτως ή άλλως έχει στα εδάφη της, η ελεύθερη μετακίνηση των πολιτών της στην ζώνη Σένγκεν και η προώθηση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων.

Οι υποχρεώσεις της (πέραν των επιμέρους κριτηρίων για την ενεργοποίηση των ωφελημάτων) είναι βασικά 2: Η αποδοχή πίσω όσων μεταναστών δεν αιτηθούν άσυλο ή η αίτησή τους απορριφθεί από όσους καταλήγουν από τα εδάφη της σε Ευρωπαϊκό έδαφος και η ένταση των προσπαθειών της για την πάταξη του λαθρεμπορίου ανθρώπων.

Να υπενθυμιστεί εδώ πως σε ότι αφορά την πρώτη υποχρέωση, αυτή έρχεται με το αντιστάθμισμα της αποδοχής αντίστοιχα από την Ευρώπη ενός Σύριου πρόσφυγα για

κάθε Σύριο που επιστρέφει στην Τουρκία, ενώ σε ότι αφορά τη δεύτερη υποχρέωση, οι όποιες προσπάθειες κι αν καταβληθούν από τη Τουρκία για την πάταξη των κυκλωμάτων παράνομης διακίνησης δεν μπορούν να θεωρηθούν ιδιαίτερα επίτιμονες για αυτήν, αφού όπως έχει ήδη παρουσιαστεί λειτουργεί σε σχετική ανοχή προς αυτά, άρα χρειάζεται ελάχιστη προσπάθεια για να παρουσιαστούν, εφόσον έχει τη διάθεση, αποτελέσματα.

5.4 Επιπτώσεις του αποτυχημένου πραξικοπήματος στην Τουρκία

Όπως προαναφέρθηκε στην συνοπτική παρουσίαση της συμφωνίας, η Τουρκία έχει την ευκαιρία να ωφεληθεί εκτενώς από την συμφωνία, εφόσον όμως έχει τη διάθεση να τηρήσει κάποιες βασικές προϋποθέσεις. Αυτές αναφέρονται εκτενέστερα στις αντίστοιχες συζητήσεις και έγγραφα αναφορικά με την ανάγκη θεώρησης για την είσοδο στην Ευρώπη και αναφορικά με τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις και διαφεύγουν του σκοπού της παρούσας εργασίας.

Όμως, το πολυτάραχο καλοκαίρι του 2016 βρήκε την Τουρκία να διαχειρίζεται την επόμενη μέρα ενός αποτυχημένου πραξικοπήματος με κινήσεις που προδιαθέτουν την κοινή γνώμη με καχυποψία απέναντι στον Τούρκο Πρόεδρο Ταγίπ Ερντογάν.

Εκτός των πολλαπλών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πολιτικών αντιπάλων του καθεστώτος Ερντογάν και των μαζικών πογκρόμ εναντίον ολόκληρων τάξεων δημοσίων λειτουργών και όχι μόνο, βασικό ζήτημα που ανέκυψε την περίοδο μετά το πραξικόπημα υπήρξε η εκδήλωση πρόθεσης από τα Τουρκικές αρχές να επαναφέρει την θανατική ποινή, γεγονός κόκκινη σημαία για την ενταξιακή της πορεία στην Ε.Ε..

Η εξέλιξη αυτή οδήγησε στα τέλη του 2016 σε μια νέα κρίση εντός της κρίσης, η οποία αφορούσε την πρόθεση ορισμένων χωρών, κυρίως της Αυστρίας, να εμποδίσουν την περαιτέρω συνέχιση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, καθώς τις θεωρούσαν «άδικο κόπο». Γαλλία, Γερμανία και Ηνωμένο Βασίλειο θεώρησαν πως η συνέχιση των διαπραγματεύσεων, όση καθυστέρηση κι αν παρουσιάζανε, ήταν απαραίτητη.

Σε όλο αυτό το κλίμα, αναδύθηκε μια αντιδραστική ρητορική από τη Τουρκία, η οποία απείλησε πως αθέτηση της συμφωνίας από την Ε.Ε. θα σήμανε και ολική διάνοιξη των διόδων από την Τουρκία.

5.5 Αποτελέσματα μέχρι σήμερα και κριτική

Σύμφωνα με την τελευταία αναφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁷⁴, Έχουν συνολικά επαναποποθετηθεί εντός της Ε.Ε. 4939 πρόσφυγες μέχρι και τις 20 Απριλίου 2017, με κυρίως χώρες υποδοχής τη Γερμανία (1768), την Ολλανδία (1064) και την Γαλλία (711).

Αντιστοίχως, στην Τουρκία έχουν επανεισαχθεί μόλις 1074 άτομα. Είναι χαρακτηριστικό πως πρόκειται για νούμερο αντίστοιχο με τη διμερή συμφωνία Ελλάδας και Τουρκίας που ίσχυσε μόλις για τρεις μήνες, από τον Ιανουάριο έως το Μάρτιο του 2016 (967 επανείσοδοι)⁷⁵. Εδώ εντοπίζεται το κυρίως πρόβλημα με την εφαρμογή της συμφωνίας.

Βασική όμως διαπίστωση της μελέτης της εφαρμογής της συμφωνίας είναι πως μετά την επίτευξή της, οι καταγραφέντες παράνομα εισερχόμενοι πληθυσμοί μειώθηκαν δραματικοί. Ενώ το τρίμηνο Ιανουαρίου-Μαρτίου 2016 εισήλθαν 151.452 μετανάστες και πρόσφυγες από το Αιγαίο, τον υπόλοιπο χρόνο καταγράφηκαν μόλις 21.995 παράνομες είσοδοι⁷⁶.

Επίσης, χαρακτηριστικό της διαφαινόμενης επιτυχίας σε αυτόν τον τομέα της συμφωνίας είναι πως, ενώ η δίοδος του Αιγαίου που αφορούσε κυρίως άτομα από τη Μέση Ανατολή και αναφέρονταν στην Τουρκία είδε μια δραματική πτώση (από πάνω από 850.000 το 2015 σε λίγο πάνω από 150.000 εισόδους το 2016), η αντίστοιχη δίοδος στην κεντρική Μεσόγειο, δηλαδή ροές κυρίως από Λιβύη και αφρικανικών πληθυσμών (άρα άσχετων με τις ροές του Αιγαίου) προς Ιταλία και Μάλτα, είδε ελαφρά αύξηση αφίξεων (181.438 αφίξεις στην Ιταλία το 2016 έναντι 153.842 το 2015).

Παρά τις τεταμένες σχέσεις Τουρκίας και Ε.Ε. τους τελευταίους μήνες, εν τούτοις οι ροές δε δείχνουν σημάδια ανάκαμψης, καθώς και τα στοιχεία που δημοσιεύονται σε

⁷⁴ https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/press-material/docs/state_of_play_-_eu-turkey_en.pdf

⁷⁵ European Commission: First Report on the Progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement

⁷⁶ European Stability Initiative: Twelve facts about the EU-Turkey agreement

συνοπτικές ημερήσιες αναφορές από την Ελληνική Κυβέρνηση⁷⁷ δεν καταδεικνύουν κάποια τέτοια δυναμική.

Το βασικό πρόβλημα που καταγράφεται στη συνολική διαχείριση της κρίσης αναφορικά με το πλαίσιο της συμφωνίας Ε.Ε. και Τουρκίας δείχνει προς την Ελλάδα και όχι προς την Τουρκία. Κι αυτό γιατί η μεγαλύτερη καθυστέρηση (bottleneck) παρατηρείται στο Ελληνικό σύστημα Ασύλου, αφού από όσους εισήλθαν το διάστημα Απρίλιος – Νοέμβριος 2016 στην Ελλάδα, μόλις 9304 κατάφεραν να αιτηθούν ασύλου και μόνο οι 6040 από αυτές τις αιτήσεις διεκπεραιώθηκαν. Το πρόβλημα αυτό έχει ληφθεί υπόψιν από την Ε.Ε., η οποία από τις αρχές του 2017 έχει κινηθεί προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης των Ελληνικών δομών.

Όμως, η συμφωνία πέρα από τα τεχνικά και πολιτικά προβλήματα που έχει συναντήσει, έχει να αντιμετωπίσει και την κριτική οργανώσεων που ασχολούνται με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους πρόσφυγες και μετανάστες, οι οποίες θεωρούν πως πρόκειται για μια προσπάθεια παράκαμψης εκ μέρους της Ε.Ε. και της Τουρκίας των διεθνών νόμων σχετικά με τους πρόσφυγες, καθιστώντας πολύ δύσκολες τις διαδικασίες ασύλου⁷⁸. Βασική κριτική δέχεται το γεγονός πως η Τουρκία πρακτικά αναγνωρίζεται ως ασφαλής Τρίτη χώρα, κάτι το οποίο δεν αποδέχονται οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα⁷⁹.

5.6 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Η παρουσίαση της συμφωνίας Ε.Ε. και Τουρκίας παρουσιάστηκε συνοπτικά στο κεφάλαιο αυτό. Αυτό έγινε εφικτό γιατί όλες οι αναγκαίες πληροφορίες σχετικά με την επικρατούσα κατάσταση και τους εν δράση παράγοντες της προσφυγικής κρίσης έχουν αναλυθεί διεξοδικά στις προηγούμενες ενότητες.

Η συμφωνία δείχνει να έχει αποδώσει καρπούς σε ορισμένα ζητήματα, με βασικότερο χαρακτηριστικό τη μείωση των ροών από Τουρκία προς Ελλάδα. Όμως, όλοι οι εμπλεκόμενοι πρέπει να δώσουν περισσότερη σημασία στην τήρηση των υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει, ώστε να απαιτούν και τις αντίστοιχες ωφέλειες.

⁷⁷ Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης – Ε.Γ. Επικοινωνιακού Σχεδιασμού Μεταναστευτικής και Προσφυγικής Πολιτικής

⁷⁸ OXFAM: EU-Turkey deal makes seeking refuge in Europe “mission impossible” for most vulnerable

⁷⁹ Human Rights Watch: Q&A: Why the EU-Turkey Migration Deal is No Blueprint

Η συμφωνία, οι συνέπειες και το μέλλον της στο ευρύτερο πλαίσιο της προσφυγικής κρίσης θα αναλυθεί και στο επόμενο κεφάλαιο όπου θα παρουσιαστούν συνολικά τα συμπεράσματα της παρούσας εργασίας.

Βιβλιογραφία 5^{ου} Κεφαλαίου

1. European Council: Timeline - response to migratory pressures. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/migratory-pressures/history-migratory-pressures/>
2. European Commission: First Report on the Progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160420/report_implementation_eu-turkey_agreement_nr_01_en.pdf
3. European Commission: Διαχείριση της προσφυγικής κρίσης: Έκθεση της Επιτροπής για την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην εφαρμογή της δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2181_el.htm
4. European Commission: Third Report on the Progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160928/3rd_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf
5. European Commission: Fourth report on the progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20161208-4th_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en_0.pdf
6. European Commission: Fifth report on the progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170302_fifth_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf
7. The New York Times: European Parliament Votes to Suspend Talks With Turkey on E.U. Membership.

https://www.nytimes.com/2016/11/24/world/europe/european-parliament-turkey-eu-membership.html?_r=0

8. Πρώτο Θέμα: Παγκόσμιος συναγερμός για την απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <http://www.protothema.gr/world/article/595462/pagosmios-sunagermos-gia-tin-apopeira-praxikopimatos-stin-tourkia/>
9. The Guardian: Turkey threatens to end refugee deal in row over EU accession. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/25/turkey-threatens-end-refugee-deal-row-eu-accession-erdogan>
10. ANAmpa: EU-Turkey agreement on migration must remain in force, Avramopoulos says. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <http://www.amna.gr/english/article/17710/EU-Turkey-agreement-on-migration-must-remain-in-force--Avramopoulos-says>
11. European Stability Initiative: Twelve facts about the EU-Turkey agreement. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <http://www.esiweb.org/pdf/ESI%20-%20Twelve%20facts%20about%20the%20EU-Turkey%20Agreement%20-%20January%202017.pdf>
12. Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης – Ε.Γ. Επικοινωνιακού Σχεδιασμού Μεταναστευτικής και Προσφυγικής Πολιτικής. Ανακτήθηκε στις 23 Απριλίου 2017 στο <http://mindigital.gr/index.php/eidikos-grammateas?lang=el>
13. OXFAM: EU-Turkey deal makes seeking refuge in Europe “mission impossible” for most vulnerable. Ανακτήθηκε στις 23 Απριλίου 2017 στο <https://www.oxfam.org/en/pressroom/pressreleases/2017-03-17/eu-turkey-deal-makes-seeking-refuge-europe-mission-impossible>
14. Human Rights Watch: Q&A: Why the EU-Turkey Migration Deal is No Blueprint. Ανακτήθηκε στις 23 Απριλίου 2017 στο <https://www.hrw.org/news/2016/11/14/qa-why-eu-turkey-migration-deal-no-blueprint>

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το αύριο της προσφυγικής κρίσης και της συμφωνίας Ε.Ε. – Τουρκίας

Με τις συνέπειες του αποτελέσματος του δημοψηφίσματος του Απριλίου 2017 στην Τουρκία αναφορικά με τις εξουσίες του Προέδρου Ερντογάν να μην είναι ακόμα ορατές, με τον πόλεμο στη Συρία να μαίνεται ακόμα και με το προσφυγικό και μεταναστευτικό ζήτημα να απασχολεί την πολιτική σκηνή μιας Ευρώπης σε μια παρατεταμένη εκλογική περίοδο, είναι ριψοκίνδυνο να προσπαθήσει κάποιος να κάνει ακριβείς προβλέψεις για τη συμφωνία ανάμεσα στην Ε.Ε. και την Τουρκία.

Δεδομένο είναι πως η Ευρώπη θα πρέπει να βρει ένα κοινό και σταθερό πάτημα στην αντιμετώπιση των ροών μεταναστών και προσφύγων, τόσο για να βοηθήσει τους ανθρώπους που εμπλέκονται στις ροές αυτές, όσο και για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα των πολιτών της. Δεδομένο επίσης είναι πως ο Ερντογάν και η Τουρκία παραμένουν στην επιδίωξή τους να αποτελέσουν μια ισχυρή περιφερειακή δύναμη, όμως ίσως η αδυναμία τους είναι η προσπάθεια να πατήσουν σε δύο βάρκες, της Δύσης και της Ανατολής. Αν δεν αποφασίσουν σύντομα που θα σταθούν είναι αβέβαιο το ίδιο το μέλλον της Τουρκίας, με μια πιθανή μελλοντική αποσταθεροποίησή της μάλλον επιζήμια να φανεί στο προσφυγικό ζήτημα. Εάν σύντομα αποφασίσει να σταθεροποιήσει το πάτημά της σε μια από τις δύο φιλοσοφίες τότε υπάρχουν δύο πιθανά σενάρια. Το πρώτο αφορά την ειλικρινή συνεργασία με τη Δύση στο προσφυγικό και μεταναστευτικό ζήτημα. Το δεύτερο αφορά τη χρήση της κρίσης αυτής ως παραπέτασμα απέναντι στη Δύση, όσο θα ασχολείται με την ανάδειξη της θέσης της στο μεσανατολικό ζήτημα και την εδραίωσή της ως πόλο του μουσουλμανικού κόσμου.

Συμπεράσματα πάνω στη μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας

Είναι σαφές από τα αποτελέσματά της πως μια χαλαρή διαχείριση του μεταναστευτικού και προσφυγικού ζητήματος δεν εξυπηρετεί τα συμφέροντα, ούτε της Ελλάδας, ούτε της Ευρώπης, αλλά ούτε καν των προσφύγων σε ανάγκη, ακόμα και των οικονομικών μεταναστών. Κι αυτό γιατί η μαζική είσοδος πληθυσμών με σαφώς διαφορετικές κοινωνικοπολιτικές καταβολές από τους γηγενείς κατοίκους και με

επταυξημένες ανθρωπιστικής φύσεως ανάγκες σε μια χώρα που ήδη μαστίζεται από ζητήματα που αφορούν τη φτωχοποίηση και την επιδείνωση της καθημερινότητας των πολιτών της σημαίνει πως, από τη μία πλευρά, θα πιεστούν υπέρμετρα οι αδύναμες δομές της χώρας υποδοχής και, από την άλλη, οι έχοντες πραγματική ανάγκη δε θα μπορέσουν να τη λάβουν.

Το πρόβλημα της Ελληνικής πολιτικής κατά την κρίση ήταν τριπλό: δεν εμπεριείχε στοιχεία αποτροπής των ροών, δεν προέβλεπε επαρκείς δομές διαχείρισης των ροών και, κυρίως, δεν υπήρχε μακροπρόθεσμος σχεδιασμός και εκ των προτέρων συνεννόηση με τους Ευρωπαίους εταίρους, και όχι μόνο, για το αύριο των ανθρώπων αυτών. Τα τρία αυτά ζητήματα είναι που πρέπει να ληφθούν υπόψη κυρίως σε μια πιθανή εκ βάθρων μεταρρύθμιση της μεταναστευτικής πολιτικής της Ελλάδας.

Συμπεράσματα πάνω στην πολιτική διαχείρισης κρίσεων της Ε.Ε.

Η προσφυγική και μεταναστευτική κρίση απέδειξε πως υπάρχει σοβαρό έλλειμμα στην Ευρώπη σχετικά με τις δομές και τους θεσμούς πάνω στα δύο αυτά ζητήματα. Η Ευρωπαϊκή ένωση ήρθε για πρώτη φορά αντιμέτωπη με μια ουσιαστική κρίση αυτού του είδους και η προσέγγισή της είχε ως βασικό χαρακτηριστικό την αμηχανία. Οι διαπιστώσεις και οι διακηρύξεις σε ένα τέτοιου βεληνεκούς ζήτημα αποδείχτηκαν ανεπαρκείς. Ολοκληρωμένες δομές, νομιμοποιημένοι θεσμοί και, κυρίως σαφής σχεδιασμός και πολιτική βούληση ήταν τα κυριότερα αιτούμενα της κρίσης, σε αντίθεση με το μοναδικό πόρο που προσέφερε η Ευρωπαϊκή Ένωση αφειδώς, δηλαδή την χρηματοδότηση. Όμως, σε πολιτικό επίπεδο αυτό ήταν διπλά αρνητικό: οι Ευρωπαίοι πολίτες όχι απλά δεν έβλεπαν διάθεση από τις ηγεσίες τους να αντιμετωπίσουν ουσιαστικά και ριζικά το πρόβλημα, αλλά έβλεπαν και τα χρήματά τους να διοχετεύονται σε λύσεις αμφιβόλου αποτελεσματικότητας.

Η συμφωνία με την Τουρκία αποτέλεσε ένα πρώτο σημαντικό βήμα στην πιο ουσιαστική αντιμετώπιση του ζητήματος, όμως τα μέχρι τώρα στοιχεία της διαχείρισης της συμφωνίας αυτής είναι και πάλι απογοητευτικά. Η Ε.Ε. οφείλει να διαπραγματευτεί και να απαιτήσει από την Τουρκία να δράσει ουσιαστικά στην αντιμετώπιση του ζητήματος, αλλά και η ίδια η Ε.Ε. οφείλει να συνδράμει με ουσιαστικούς τρόπους και όχι μόνο μέσω χρηματοδότησης.

Γενικά συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία έχει ως κυρίως θέμα της την συμφωνία Ε.Ε. και Τουρκίας, όμως όπως γίνεται αντιληπτό, αυτή η συμφωνία ανήκει σε ένα ευρύτερο πλαίσιο μελέτης το οποίο έπρεπε να παρουσιαστεί πρώτα. Για να μελετηθεί δηλαδή η συμφωνία έπρεπε πρώτα να μελετηθούν οι βασικοί πυλώνες της ίδιας της αναγκαιότητάς της: το ζήτημα της προσφυγικής κρίσης, οι σχέσεις Ε.Ε. και Τουρκίας και η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας και της Ε.Ε.. Η ίδια η συμφωνία παρουσιάστηκε σε μικρή σχετικά έκταση, ακριβώς γιατί είχαν προηγηθεί οι παρουσιάσεις των ουσιαστικών της βάσεων, οπότε χρειάστηκε μόνο τα βασικά ζητήματά της (χρονικό και εφαρμογή) να συζητηθούν.

Ο τρόπος αυτός μελέτης, η εκτενής βιβλιογραφική αναφορά και θεωρητική ανασκόπηση της βάσης του ζητήματος, βοήθησε στην άμεση και σύντομη ανάλυση του ίδιου του ζητήματος, η οποία επικεντρώθηκε στα ουσιαστικά χαρακτηριστικά του.

Η συμφωνία ανάμεσα στην Ε.Ε. και την Τουρκία αποτέλεσε γλαφυρή απεικόνιση, τόσο της αμήχανης (όρος που χρησιμοποιήθηκε εκτενώς στην εργασία) προσέγγισης της απροετοίμαστης Ε.Ε., όσο και των βλέψεων της Τουρκικής πλευράς. Η μέχρι σήμερα επιεικώς προβληματική και ουσιαστικά αναποτελεσματική εφαρμογή της συμφωνίας θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ήταν αναμενόμενη. Από τη μία η Ε.Ε. δεν έχει επιδείξει ένα ουσιαστικό και μακρόπνοο αφήγημα πάνω στο ζήτημα, ενώ η Τουρκία βρίσκεται σε φρενήρεις πολιτικούς ρυθμούς, με αλληπάλληλες πολιτικές κρίσεις και μια ασταθή διεθνή παρουσία.

Παρ' όλα αυτά, όπως θα παρουσιαστεί και στην επόμενη υποενότητα, αποτελεί ένα ουσιαστικό πρώτο βήμα στην καλύτερη μελέτη και αντιμετώπιση των δύο ουσιαστικών ζητημάτων που άπτεται, το ευρύτερο προσφυγικό και μεταναστευτικό ζήτημα και τις συνολικές σχέσεις Ε.Ε. και Τουρκίας.

Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Το προσφυγικό και μεταναστευτικό ζήτημα ξεφεύγει από τα στενά περιθώρια της παρούσας κρίσης. Αντίστοιχα, οι σχέσεις Τουρκίας και Ε.Ε. είναι ένα εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα, καθώς η Τουρκία αποτελεί το πλέον νοτιοανατολικό της χερσαίο σύνορο και τη δίοδό της στην Ανατολή.

Για αυτό και η παρούσα μελέτη, αν και συγκυριακή, μπορεί να τροφοδοτήσει μια σειρά μακροπρόθεσμων μελετών πάνω σε δύο τόσο σημαντικά ζητήματα. Πρωτίστως, η πολιτική της Ε.Ε. αναφορικά με τις μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές είναι ένα διαχρονικό ζήτημα, το οποίο μάλιστα θα ενταθεί περαιτέρω στο μέλλον, καθώς η Ευρώπη θα πρέπει να αντιμετωπίσει τη γήρανση της οικονομίας και του πληθυσμού της σε συνδυασμό με την επιθετική δυναμική των αφροασιατικών πληθυσμών που θέλουν να λάβουν μέρος μεν στα θετικά του Δυτικού κόσμου, με τους δικούς τους όρους μεν και την κοινωνικοπολιτική τους ιδιοσυγκρασία. Οπότε, η διερεύνηση των όρων της μελλοντικής πολιτικής της Ε.Ε. πάνω στις μεταναστευτικές ροές περιλαμβάνει πτυχές οικονομικές, κοινωνιολογικές, διεθνών σχέσεων, ακόμα και άμυνας.

Δευτερευόντως, η Τουρκία βρίσκεται σε ένα κρίσιμο μεταίχμιο για την ύπαρξή της και το ρόλο της στην περιοχή και παγκοσμίως. Η μελέτη των όρων σε επίπεδο διεθνών σχέσεων που θέλει να επιβάλλει η ίδια στη Δύση, αλλά κυρίως η διερεύνηση των προοπτικών της Δυτικής επιρροής σε αυτήν, είναι ενδιαφέροντα θέματα.

Η συμφωνία Ε.Ε. – Τουρκίας είναι μια πρακτική και επαρκής βάση για την διεξαγωγή μελετών και ερευνών πάνω σε αμφότερα τα προαναφερθέντα ζητήματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Διαδικτυακές Παραπομπές

1. Al Jazeera: Iran has a duty to take in Syrian refugees. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2015/09/iran-duty-syrian-refugees-150910081439202.html>
2. ANAmpa: EU-Turkey agreement on migration must remain in force, Avramopoulos says. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <http://www.amna.gr/english/article/17710/EU-Turkey-agreement-on-migration-must-remain-in-force--Avramopoulos-says>
3. BBC: "Euro MPs vote to freeze Turkey EU membership talks". Ανακτήθηκε στις 17/2/2017 στο <http://www.bbc.com/news/world-europe-38090121>
4. BBC: Merkel says German multicultural society has failed. Ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου 2017 στο <http://www.bbc.com/news/world-europe-11559451>
5. Cofman Wittes, T. (2012). Learning to Live With the Islamist Winter. Ανακτήθηκε στις 13/10/2016 στο <http://foreignpolicy.com/2012/07/19/learning-to-live-with-the-islamist-winter/>
6. Daily Mail: Egypt reveals it now hosts FIVE MILLION migrants - including 500,000 Syrians - and blames the influx on EU deal with Turkey. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3766960/Egypt-reveals-hosts-FIVE-MILLION-migrants-including-500-000-Syrians-blames-influx-EU-deal-Turkey.html>
7. Euractiv: Η Αυστρία αγνοεί τη Γερμανία, συντάσσεται με την ομάδα Βίσεγκραντ. Ανακτήθηκε στις 18 Απριλίου 2017 στο <http://www.euractiv.gr/section/i-eyropi-kai-o-kosmos/news/afstria-agnoi-germania-sintassete-tin-omada-visegkrant/>
8. euro2day: Μπαν Κι Μουν: Παγκόσμιο ζήτημα η προσφυγική κρίση. Ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου 2017 στο <http://www.euro2day.gr/news/economy/article/1429499/mpan-ki-moun-pagkosmio-zhthma-h-prosfygikh-krish.html>
9. European Commission: "European Commission opens way for decision by June on visa-free travel for citizens of Turkey". Ανακτήθηκε στις 17/2/2017 στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1622_en.htm
10. European Commission: Common European Asylum System. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου στο https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum_en

11. European Commission: Fifth report on the progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170302_fifth_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf
12. European Commission: First Report on the Progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160420/report_implementation_eu-turkey_agreement_nr_01_en.pdf
13. European Commission: Fourth report on the progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20161208-4th_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en_0.pdf
14. European Commission: Third Report on the Progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160928/3rd_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf
15. European Commission: Διαχείριση της προσφυγικής κρίσης: Έκθεση της Επιτροπής για την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην εφαρμογή της δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2181_el.htm
16. European Council: Timeline - response to migratory pressures. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/migratory-pressures/history-migratory-pressures/>
17. European Stability Initiative: Twelve facts about the EU-Turkey agreement. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <http://www.esiweb.org/pdf/ESI%20-%20Twelve%20facts%20about%20the%20EU-Turkey%20Agreement%20-%20January%202017.pdf>

18. FARS NEWS: Iran's Red Crescent Sends 150 Tons of Aids to Syrian Refugees. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://en.farsnews.com/newstext.aspx?nn=13921022000700>
19. Foreign Policy. The Geert Wilders Effect. Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου 2017 στο <http://foreignpolicy.com/2017/03/13/the-geert-wilders-effect/>
20. Foreign Policy: 3 Things to Watch in the First Round of French Presidential Elections This Weekend. Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου 2017 στο <http://foreignpolicy.com/2017/04/20/3-things-to-watch-in-the-first-round-of-french-presidential-elections-this-weekend/>
21. Foreign Policy: Latest Victims of Egypt's Coup: 70,000 Syrian Refugees. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://foreignpolicy.com/2013/07/11/latest-victims-of-egypts-coup-70000-syrian-refugees/>
22. Gkatzios: Ερώτηση Αν. Δημοσχήκη για το αποτρεπτικό εμπόδιο στον ποταμό Έβρο. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο http://gkatzios.blogspot.gr/2015/08/blog-post_202.html
23. HUFFPOST: Western Media's Miscalculation of Saudi Arabia's Syrian Refugees. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο http://www.huffingtonpost.com/anhvinh-doanvo/europes-crisis-refugees_b_8175924.html
24. Human Rights Watch: "Lebanon: At Least 45 Local Curfews Imposed on Syrian Refugees". Ανακτήθηκε στις 15 Απριλίου 2017 στο <https://www.hrw.org/news/2014/10/03/lebanon-least-45-local-curfews-imposed-syrian-refugees>
25. Human Rights Watch: Q&A: Why the EU-Turkey Migration Deal is No Blueprint. Ανακτήθηκε στις 23 Απριλίου 2017 στο <https://www.hrw.org/news/2016/11/14/qa-why-eu-turkey-migration-deal-no-blueprint>
26. iefimerida: «Διαλογή» στους μετανάστες που στέλνει στην Ελλάδα κάνει η Τουρκία. Ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου 2017 στο <http://www.iefimerida.gr/news/316800/dialogi-stoys-metanastes-poy-stelnei-stin-ellada-kanei-i-toyrkia>
27. iefimerida: Επιχείρηση «Ξένιος Ζεός» ένα χρόνο μετά – Συνολικός απολογισμός της «σκούπας» σε σύνορα και γειτονιές – Τα θετικά και οι «γκάφες». Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <http://www.iefimerida.gr/news/118079/%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87>

[%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7-%C2%AB%CE%BE%CE%AD%CE%BD%CE%B9%CE%BF%CF%82-%CE%B6%CE%B5%CF%85%CF%82%C2%BB-%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CF%87%CF%81%CF%8C%CE%BD%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC-%E2%80%93-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%C2%AB%CF%83%CE%BA%CE%BF%CF%8D%CF%80%CE%B1%CF%82%C2%BB-%CF%83%CE%B5-%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%BF%CF%81%CE%B1-](#)

28. iefimerida: Η Europol είχε προειδοποιήσει για χτύπημα μέσα στα Χριστούγεννα -Ποιες χώρες είναι ακόμα στο στόχαστρο. Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου 2017 στο <http://www.iefimerida.gr/news/308408/i-europol-eihe-proeidopoiisei-gia-htypima-mesa-sta-hristoygenna-poies-hores-einai-akoma#ixzz4U2TyRgEa>
29. iefimerida: Η Frontex προειδοποιεί: Τζιχαντιστές εξοπλίζουν πρόσφυγες για τρομοκρατικές επιθέσεις. Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου 2017 στο <http://www.iefimerida.gr/news/309645/i-frontex-proeidopoiiei-tzihantistes-exoplizoyn-prosfyges-gia-tromokratikes-epitheseis>
30. iefimerida: Μακελειό στο Παρίσι -Τουλάχιστον 127 νεκροί σε έξι επιθέσεις τρομοκρατών. Ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου 2017 στο <http://www.iefimerida.gr/news/235660/makeleio-sto-parisi-toylahiston-127-nekroi-se-exi-epitheseis-tromokraton>
31. Independent: Israel is taking in injured Syrian refugees from Aleppo. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/israel-taking-in-aleppo-refugees-syria-war-assad-regime-evacuation-a7489116.html11>
32. LIFO: Έχει η θάλασσα σύνορα; Μια φράση του Τσίπρα προκαλεί αντιδράσεις. Ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2017 στο <http://www.lifo.gr/now/politics/74915>
33. Mondale, W. (1979). Evian and Geneva. New York Times. Ανακτήθηκε στις 13/12/2016 στο http://www.nytimes.com/1979/07/28/archives/evian-and-geneva.html?_r=0

34. NewsDeeply: Full Breakdown of What Money Went Where in Greece 2015-2016. Ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2017 στο <https://www.newsdeeply.com/refugees/background/full-breakdown-of-what-money-went-where-in-greece-2015-2016>
35. NewsDeeply: The Refugee Archipelago: The Inside Story of What Went Wrong in Greece. Ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2017 στο <https://www.newsdeeply.com/refugees/articles/2017/03/06/the-refugee-archipelago-the-inside-story-of-what-went-wrong-in-greece>
36. OXFAM: EU-Turkey deal makes seeking refuge in Europe “mission impossible” for most vulnerable. Ανακτήθηκε στις 23 Απριλίου 2017 στο <https://www.oxfam.org/en/pressroom/pressreleases/2017-03-17/eu-turkey-deal-makes-seeking-refuge-europe-mission-impossible>
37. Pierini, M. (2016). "Turkey's impending estrangement from the West". Carnegie Europe. Ανακτήθηκε στις 17/2/2017 στο <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/66408>
38. REUTERS: "Turkey could put EU talks to a referendum next year". Ανακτήθηκε στις 17/2/2017 στο <http://www.reuters.com/article/us-turkey-eu-erdogan-idUSKBN1391H4>
39. Syria Regional Refugee Response. Ανακτήθηκε στις 11 Απριλίου 2017 στο <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>
40. Syria Regional Refugee Response: Jordan. Ανακτήθηκε στις 11 Απριλίου 2017 στο <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=107>
41. Syria Regional Refugee Response: Lebanon. Ανακτήθηκε στις 11 Απριλίου 2017 στο <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122>
42. Syria Regional Refugee Response: Turkey. Ανακτήθηκε στις 11 Απριλίου 2017 στο <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>
43. The Economist (2016). Politics in the Middle East: The Arab winter". Ανακτήθηκε στις 11/02/2017 στο <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21685503-five-years-after-wave-uprisings-arab-world-worse-ever>
44. The Guardian: Germany's AfD party lurching further right as leader pulls out of election. Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου 2017 στο <https://www.theguardian.com/world/2017/apr/21/germays-afd-party-lurching-further-right-as-leader-pulls-out-of-election>
45. The Guardian: Hiding in plain sight: inside the world of Turkey's people smugglers. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο

- <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/29/hiding-in-plain-sight-inside-the-world-of-turkeys-people-smugglers>
46. The Guardian: Turkey threatens to end refugee deal in row over EU accession. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/25/turkey-threatens-end-refugee-deal-row-eu-accession-erdogan>
47. The New York Times: European Parliament Votes to Suspend Talks With Turkey on E.U. Membership. https://www.nytimes.com/2016/11/24/world/europe/european-parliament-turkey-eu-membership.html?_r=0
48. The Times of Israel: Israel said readying to take in 100 orphaned Syrian refugees. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://www.timesofisrael.com/israel-to-take-in-100-orphaned-syrian-children-as-refugees/>
49. The Washington Post: Syrian refugees find hostility in Egypt. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/syrian-refugees-find-hostility-in-egypt/2013/09/07/fc54b832-17cc-11e3-961c-f22d3aaf19ab_story.html?utm_term=.610749beb132
50. Tziampiris, A. (2016). Greece After Turkey's Coup D'état. Ανακτήθηκε στις 09/09/2016 στο http://www.huffingtonpost.com/aristotle-tziampiris/greece-after-turkeys-coup_b_11110934.html
51. UNHCRQ: "Regional Refugee & Resilience Plan 2017-2018: Turkey". Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/download.php?id=12787>
52. Vice (2016). The Drought That Preceded Syria's Civil War Was Likely the Worst in 900 Years. Ανακτήθηκε στις 10/10/2016 στο <https://news.vice.com/article/the-drought-that-preceded-syrias-civil-war-was-likely-the-worst-in-900-years>
53. Vox (2015). Syria's war: Who is fighting and why. Ανακτήθηκε στις 10/11/2016 στο <https://www.youtube.com/watch?v=NKb9GVU8bHE>
54. YAHOO NEWS: "EU says won't expand Turkey membership talks". Ανακτήθηκε στις 17/2/2017 στο <https://www.yahoo.com/news/eu-says-wont-open-turkey-membership-chapters-165121377.html>

55. Αυστραλιανή Κυβέρνηση: "Sorry Day and the Stolen Generations". Ανακτήθηκε στις 14/2/2017, στο <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/sorry-day-stolen-generations>
56. ΕΘΝΟΣ (2013): «Η Άνοιξη έγινε Χειμώνας στις αραβικές χώρες». Ανακτήθηκε στις 11/02/2017 στο http://www.ethnos.gr/diethni/arthro/h_anoiksi_egine_xeimonas_stis_arabikes_xores-63902036/
57. ΕΘΝΟΣ: Ομάδα του Βίσεγκραντ: Δεν δεχόμαστε «εκβιασμούς και διαταγές» από την ΕΕ. Ανακτήθηκε στις 18 Απριλίου 2017 στο http://www.ethnos.gr/diethni/arthro/omada_tou_bisegkrant_den_dexomaste_e_kbiasmous_kai_diatages_apo_tin_ee-65094981/
58. Ενημερωτικό φυλλάδιο «Welcome to Europe!». Ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου 2017 στο http://www.w2eu.info/printings.en.html?file=tl_files/doc/Greece/2016-Welcome%20to%20Greece_Web_en.pdf
59. Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Δελτίο Τύπου της 13ης Ιουλίου 2016: Ολοκλήρωση της μεταρρύθμισης του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου: προς μια αποτελεσματική, δίκαιη και ανθρώπινη πολιτική ασύλου. Ανακτήθηκε στις 15 Απριλίου στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2433_el.htm
60. Καθημερινή: Γιατί η Κύπρος βγήκε από το μνημόνιο και η Ελλάδα παραμένει. Ανακτήθηκε στις 14 Απριλίου 2017 στο <http://www.kathimerini.gr/855366/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/giati-h-kypros-vghke-apo-to-mnhmonio-kai-h-ellada-paramenei>
61. Καθημερινή: Ο Εβρος δεν είναι πια «ξεφραγο αμπελι». Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://www.kathimerini.gr/778815/article/epikairothta/ellada/o-evros-den-einai-ria-3efrago-ampeli>
62. Καθημερινή: Οι διακινητές επιστρέφουν στον Εβρο. Ανακτήθηκε στις 17 Απριλίου 2017 στο <http://www.kathimerini.gr/871344/article/epikairothta/ellada/oi-diakinhtes-epistrefoyn-ston-evro>
63. Καθημερινή: Πιέσεις σε Τουρκία για λαθρομετανάστες. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://www.kathimerini.gr/359445/article/epikairothta/kosmos/pieseis-se-toyrkia-gia-la8rometanastes>
64. Καθημερινή: Σε Παγκράτι, Σεπόλια έμεινε ο Αμπαούντ. Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου 2017 στο

<http://www.kathimerini.gr/840143/article/epikairothta/ellada/se-pagkrati-sepolia-emene-o-ampaoynt>

65. Καρβουνόπουλος, Π. (2016). Πρόσφυγες και Ευρωπαίοι: Ιστορία που επαναλαμβάνεται πάντα ως τραγωδία. Ανακτήθηκε στις 13/12/2016 στο <http://www.militaire.gr/%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B5%CF%83-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B7-%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%B9/>
66. Μενεξιάδης, Α. (2010). Η συστηματική εξόντωση άρχισε από τη Θεσσαλονίκη. Καθημερινή. Ανακτήθηκε στις 13/12/2016 στο <http://www.kathimerini.gr/410132/article/epikairothta/ellada/h-systmatikh-ezontwsh-arxise-apo-th-8essalonikh>
67. Μουσούρου, Λ. (1991). Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. GUTENBERG, Αθήνα
68. Ναυτεμπορική: "Τουρκία: Απομακρύνουν τους Σύρους πρόσφυγες από την Αδριανούπολη. Θα μεταφερθούν σε καταυλισμούς". Ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2017 στο <http://www.naftemporiki.gr/story/1006191/tourkia-aromakrunoun-tous-surous-prosfuges-apo-tin-andrianoupoli>
69. Ουζούνογλου, Ν. (2014). Οι απελάσεις του 1964-65. Ανακτήθηκε στις 17/10/2016 στο <http://www.kathimerini.gr/759427/article/epikairothta/ellada/oi-apelaseis-toy-1964-65>
70. Παραδεισάνος, Α. (2015). Το φαινόμενο της μετανάστευσης. Ανακτήθηκε στις 10/02/2017, στο http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852&
71. Πρώτο Θέμα: Οι Τούρκοι ρίχνουν βάρκες για να φέρουν караβιές μετανάστες στα νησιά. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <http://www.protothema.gr/greece/article/632065/oi-tourkoi-rihnoun-varkes-giana-feroun-karavies-metanastes-sta-nisia/>
72. Πρώτο Θέμα: Παγκόσμιος συναγερμός για την απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία. Ανακτήθηκε στις 13 Απριλίου 2017 στο <http://www.protothema.gr/world/article/595462/pagosmios-sunagermos-gia-tin-apopeira-praxikopimatos-stin-tourkia/>
73. Πρώτο Θέμα: Τζιχαντιστές γάζωσαν αστυνομικούς στο Παρίσι. Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου 2017 στο

- <http://www.protothema.gr/world/article/672871/dokoumedo-o-tzihadistis-purovolei-astunomikous-sto-parisi/>
74. ΣΚΑΙ: Ξεκινά η λειτουργία του Επιχειρησιακού Κέντρου επιτήρησης συνόρων με θερμικές κάμερες. Ανακτήθηκε στις 12 Απριλίου 2017 στο <http://www.skai.gr/news/greece/article/193617/xekina-i-leitourgeia-tou-epiheirisiakou-kedrou-epitirisis-sunoron-me-thermikes-kameres/>
75. Σύμβαση της Γενεύης του 1951: Ερωτήσεις και απαντήσεις. Ανακτήθηκε στις 22/11/2016 στο <https://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/General/Geneva1951faq.pdf>
76. ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΟΥ 1951 ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ. Ανακτήθηκε στις 22/11/2016 στο <https://www.unric.org/html/greek/pdf/refugeeconvention-GRE.pdf>
77. ΤΑ ΝΕΑ: Δήλωση-σοκ Καμμένου: «Αν Βερολίνο και Βρυξέλλες συνεχίσουν το bullying στην Ελλάδα, η Ευρώπη θα γεμίσει τζιχαντιστές». Ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2017 στο <http://www.tanea.gr/news/politics/article/5226839/dhlwsh-sok-kammenoy-an-berolino-kai-brykselles-synexisoyn-na-mas-kanoy-nmpoylingk-h-eyrwph-tha-gemisei-tzixantistes/>
78. ΤΟ ΒΗΜΑ: Οι δρόμοι των δουλεμπόρων στη Μεσόγειο. Ανακτήθηκε στις 15 Απριλίου 2017 στο <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=125562>
79. ΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΟΥ 1967 ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΤΗΣ 31ΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1967. Ανακτήθηκε στις 22/11/2016 στο <https://www.unric.org/html/greek/pdf/refugeeconvention-GRE.pdf>
80. Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης – Ε.Γ. Επικοινωνιακού Σχεδιασμού Μεταναστευτικής και Προσφυγικής Πολιτικής. Ανακτήθηκε στις 23 Απριλίου 2017 στο <http://mindigital.gr/index.php/eidikos-grammateas?lang=el>

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Αγγελόπουλος, Χ. (2010). Δόγμα στρατηγικού βάθους. Περιοδική Έκδοση Ελληνικής Εταιρίας Στρατηγικών Μελετών, τ. 58
2. ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥ ΥΠΑΤΟΥ ΑΡΜΟΣΤΗ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ (2009). ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ σύμφωνα με τη

Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 Για το Καθεστώς των
Προσφύγων - ΣΤ΄ Έκδοση

3. Δημαράς, Α., Πούλιος, Ε., & Τσίγκας, Σ. (2012). Βαλκανικοί Πόλεμοι (2012-2013). Σχολή Ικάρων
4. Δρουσιώτης, Μ. (2005). Η πρώτη διχοτόμηση - Κύπρος 1963-1964
5. Καρύδης, Β. Χ. (1996). Η εγκληματικότητα των Μεταναστών στην Ελλάδα. Παπαζήση, Αθήνα
6. Κασιμάτη, Κ. (2003). Πολιτικές Μετανάστευσης και Στρατηγικές Ένταξης - Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών. GUTENBERG, Αθήνα
7. Κονταρίδης, Χ. (2012). Οθωμανικός Στρατός 1299-1922. Ευρασία
8. Λαζαρίδη, Γ., & Αμίσης, Γ. (2001). Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Παπαζήση, Αθήνα
9. Νταβούτογλου, Α. (2010). Το στρατηγικό βάθος - Η διεθνής θέση της Τουρκίας

Ξενογλωσση Βιβλιογραφία

1. Green, N. (2004). Οι δρόμοι της μετανάστευσης - Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις. ΣΑΒΒΑΛΑΣ
2. Ker-Lindsay, J. (2011). The Cyprus Problem - What Everyone Needs to Know
3. Stavrou, M. (2011). Resolving the Cyprus Conflict: Negotiating History. Palgrave Macmillan
4. Zaitseva, L. (2002). Illicit trafficking in the Southern Tier and Turkey since 1999: A shift from Europe?